

RIMSKI KATOLIK.

PRVI TEČAJ.

V. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. **ANTON MAHNIČ**,
profesor bogoslovja.

V. GORICI.
HILARIJANSKA TISKARNA.
1889.

Izhaja vsake tri mesece po enkrat. Velja cel tečaj 2 gol.

KATOLIKA BUKVARNA

Obseg.

Po katoliškem shodu. Slovenska akademija za ohranjenje krščanskega duha	str. 445
Andrej Fekonja pa vera in narodnost	" 450
Z liberalci nikake zveze!	" 458
Naše spoznanje v čutnem svetu in atomizem	" 467
Platonov dialog „Phaedo“	" 471
Katoliški liberalizem. — <i>«El Liberalismo es pecado.»</i> O ljubezni v polemiki. — Še enkrat: Slovenci, pazimo, s kom se bratimo! G. Ekertu v Pragi	" 477
Svetnik roda slovanskega — in slovanski brezverci	" 491
1789 - 1889. Živela prostost!	" 496
O verski šoli	" 501
Pisma o vzgoji	" 505
«Slovenskemu Svetu»: Škofovska oblast in njene meje. — Dvoja cerkev v cerkvi. — Le v pravoslavji zveličanje!	" 509
Listek. — Iz dnevnika Štefana Hodulje	" 523
— Indija Komandija	" 534
Raznoterosti. — Italijanski list o Rusih. — Slovan-jezuit venčan v Rimu. M. K. Sarbijski. — Spoved Leona Taxila. — Puškin na pragu večnosti	" 548

Listnica vredništva.

Prijatelju v gorah. — Po dolgem iskanju sem vendar dobil vse. Bral sem liberalno polemiko proti mojemu listu prav pazljivo nadejaje se, da mi bo vendar slovenski dnevnik, glasilo prosvetljenega razumnštva, v svojih vvodnih člankih, podal kaj pozitivnega, stvarnega, o čemer bi se dalo razpravljati in z liberalci dostojno polemizovati. Kaj pa da! Liberalizem sploh ne živetari nego le o negaciji in breznačelnosti. Tako tudi slovenski. Kako morejo taki ljudje vedno v ustih imeti «ideje», «prepričanje»!! Njih ideje obstojé v tajeni vsegi krščanskega, njih prepričanje je slepa strastnost! S članki, katere označuje vže sam naslov: «Novi prorok — dr. Mahnič», v katerih ni drugega kakor psovanje, sumničenje, tisočkrat premlačene fraze, v katerih mora mladoslovenski plitvosti vže spet na pomoč priti prirezavanje ženskih jezikov, v katerih se pogreva znana, stokrat oprovžena bajka o Barbari Ubrik (vsak židovski list bi se sramoval svojim bravcem metati take stare kosti — kar spričuje, kakih revčeki so naši liberalni žurnalisti, vsaj dvajset let za židovskimi brati po duhu), s takimi članki si obetajo, da bodo pokopali list, kateri je — naj se mu sicer očita kar hoče — od prve do zadnje strani dosledno in jednostno pisan in vrejevan po enih in istih načelih, načelih, ki so nam večno prava, za katera smo pripravljeni vmreti! Vže to edino, da se vsake načelne polemike z nami tako skrbno izogibljejo, ter nas le osebno zajedajo, je za nas najsijajniše spričevalo. Le tako polemizujete proti nam, se Vam vže še kdaj jezik zbrusi. Da bi se spuščali v podrobniše zavračanje podlih napadov, ter s tem list mazali, smo preponosni. Odkazali smo jim le nekaj prostora na platnicah, kjer smo nabrali nekoliko «cvetu» mladoslovenske omike. Berite li, s kakimi naslovi in epiteti nas počestujejo!

Tu izrekamo ob enem najprisrčnišo zahvalo vsem prijateljem, ki so nas pismeno ali ustno spodbujali ter nam voščili dobrega vspeha pri težavnem delovanju. Vemo, zakaj se borimo. Ne ostraši nas nobena sila. Morejo nas raniti, morejo ponižati — vničiti nikar!

Po katoliškem shodu.

Obhajali smo tedaj katoliški shod, dostojno, sè svetim navdušenjem, v pravi krščanski ljubezni in slogi. Govorilo se je temeljito in odločno. Tudi pisalo se je veliko o razpravah in vkrepih katoliškega shoda. Zatorej ni naš namen, da bi morda svojim bravcem tu podajali pregledno ali kaker si bodi govore ali zgodovino katoliškega shoda. Znano jim je dovolj eno in drugo iz časnikov.

Sploh se dandanes veliko — preveč i piše i bere, a malo dejanski izvršuje. Zatorej mora vsak avstrijski katoličan želeti, da se zdaj v zmislu katoliškega shoda tudi deluje. Pozitivnih, okoliščinam in razmeram raznih narodov in pokrajin primernih vkrepov je treba, kateri se morajo s trdno voljo vresničiti in vvesti v življenje.

V naslednjem podajemo spis, ki smo ga dobili od veleučnega moža. Došel nam je o pravem času. Idejo, katero razpravlja, smatramo kot času posebno primerno, praktično in lahko izvršljivo. Priporočamo stvar omikanim Slovencem, posebno čestitim bratom duhovnom, v predvarek.

I cerkvi i domovini bi s tem podjetjem neizmerno koristili, a ob enem bi se po njem pri Slovencih poslavil spomin — na drugi avstrijski katoliški shod.

Slovenska akademija za ohranjenje krščanskega duha.

Vže od več strani se je naglašalo, koliko pogubonosnega prepira in razdraženosti je pri nas Slovencih v poslednjih desetletjih napravil brezverski duh sedanjega časa.

Manj se je še prevdarjalo o sredstvih, kako bi se dali oni prepiri, ki izvirajo iz razlike o verskih načelih, odstraniti. Da katoliki ne moremo popustiti svojih

načel, sledi vže iz tega, ker ona imajo trdno znanstveno podlago, kakeršne načela naših nasprotnikov pogrešajo. Zarad tega vsestransko in temeljito učenje ved ne odvrča od vere; le enostransko in površno bavljenje z vedami je tolikokrat izvir nevere. Če natančneje premotrujemo razmere slovenskega naroda, vidimo, da leži vsa bodočnost njegova v razvitji gospodarskega stanja, kar pa se ne dá doseči, ako se ne izobražuje in vtrjuje v njem npravna značajnost. Kje pa ima brezverski duh novega časa sredstva, da bi vspešno napeljeval naše ljudstvo k pravi značajnosti? Edino katoliška cerkev dovolj vpliva na odgojo in na družinsko življenje sploh; nobena druga naprava, tudi nobena druga cerkev se v tem oziru ne more ž njo meriti. In če še pomislimo, da se ravno katoliki v vseh evropskih deželah najbolj potegujejo za zboljšanje gospodarskega stanja, razvidimo, kako pogubonosna je politika, ki hoče slovenski narod izneveriti katoliški cerkvi.

Sicer pa naše brezverstvo ni zrastlo iz domačih tál. Zasejali so je mej našo posvetno inteligencijo tujei, zlasti inostranski Nemci na visokih šolah, najbolj po svojem protikrščanskem slovstvu. Na sedanjih srednjih šolah ne dobi naša mladina tako trdne podlage v izobraževanju duševnih moči, da bi se mogla brez vse nevarnosti poprijeti znanstvenega uka na visokih šolah. Kar se naša mladina dandanes na vseučilišči nauči, je veči del enostransko, v mnogih ozirih plitvo, ker nima trdne znanstvene podlage v glavnih načelih. Najbolj se pogreša pri izšolanih vseučiliščnikih filozofična izobrazba, ki je za vsako temeljito razpravljanje katerekoli pomenljive stvari toliko potrebna. Da se nahajajo tudi hvalevredne izjeme, pripoznavam rad; toda le redke izjeme — rari nantes in gurgite vasto — ki pa nikaker ne ali malokdaj izhajajo od našega javnega brezverskega šolstva, ampak veči del le iz privatne marljivosti bistroglavih učencev. Od kod to, da dandanes toliko govornikov v državnih in drugih zborih le s praznimi besedami zrak pretresa ter krade vladi in poslušavcem toliko dragega časa, ne da bi koj po določnih načelih dotično stvar dokazovali in zagovarjali? Ker se niso nikjer temeljito učili etike in npravnega prava, brez katerih politične vede nimajo znan-

stvene podlage. Tudi niso se vadili o političnih stvareh načelno misliti.

Od kod to, da toliko prirodnoslovcev noče poznati bistvenega razločka mej človekom in mej živaljo? Ker se niso učili psihologije ter iščejo bistvenega razločka ne v duševnih lastnostih, ampak le ondi, kjer ga res ni, v telesu. — Od kod to, da toliko učiteljev starih in novih jezikov dostikrat najlepše govore in pesniške izdelke tako suhoparno razklada ter njih leposlovne vrednosti ne more učencem niti razumljivo pokazati? Ker se niso naučili glavnih načel krasnorečja, še manj pa se vadili, slovstvene izdelke leposlovno razkladati.

Vgovarjalo se mi bo morebiti, da plačujemo davke za učene državne profesorje, ki prodajajo mladini filozofijo na vseučilišni stolici. Pri mnogih akademičnih izpitih je filozofija obligaten predmet. Toda kar se dandanes po nemških vseučiliščih pod napisom filozofije prodaja, večidel ni drugo nego kritična zgodovina filozofičnih zistem (sostav) ali pa kaka obširna razprava o katerem imenitnem „filozofu.“ S takim podukom pa ne dobi učenec za temeljito učenje bodi si katerega koli predmeta nobene podlage; kaj še, naša mladina še navedenih kritičnih razprav razumeti ne more, kajti k temu je treba vže znati načela, po katerih se imajo razsojevati razne zisteme. Zarad tega je vseučilišna filozofija mladini večidel le sitna, neprebavljiva hrana. Ne poznanje filozofičnih zistem, ampak filozofična izobrazba ter znanje filozofičnih načel daje podlago za temeljito učenje ved. Kdor ume le en pomenljiv stavek, kaker „človek je dolžan pokorščino deželni postavi,“ dobro razpravljati ter po naravnih razlogih dokazati, je filozofično bolj izobražen ter se bode političnih ved z boljšim vspehom učil, kaker preiskovalec vseh zistem, kar se jih je kdaj izmislilo.

Ko bi naša mladina po dobrem izobraženji duševnih moči dobivala tudi v filozofičnih načelih trdno podlago za strokovnjaško učenje, bi je ne mogla tako lahko preslepiti ter izneveriti katoliški cerkvi niti slaba knjiga, niti neverni učitelji, niti slabi vzgledi.

Pa čemu bi dalje razpravljajal potrebo filozofične izobrazbe? Dajmo naši učeči se mladini prilike, in pridni in

bistroglavi učenci jo bodo z veliko hvaležnostjo v svojo korist obrnili. Toda kako bomo Slovenci, itak razcepljeni v dve stranki, dali enako priliko nadepolni mladini? Na Francoskem, v Belgiji, v Ameriki so si osnovali katoliki svoje visoke šole. Tudi avstrijski katoliki namerjavajo vstanoviti katoliško vseučilišče v Solnogradu. Vender je malo upanja, da bi se isto zgodilo vže v bližnji prihodnosti; in potem je še vprašanje, ali ne bode slovenska mladina iz raznih ozirov vender rajši pohajala na dunajsko, graško ali pa zagrebško vseučilišče.

Po pisateljevem nemerodajnem mnenji bi se dalo isto hitreje in z manjšimi stroški doseči s posebno v ta namen osnovano akademijo za slovenske katoliške vseučiliščnike. Na sedanjih vseučiliščih se večidel učé le strokovnjaške vede, ki bi se tudi na katoliškem vseučilišču ne mogle drugači predavati. Znanstvena kemija, jezikoslovje, nauk o zemljiščnih knjigah pri katoliškem učitelji ne bo drugi, kakor pri sedanjih državnih. Razlika je le v načelih, ki se jemljejo iz filozofije. Ako podamo našim vseučiliščnikom trdna filozofična načela, odgojimo si s tem za prihodnost izvrstnih katoliških zdravnikov, odvetnikov, zgodovinarjev, naravoslovcev itd., ki nam bodo s svojo učenostjo mogočen steber zoper naše protivnike, bodisi v javnem delovanji, bodisi na slovstvenem polji. Kdor razmere na naših vseučiliščih pozna, vé, da je ondi mnogo histrih glav, ki so možne ne le vse strokovnjaške vede z dobrim vspehom dovrševati, ampak tudi poleg tega mnogo časa porabiti s podučevanjem, pisarjenjem itd., da si zaslužijo vsakdanjega kruha. Ako bi se le-ti mesto tega privatno učili in sicer metodično tisti del filozofije, ki je njihovi stroki primeren, bi ne le strokovnjaške izpite z večim vspehom dovrševali ter se pripravljali bolje za svoj bodoči poklic, ampak si tudi ohranili in vtrdili versko prepričanje. Vem, da je privatna učba mnogokrat težavna. Toda če podamo za to nadepolni sosebno daroviti mladini dovolj gmotne podpore za vsakdanje življenje, premagala bode vspešno vse težave, zlasti če se natančno določi, kaj naj se učé in kako nalogo naj izdelajo. Šaj je znano, da več naših dijakov tudi v drugih strokah brez dejanskega poslušanja vseučiliščnih predavanj končne izpite

prav dobro napravi. Boljše bi seveda bilo, če bi na vseučilišči vsaj en učitelj podajal mladini metodični poduk v filozofiji. Pa dokler tega ni, pomagajmo si sami, kakor so storili katoliški Francozje in Amerikanci. In ker nimamo gmotnih sredstev za osnovanje katoliškega vseučilišča, napravimo si mesto tega znanstveno akademijo za obrambo krščanske vere, ki bo zdatno podporo ponujala pridnim darovitnim vseučiliščnikom, ki so se poleg dobrega vspéha v svoji stroki najboljše naučili glavne stavke modroslovja ter so katero važno vprašanje o svoji stroki po filozofičnih načelih najboljše razpravljali. Akademija bi odločevala za razne stroke, kaj naj se uče in kake naloge izdelujejo. Ni sicer toliko ležeče na tem, da se podpira veliko število dijakov, ampak na tem, da dobé pridni, nadopolni mladeniči zdatno podporo, tako da bodo res mogli ves čas porabiti v više strokovnjaško izobraženje za bodoči poklic. Na tak način bi se dalo z malimi stroški veliko storiti za ohranjenje in vtrjenje katoliškega duha mej Slovenci.

Vgovarjalo se nam bode morda od nasprotne strani, da dobre naloge more spisovati za obljubljeni denar tudi dijak, ki nima prepričanja o katoliških načelih, in da človek tudi po dobrem poduku v filozofiji zamore krščanski veri hrbet obrniti. Pa ne strašimo se enakih vgovorov, marveč stavimo svoje upanje v božjo previdnost in v prepričevalno moč filozofije, ter podpirajmo dijake, ki nam ponujajo izvrstne znanstvene, v katoliškem duhu spisane razprave, tudi če pridejo iz peresa brezvercev. Če se bo še sedaj neveren dijak res poprijel saj za denar naše filozofije ter vsako četrtletje tekmoval s katoliki v učenih razpravah po naših načelih, se je nadejati, da bode s časom še mogočen zagovornik cerkve. Če bi se dali vže zaradi tega, da se zna eden ali drug dijak kasneje izneveriti katoliški stvari, oplašiti od svojega podjetja, potem bi bilo najboljše zapreti tudi vsa duhovna semenišča, ker je mogoče, da se pozneje nekateri duhovni vender izneverijo svojemu poklicu.

Res je, da bodo tudi navedene podpore stale nekaterih gmotnih žrtev od katoliških rodoljubov, kajti iz ničesar nič ne pride. Toda žrtve primerno ne bodo velike, v bodočnosti

pa vtegnejo stoterni sad obroditi (tudi v gmotnem oziru.) Storimo tedaj saj v malem, kar so s toliko radodarnostjo storili navdušeni, požrtvovalni katoliki na Francoskem, v Belgiji in v Ameriki!

— L. —

Andrej Fekonja

pa

vera in narodnost.

Marsikdo se bo začudil, kako da prinašamo na tem odličnem mestu članek s takim nenavadnim naslovom.

Spregovorili bi radi nekoliko o velevažnem vprašanji, ki se dandanes v raznih oblikah vrača po časnikih in spisih tiste vrste pisateljev, ki bi tudi Slovence radi seznanili s pravoslavno cerkvijo, ali bi jih morda celó — recimo kar naravnost — za to cerkev vzgajili.

Zdel se nam je pa ravno zdaj vgoden čas stakniti to vprašanje, ko nam daje k temu povod katoliški, slovenski duhoven, kakeršen je, ako smemo verjeti tistim, ki so nam pravili, g. Andrej Fekonja. Vender nam gre edino le za reč, nikaker pa za osebo, katere še poznamo ne; Andrej Fekonja je prišel le bolj slučajno v naš spis in njegov naslov.

Gospod Andrej Fekonja tedaj piše v „Slovanskem Svetu“ pod naslovom: „Vera in narodnost,“ ki obsega le eno poglavje obširnišega spisa: „Črtice iz cerkvene povestnice srbske,“ mej drugim tudi to-le:

„Kader je srbski narod vže jedenkrat pravoslavnemu nauku kristijanskemu dal mesta v svojem srci, kader mu je on za-nj prirasel: tedaj ni bilo sile zemeljske, katera bi ga mogla iztrgati od tod. Mar ni rimski papež tolikokrat Srbov nagovarjal, da se odrekó svoje vere in svojega zakona ter da sprejmejo latinščino (t. j. veroizpovedanje katoliško)? Ali

so mu zahman bila vsa nastojanja. — A kaj je Srbe oduševljavalo, kader so se borili proti ljutemu sovražniku svojemu, proti Turčinu? Mar ni poleg narodnosti i vera serbska, vera pravoslavna? Pa kader je Srbin Turčinu podlegel . . . kje je on iskal lečila svojemu bolnemu srcu? Iskal je daleč od cest in stez, . . . iskal je v gori temni, kjer se skriva samohrana cerkev, kjer je zaostal . . . kak sveti samostan. Tu-sèm je Srbin prihajal, tu poslušal srbske svečenike, peval svete cerkvene pesme, prosil svojega srbskega Boga

Da je Srbin v teh nesrečnih dnevih vero bil premenil, da je on prestopil v katerokoli drugo vero, gotovo bi ga dosedaj nestalo, ali vsaj ne bil to, kar je sedaj. Kaj je od onih Srbov, kateri so sprejeli vero Muhamedovo? Oni govorijo srbski in ne znajo drugega jezika; oni se držijo srbskih običajev A da li se oni držé za Srbe? Reci kateremu muhamedanskemu Srbinu v Bosni, da je Srbin, pa boš videl, kako se razjari in kako te bode zagotavljal, da je on pravi Turčin, da je on „Turkuša.“ A kaj da rečemo o onih Srbih, kateri so prestopili v katoliško, v latinsko vero? Držijo li oni sebe za prave Srbe, za take iste, kakeršni so jim i njihovi pravoslavni bratje? Nikaker! I oni se držé za nekaj drugega. Oni se nazivajo Šokci in vsakojako drugače, samo ne Srbi. Pravoslavna vera je dakle tako reči Srbstvo obdržala“

Tako tedaj piše g. Andrej Fekonja.

Ne! — bodimo pravični — lako piše list „Glas Naroda“ (v Novem Sadu 1874 br. 3) in g. Andrej Fekonja je navedeno mesto iz njega le prinesel v slovenski prestavi.

Vender pa, ker se g. Andrej Fekonja brez vsake opazke na konci podpiše s polnim imenom, nam hoče reči, da se tudi on sè vsem tem popolnem zлага, in, ker je dotično mesto preložil na slovensko ter prijavil je v listu slovenskem, nam hoče povedati, naj se iz tega tudi Slovenci nekaj učé.

Kaj tedaj?

Slovenci se borite dandanes za narodnost. Ako jo hočete rešiti, ako hočete ostati edini, složni, zvesti domovini, — posnemajte Srbe t. j. prestopite k pravoslavju. To ima

posebno moč, da obudi narodno zavest in vtrdi narodni ponos in edinost. Katoliška cerkev pa zadušuje v ljudstvih narodno čustvo, ter jih odtuja, izneverja domovini in narodnosti ravno tako kaker vera Muhamedova. Rimskega papeža pa in tistih, ki vam hočejo vsiliti latinščino, ne poslušajte, kaker niso Srbi poslušali, tako da so bila zastonj vsa „nastojanja.“ Vera srbska, „vera pravoslavna“ je Srbstvo obdržala nasproti Turčinu. Slovenci, vidite, kako nevarno je biti vam katoliškim! Ergo

* *
*

Ta pomen nekako bi znalo imeti gorenje mesto za Slovence, posebno ako pomislimo, da je vse to tiskano — v „Slovanskem Svetu.“

Ti nazori zdé se nam povsem nekatoliški, neslovenski, neslovanski, in celó nesrbski.

Slovenci smo prvič katoličani. Kot taki trdno verujemo ter smo — gotovo tudi g. Fekonja — pripravljene vmreti za resnico, da je katoliška cerkev edino zveličavna.

G. Fekonja pomiljuje Šokce in druge katoliške Srbe, češ, izneverili so se Srbstvu, mej tem ko so pravoslavni Srbi ostali narodni! Denimo tedaj, da je res tako; vprašamo pa: g. Fekonja, bo li pravoslavno Srbstvo Srbe zveličalo tudi na onem svetu? In ko bi prišlo res tako daleč, da bi tudi Slovenci morali katoličanstvu žrtvovati narodnost, bi ne bilo to boljše nego da bi za časno narodno slavo zatajili edino pravo vero, ž njo izgubili večna nebesa? Kako je Kristus rekel? Morda: Kdor se bo narodno zavedal, bo zveličan?

Svet g. Fekonje je torej Slovincem pred vsem večno poguben, ker postavlja narodnost nad vero, resnico nad jezik, časnost nad večnost, carja nad Boga.

A tudi časno poguben je g. Fekonje nauk Slovanstvu in Slovenstvu.

Prvi, neobhodni pogoj prave narodne slave in veličine je edinost. A kaker si Slovani sami tolikokrat očitamo, imamo ravno te lepe lastnosti najmanj; needinost, nesloga nam je prirojena. Toda nič ne more te bolezni bolj povspe-

ševati kakor razkol; po njegovem vplivanji je to naravno zlo Slovanstva še le prav dozorelo. Saj nosi razkol vže po svojem početku v sebi seme needinosti in razcepljivosti, kar znači vže samo njegovo ime. Pravoslavna grška cerkev se je porodila le iz ločitve od vesoljne cerkve, a ločivši se od Rima, je pripala oblasti bizantijskega cesarja. Tako se je v nji najpred vzgojil in vveljavil princip nacijsionalne cerkve. Naravno tedaj, da se je začela nadalje razločevati in cepiti po narodih in državah. Izločila se je ruska cerkev, za njo druge: novogrška, rumunska, srbska, bolgarska itd. V ruskem razkolu samem vstajajo novi razkolniki. In tako se neprestano poraja razkol iz razkola.

Ako je res, da vera prešinja, zavzema celega človeka in vse človeško, da različnost verskih naziranj ločuje ljudi bolj nego vsaka druga moč, kaj mora biti prej ali kasneje posledek takega razcepljevanja? Mejsebojno ločenje in popolno odtujenje slovanskih plemen v slovstvenem, političnem, socialnem življenji in teženji, vničenje obče-slovanske ideje. tedaj vrnitev v nekdanjo, pogansko dobo, ko so slovanska plemena, ne vede eno za drugo, brez jasno določenega smotra tavale po Aziji in Evropi. Razkol je smrten rak na telesu Slovanstva, kateri je neprenehoma razjeda, kateri mu mora prinesiti moralično smrt.

Drugič. Kot posebno blaga lastnost slovanskega značaja se pred vsem povečuje mehkost srca in miroljubnost. In Stritar sam stavlja bodočo velikost Slovanstva ne v vojskine pridobitve, ne v politiške vspehe, ampak v to, da bo Slovan človeštvu odrešenik, Mesija miru in bratoljubja. In naši — seveda — k tej vzvišeni ideji Stritarjevi ploskajo. Prav. A žalibog, da temu mesijaanstvu slovanskemu nič bolj ne nasprotuje kakor ravno pravoslavni razkol. Porodivši se iz oholega, v svoji namišljeni modrosti otrpnelega grštva, je ta razkol vcepil tudi Slovanstvu grško oholost in slepo zagrizenost proti rimski cerkvi ter vsem narodom, ki izpovedajo rimskokatoliško vero. Slovani — kar mora vsak vsaj vnekoliko priznati — od narave res pohlevniši in mirniši od drugih narodov, so, vkoliker so zastrupljeni od grškega duha, trdi, brezobzirni, nevsmiljeni. Slepa zatelebanost za razkol jih napolnjuje s takim sovraštvom do drugovercev, pred vsem se-

veda do rimskih katoličanov, da še krvnih bratov, samih Slovanov, ne poznajo. Niso Poljaki Slovani? In vender jih razkolni Rusi z vso zvijačnostjo prekanjajo, jih gonijo v prognanstvo, zapirajo, celó streljajo, da bi jih prisilili prestopiti k pravoslavju. Kaker vero, tako jim zatirajo tudi narodnost, ne da bi jim dali poljski podučevati, kmalu celó ne govoriti!

Razkolni Srbi sami so bolj strpni nasproti Turkom kaker nasproti bratom Srbom — katoličanom. Kako je na Srbskem za katoličane, mi je pravil mož, ki je sam dalje časa na Srbskem bival. In da si katoličani na Balkanu sploh želijo rajši živeti pod gospodstvom turškim, kaker razkolniškim je znano vsemu svetu. In tako Slovanstvo bodi potem Mesija — ljubezni in bratoljubja!

Zdaj pa vprašamo dalje: Je li Rim, je katoličanstvo narodnosti res tako pogubno, da se sme staviti v tem oziru v eno vrsto z — muhamedanstvom?

Zgodovina spričuje ravno nasprotno. Kateri čisto katoliški narod je zarad tega izgubil svojo narodnost? Francozi? Nemci? Španjci? Italijani? Kje je narodna individualnost strože izražena, kje ljubezen do domovine, akoravno vboge, zatirane, globokejša vkoreninjena, kaker pri Ircih? In Poljaki, nad vse rimski, katoliški Poljaki, niso li narodni, domoljubni? Razpala je sicer staroslavna Poljska, a kdo jo je rušil? Morda rimsko katoličanstvo? Pač ravno, nasprotno: razcepili so jo, oslabili sovražniki katoličanstva, heretiki. Kdor ne verjame, pa podúči se o tem iz poljske povestnice.

In ravno Slovani, menim, bi se smeli najmanj pritoževati proti katoliški cerkvi, oziroma bati se od nje za svojo narodnost. Ni li Rim ravno njim po sv. Cirilu in Metodu dovolil in potrdil Božjo službo v narodnem jeziku, da celó oblastno jim jo branil proti nasprotniškim napadom? In ko bi hoteli Srbi in vsi drugi razkolni Slovani tudi danes prestopiti v rimsko cerkev, jim ne zagotavlja Rim v prvi vrsti njih liturgije? Kdaj je sploh Rim vsiljeval svojo „latinščino“ izhodnim kristijanom? Čemu bi se tedaj tudi Slovani bali izgubiti narodne svojosti?

Oglejmo si zdaj nekoliko zgodovinsko stran gori navedenih trditev g. Fekonje. On pripisuje pravoslavju čudovito

moč v boji proti Turku: „ono je Srbe oduševljavalo, kader so se borili proti ljutemu sovražniku svojemu, proti Turčinu;“ zatorej prav, da se ni Srb podvrgel Rimu!

Mi pa trdimo, da je ravno grški razkol Turčinu omogočil zmago nad izhodom, in da so naši izhodni slovanski in grški bratje onemogli v nesrečnem boji, je krivo njih sovraštvo in nespravljalivost z Rimom.

Razkol je izhodne kristijane podvrgel bizantijskemu cezaropapizmu. Nič pa bolj ne zadušuje krščanske zavesti, kaker državni absolutizem. On zamori prost razvoj individualnosti, nareja človeka v najsvetejših zadevah, v zadevah verskih, sužnja samovolje carjeve, zavira vsak idealen vnos, zatré v narodih zaupanje v lastno moč, ž njim vso krepost. On odreveni množico, jo vlenobi, naredi negibčno. Milijon Kserkovih pod jarmom despotizma zguljenih sužnjev pregnala je peščica Grkov, katere je zgojila helenska prostost.

Razkol je izhodne kristijane cerkveno razcepil po narodnih skupinah. Po njem se je počasi zatopil, je zamrl čut celoskupnosti, zavest ene družine. In kdo bi bil tudi združil tako raznolične elemente v skupno, složno postopanje, ko se je iz Azije bližal ljuti sovražnik, Turčin? Carigrajski samovladar? Ali „ekumenski“ patrijarh? Cesar se svojim omehkuženim dvorom ni imel fizične moči niti moralne kreposti, zvezda patrijarhova pa, odkar se je ločil od Rima, je zatemnela. Izhod je bil na turški naval nepripravljen, ker je bil needin, razcepljen, brez skupnega cerkvenega in politiškega vodstva, zatorej je moral propasti. Kaker môra jo izhodne kristijane tlačila zavest odpada od rimske edinosti, zavest, da so raztrgali nevesti Kristusovi svatovsko obleko; ta zavest jim je jemala pogum, tako da so se brezvoljne in slepo vdali maščevavni vsodi. Kolika zagrizenost, da so še zadnji čas povsod obkoljeni od Turkov slovesno zatrjevali: rajši hočemo biti turški nego rimski!

Morali bi vender malo boljše pogledati v zgodovino! Do kje se je posrečilo Turkom prodreti! Do kjer je segal razkol. Vsi naši razkolni bratje na Balkanu so se dali preplaviti od turške povodnji. Kje je našla sovražna sila neprodirljiv zid? V rimsko-katoliških Hrvatih in Slovencih. Katoliška vera jih je oduševljevala, nevsah-

ljiva moč, ki izvira iz katoliške zavesti, jih je hrabrila, da se niso vdali, da so hrabro boreč se, rešili i vero i narodnost slovensko.

Pridemo do glavne točke v našem vprašanji. G. Fekonja zamerja rimskemu papežu, češ, da je Srbe tolikrat nagovarjal, da se odrekó svoja vere i svojega zakona ter da vsprejmejo latinščino. A zahman bila so vsa nastojanja! Ker ni bilo zemlske sile, katera bi mogla Srbu pravoslavje iztrgati iz srca!

Da, rimski papeži so resnično vse žile napenjali, da bi izhodne Grke in Slovane spet privabili v staro cerkev. Kdo bi pač mogel naštet i tu vse težave, vse žrtve, katere so v ta namen storili!

Oni so pošiljali križarske čete na izhod, da bi vže tam strli muhamedansko silo. In ko so križarji iz sebičnosti hoteli se okoriščati o onemoglosti izhodnega carstva, da, ko so namerjali podvreči si je, so rimski papeži pravice razkolnih Grkov proti zapadnikom zagovarjali, odločno branili. In ko se je Turk bližal zapadu, ko je mesto za mestom, pokrajino za pokrajino si prilaščeval, so tudi papeži pomnožili svoje prizadevanje: vabili, prosili, opomin ali, zarotovali so razkolnike, naj se vender spravijo z Rimom. Saj so pač znani cerkveni zbori, na katerih se je razpravljala unija z razkolniki. Žalibog, da se ni dognala!

Vemo, da je Rim sam katoliško Evropo rešil turškega muhamedanstva.

Proti Turkom so papeži izdajali svoje zaklade, nalagali cerkvam in samostanom davke, spodbujali narode na vojsko. Čudno, neverjetno! Mej tem, ko so protestantje, ko so Francozi, ko so razni posvetni vladarji s Turki se zavezavali in izdajali jim Evropo, so se papeži postili, odrekli se v skupno korist vgodnostnim, so molili, pošiljali poslanca po evropskih dvorih, da bi spravili na noge vojsko proti sovražniku vere in omike krščanske. Zmagali so vse težave: vdaréc za vdarcem je zadel turško silo, dokler ni onemogla, in Evropa — rešena je bila.

In rešen bi bil tudi izhod — da bi bil poslušal rimskega papeža, ko ga je „nagovarjal.“ V rimskem papeži je vtelešen princip krščanske edinosti, ki je nerazrušljiv princip

ene vere, enega upanja, ene ljubezni, princip ene družine pod enim očetom. Avtoriteta rimskega papeža bi bila razcepljene izhodne moči združila, prvič versko in duševno, a drugič gotovo tudi fizično. In tako bi bilo turštvo vže pred Carigradom zadelo ob tisti neprodiren zid, katerega je našlo v katoliško združenih narodih avstrijskih.

Rešen bi bil izhod, rešeno tudi Srbstvo.

Da, da je ta izhod propal, da je propalo Srbstvo, da se je Slovanstvo na Balkanu pokorilo in se deloma še pokori vsak duševni razvoj morečemu muhamedanstva, da so naši izhodni bratje — po naravi tako čili, tako nadarjeni — za nami zaostali za dvesto let, da so Slovani zatajili najlepšo slovansko lastnost: miroljubnost in pohlevnost, da si zdaj zapad in izhod stojita nasproti v nespravljivem nasprotju, da pred nas stopa osodepolno „izhodno vprašanje“ s krvavim žuganjem, vse to je zakrivilo pravoslavje, sovraštvo do Rima.

Nesrečno pravoslavje!

Da, žalibog, da so „bila zahman vsa nastojanja,“ da niso Srbi in drugi slovanski bratje poslušali rimskega papeža, ko jih je „tolikokrat nagovarjal“! Žalostna jim majka!

Pa Srbi? Se li Srbstvo dandanas ne dviga? Dviga — brez Rima? Mi se ne damo slepiti. Sedanji radikalci ne bodo srbskega naroda pripeljali do sreče in slave, niti ga bode rešilo ime ruskega carja, niti oživili ruski rublji. Fraze so mrtve, mrtva fizična sila, in vsa velenarodnostna veličina — spuhti brez sledu tudi ona. Kateri narod je več en iz svoje kreposti? Edina, brezpogojna podlaga zdravemu stalnemu razvoju in pravemu napredku je podlaga resnice — resnica je v katoliški cerkvi — katoliška cerkev v Rimu!

In naj se Srbstvo, naj se Slovanstvo še toliko zaveda, še toliko vspenja, brez unije z Rimom bo razpalo, razcvelo se brez sadu!

Z liberalci — nikake zveze; k večemu — kompromis!

Kdor si je iz vesoljnega potopa dandanašnje brezmiselnosti le toliko pameti rešil, da mu je še mogoče postaviti se na katoliško stališče, pač mu ni težko sprevideti, kako kužljiv, kako poguben je liberalizem. Strah in groza mora katoličana pregomaziti, ako le misli na liberalizem.

Toda liberalizem ni bitje samo na sebi obstoječe; on je vtelešen, on živi le v ljudeh, ki ga izpovedajo, zastopajo, razširjajo — v liberalcih. Naravno tedaj, da prenaša katoličan svoj črt iz liberalizma na liberalce, vkoliker služijo liberalizmu. Malo trd se zdi sicer ta nauk, a vender drugači ne more biti; liberalizem napadati, pobijati ni nam mogoče nego vkoliker se kaže v mišljenji, v govorih, v knjigah tega ali onega liberalnega državnika, govornika, pisatelja. Le po teh stopa iz zračne visočine na zemljo; le na teh tedaj ga je mogoče zavračati, črtiti; drugači ga pobijati bi bilo isto kar s pestjo vdrihati po zraku.

Ako je tedaj naša dolžnost ogibati se liberalizma kaker smrtne kuge, velja isto tudi o liberalcih. „Ne občujte z njimi“ — tako opomina sv. Pavel svoje verne Korinčane pred liberalci. „Še obedovati nimate skupej s takimi ljudmi.“ In spet sv. Janez: „Ne sprejmite ga v hišo, niti pozdravite ga.“ In gotovo korintski liberalci so bili veliko bolj nedolžni od naših, ker pohujševali so le sè slabim življenjem, a naši tajijo, izpodkopujejo vero samo, ki je prvi pogoj krščanskemu življenju, zveličanju.

Sv. cerkev je svojim vernikom vedno omejevala občevanje z drugoverci, posebno z Judi. Hujši ko drugoverci so liberalni brezverci, hujši kot Judje naši liberalni materijalisti in pesimisti, dasi se še toliko ustijo za edino prave narodnjake.

Res sicer, kar priporočuje stari krščanski rek: inimicus causae, amicus personae. Toda to prijateljstvo, to dobrohotnost moramo tako razumeti, tako omejiti, kaker nam svetuje

krščanska previdnost. Nihče ni dolžan bližnjega tako ljubiti, da samega sebe večno pogubi. Da, ljubimo liberalca, dobro mu želimo, molimo, da se spreobrne, priskočimo mu na pomoč, ko ga nesreča tare; toda v občevanji, v javnem življenji nam mora vedno sveto ostati pravilo: ogibaj se liberalca! K dorse neče okužiti, ne pridružuj se vže okuženemu, kdor se neče poliberaliti, ne bližaj se liberalcu!

Vender je pa silno težko in dandanes kar nemogoče liberalcev tako se ogibati, da bi nikoli in nikjer ž njimi ne občevali, ker liberalcev je žalibog dandanes tako vse napolnjeno, da bi moral katoličan, kaker govori apostelj, svet kar zapustiti, da bi se jim popolnoma izognil.

A ravno to nalaga nam v občevanji z liberalci tem večo previdnost in vestnost, da ne trpi vsled tega niti naše versko prepričanje in odločnost niti naša katoliška dostojnost.

Žalibog, da se dandanes liberalcem posrečuje sè slepivkami katoličane zvaljati v društva, v katerih oni poljubno gospodarijo, ter se jih tako vslužne narediti v povspesitev liberalnih namer ali vsaj zazibati jih v brezskrbno spanje ter storiti neškodljive. So pa posebno nekateri navidezno neopovržni nazori ali vodila, katera liberalci dandanes tako radi povdarjajo, da katoličane zapletajo v svoj krog.

Eden takih nazorov, ki je dobil pri Slovencih največ vresničbe, je n. p. naslednji: snavljati se dajo društva, slovstvena, politiška, šolska, pred vsem pa — razume se samo ob sebi — društva narodna, brez vsakega ozira na vero, tako da jim lahko pristopijo najskrajniši liberalci nič manj kaker najodločniši katoličani.

Nezmisel, da večje ne more biti!

Prvič nasproti pravi veri, kakeršna je katoliška, je nevtraliteta ravno tako nemogoča kaker nasproti Bogu. To velja kaker o posameznem človeku, tako tudi o družtvih, ki se le iz posameznikov sestavljajo. Dovolj, da kdo izrecno ne priznava katoliške resnice, je vže njen nasprotnik, in kot takega se tudi prej ali kasneje razodene. A ravno tako ne moremo, ne smemo nobene reči, nobenega podjetja človeškega odtegniti vplivu in moči sv. vere. Kaker je Bog vse stvaril v svojo čast, isto tako se mora vse Bogu podrediti, brezumna narava nič manj kaker umna, vse mu služiti.

To podrejenje po omogočuje le vera; po nji poklanja človek Bogu i samega sebe i podvrguje mu druge brezumne stvari.

Politiška društva snovati skupno za katoličane in liberalce je isto kar trditi: politika nima z vero ničesar opraviti. A zgodovina nas uči, da je najsilniši politički prevrat, francoska revolucija, dosegel svoj vrhunec ravno v tem, da je javno in slovesno namerjal odpraviti katoliško vero, da je za najvišje bogstvo oklical pamet; v isti prekuciji je Robbespierre kot politički glavar smatral za potrebno javno vvesti vero v najvišje bitje. Uči nas dalje vsakdanja skušnja, da se verska vprašanja in zadeve, ki najglobokejše segajo v katoliško cerkev in življenje narodov, po političkih skupinah, kaker so državni zbori, razpravljajo in določujejo. Isto tako je znana resnica, da se stranke, ki zastopajo najskrajniše političke nazore, prijateljski družijo ter skupno postopajo, kaker brž pride na dnevni red versko vprašanje, ki je načelne pomembnosti. Kajfa in Pilat in Herod, narodno židovski fanatiki farizeji, kaker oportunisti, saduceji, dasi toliko različnih političkih teženj, so se vendar sprijaznili, ko je šlo za to, da se Jezus Kristus pogubi! Tudi v Mladočehu se ohladi sovraštvo do Nemca, tako da mu ponudi roko v prijazno zvezo, ako upa, da bo s tem več škodil krščansko konservativni stvari; še celó z Židom bi se Mladočeh pobratil in raji njemu prodal česki govor in narodnost, nego českim bratom, katoličanom, v ljubo zatajil svoje radikalsvo. Kaj nam to dokaže? Da se politika konečno pokori, da je odvisna od verskega naziranja, da so torej politička versko indiferentna društva — nezmisel.

In le mladoslovenski liberalci, da bi imeli toliko kreposti, toliko samosvojega zatajevanja, da bi pri svojem političnem delovanju povsod na drugo mesto potisnili, da, prezirali to, kar je vsakemu liberalcu najvišje, najsvetejše: sovraštvo do katoliške cerkve, liberalstvo! Da bi le malo se ogledali po novejši zgodovini slovenski, prepričali bi se najbrže, da ni tako. Da bi n. pr. jutre kak dr. Gregr stavil v državnem zboru predlog za narodno šolo, ki pa ima ostati brezverska kaker doslej, pohiteli bi se naši liberalci na vrat na nos nabirati po Slovenskem podpisov za nov „brezverski“ predlog. A ko je šlo za Liechtensteinov predlog, ki je na-

merjaval vsaj deloma nam vrniti versko šolo, do katere imajo državljani najsvetejšo pravico, ki pa ni izrecno povdarjal narodnega značaja ljudski šoli, se naši liberalci nikjer niso še ganili, pač pa očitno in skrivno narod in učiteljstvo pregovarjali in ščuvali proti predlogu.

Kaj sledi iz vsega tega?

Slovenci, z liberalci nikdar in nikaker ne društveno se ediniti. Ne v politiki, radi razlogov, ki smo jih ravnokar navedli. A tudi znanstveno in slovstveno ne; ker smer znanstva in slovstva je gojiti vedo in umetnost, katerih predmet je resnica in lepota, ti pa se ne dasti ločiti od Boga in večnih zakonov pravega, dobrega in lepega, torej tudi ne ločiti od — vere, katero liberalci prezirajo, tajijo. Kaker brž se stakne kako više, načelno vprašanje — in teh vprašanj kdo se more sosebno dandanes izogibati? — tedaj se mora v lastno škodo spoznati, kaj je v srci liberalca globokejša vkoreninjeno: ljubezen do narodne sloge in miru, ali sovraštvo do resnice.

Da, vstani so tudi liberalci v miru, v spravi živeti s katoličani, s klerikalci, tudi, ko bi drugači ne bilo, z jezuiti; saj oni sami mir in spravo vedno in povsod povdarjajo, priporočajo — dokler katoličani molče prenašajo njihove napade na resnico; ko jim je pa pošla potrpežljivost, ko se odločno vstopijo na noge za vero — tedaj je konec sloge, konec prijateljstva! Tedaj je pa zamera čez zamero: hujskači ste, rušitelji narodne edinosti, izdajice ste, in kaj vem še kaj! In kaka zamera! Očitamo Stritarju Schopenhauerjanstvo, liberalstvo, s katerim se je sam tolikokrat ponašal, očitamo „Sl. Narodu“ radikalstvo, dokazujemo „Slovanu,“ „Slovanskemu Svetu“ rusofilstvo — zato smo: nazadnjaki, šušmarji, sovražniki slovanstva, Efižalti! Kdor hoče z liberalci v miru, v spravi živeti, požiraj molče ves strup, ki ga podajajo v svojih listih in romanih; a pri vsem tem ne drži se kisle, ampak veselo; hvali, ploskaj, ko ti po blatu valjajo najsvetejše bisere, ko ti očitno pljuvajo v katoliško obličje, da, kdor hoče z liberalci mir, zatáji katoliško vest, zatáji vero, odpovej se svetemu krstu!

Kaj pa porečemo o društvih, katera liberalci s katoličani snujejo in vzdržujejo v imenu narodnosti? Nenaravno,

prisiljeno zedinjenje tudi to! Liberalcu je narodnost najviša, katoličanu pa vera. Da je mogoča sloga, mir, mora tudi tu katoličan svoje prepričanje, svoje stališče zatajevati; s tem pa je liberalec vže dobil pol zmage: naredil si je katoličana neškodljivega. A vsled prirojene vladohlepnosti liberalec ne miruje, dokler ne nosi v društvu zvonca. Katoliške ovčice se dajo zvitemu, grabljivemu volku vedno prekaniti; še v čast si štejejo, ako smejo liberalnemu govorniku ploskati, ako smejo njegov list brati in si ga naročati. V društvih, katera spaja golo narodna ideja, vedno prevladuje liberalen živelj, na kvar katoliški ideji. Pa saj je vže princip sam: snavljati golo narodna društva, ne da bi se jih podrejevalo viši, krščanski ideji, nekrščanski, poganski. Res, vporekalo se mi bo: čemu pa povsod izrecno povdarjati katoliško idejo, vero? Na to odgovarjam: vže samo s tem, da se katoličan zveže z brezbožnim liberalcem v imenu narodnosti, dejansko izključuje katoliško idejo ter priznava narodnostno kot najvišo. Če bi se katoličani pravega verskega prepričanja združili v narodno društvo, dasi bi izrecno katoliške ideje ne povdarjali, bi z mirno vestjo hvalil tako podjetje, ker sem prepričan, da katoličanu je vera in Bog nad vse drugo ter da ne bo verske ideje nikdar podrejeval niti žrtvoval narodnostni. To se razume samo ob sebi; a ne tako pri liberalno-katoliških narodnih društvih; podstava, na kateri se snujejo, je gola narodnost, ki ne pozna ne vere ne Boga. Da torej ponavljam: tako združenje je le zunanje, prisiljeno, ker nenaravno. Kaker brž pride na dnevni red versko vprašanje, se duhovi jamejo ločiti, in konec je vse edinosti. Celó skrajno fanatični Judje so radovoljno poslušali sv. Pavla, ko je začel govoriti v njih narodnem jeziku, hebrejski; a ko je apostelj omenil svojega poslanja do poganov, ko se je torej prestopivši meje nacionalnega partikularizma dotaknil eminentno katoliškega vprašanja, tedaj je bruhnol njih srd na dan in hoteli so ga živega raztrgati. Katoličani morajo vselej, da ohranijo narodni mir, ali molčati, ali pa liberalcem nasproti kapitulirati. Naj storijo eno ali drugo — kdor si s tem okoristi, je konečno vedno le liberalec. Katoliško koketovanje z liberalizmom prvič zabranjuje, da ne more katoliška ideja na dan, drugič se ideja liberalna

vedno drzniše pojavlja in si duhove vpokorjuje, tretjič se denar iz katoliških žepov steka v liberalne, iz katerih ga liberalci zajemajo v pobijanje, v sramočenje katoliške resnice in duhovnov.

Društva, kakeršno je n. pr. „Narodni dom,“ so za katoliško stvar dvomljive veljave. Epitheton ornans — „narodni“, dasi tako častitljiv in nedotakljiv, nam ne daje še poročstva, da bo prihodnji „Narodni dom“ resnično koristil katoliški cerkvi, katoliškim Slovincem, domovini. Marveč vse je odvisno od tega, kdo bo gospodaril v njem, mladoslovenski liberalci ali tako zvani klerikalci, recimo katoliški Slovenci. Jaz vsaj kot duhoven, kot katoličan bi se desetkrat pomislil dati kaj za „Narodni dom,“ predno bi mi slovenski liberalci črno na belem ne podpisali in potrdili: prvič, da ne bodo spravljali na oder prihodnega „Narodnega doma“ ničesar, kar bi znalo žaliti katoliško vero ali нрав; drugič, da bodo izključili iz njega vse liberalne liste; tretjič — s kratka: da se enkrat za vselej odpovejo vsakemu vodstvu v „Narodnem domu.“

Ste slišali? Lepo je sicer, kaker vabite: „zidajmo „Narodni dom,“ v njem bodo dobile zavetišča vsa narodne družbe, kaker sestrice bodo pod eno streho v miru stanovala, tu nam bo skupno narodno ognjišče, kjer si bomo ogrevali srca za sveto narodno stvar.“ Skupno narodno ognjišče! — na katerem bo samooblastno sedel mladoslovenski liberalec: Jaz gospod, jaz sam gospod, poleg mene ni drugega gospoda! — in ogenj podtikal z drvami, ki mu jih je skupaj nanosilo katoliško ljudstvo sè vseh strani; in če se bo kdo predrznil pogledati mu v lonec, ga bo nevsmiljeno česnil z glavno po glavi: apage! Katoliški bratje, da bi nas le še kdaj glava ne bolela po „Narodnem domu!“

Kaj pa, ko bi mi enkrat vso to stvar preobrnili, in kaker liberalci stavijo narodnost nad vero, mi postavili vero nad narodnost? In to ne le skrivno v srci, ampak javno, ampak v dejanji, slovesno. Recimo, ko bi začeli nabirati za „Katoliški dom“?! „Katoliški dom“ — to bi bil ponos katoliške Slovenije! V tem domu bi našla narodnost naša, dasi podrejena veri, varnišega zavetišča, kaker vera v liberalnem „Narodnem domu,“ da, kaker narodnost sama na

ognjišči tistih, ki v svojih loncih ne kuhajo nego pelin in strupena zelišča, s katerim Slovencem zavdajajo!

Društvo sv. Cirila in Metoda je gotovo Slovencem i koristno i potrebno. Braniti vero, braniti narodnost — to je njegov program, ki ga podpišemo sè srcem, brez pomisleka. Naši cerkveni vladike sami so ga potrdili in sprejeli njegovo pokroviteljstvo. Toda kaj pomaga, ko se je tudi tu zasejala liberalna zajedavka, ki čilo rast tako idealnega društva zadržuje in zadušuje. Predsednik liberalen, brezverec — odborniki vneti katoličani; ali pa narobe: predsednik katoličan — podpredsednik radikalec: eden vleče voz na desno, drugi ga zavrača na levo; kaj čuda potem, da se redkokdaj naredi odločen korak, da se versko vprašanje ali prezira ali le kot pristransko, ne bistveno omenja! Društvo, ki si je tako možato zapisalo na zastavo vero in p o d vero narodnost, bi se moralo konstituirati iz mož, ki so brez izjeme verni katoličani, ki se zavedajo prvič svojih katoliških, d r u g i č svojih narodnih dolžnosti.

Skratka: bilo bi želeti, da bi se, kar nas je zavednih katoličanov, od liberalcev popolnoma ločili: v slovstvenem delovanji, v politiskem, v časopisji: v vsem, v vsem! Ločili se pred vsem duhovni, od prvega do zadnjega, potem posvetni razumniki, katerim je vera še nekaj, ločilo se od njih slednjič tudi naše ljudstvo; v to seveda bi morali ljudstvo neprenehoma podučevati, koliko zlo je liberalizem; le tako bi se enkrat tudi ono nepoklicanih osrečevavcev otreslo. Ko bi se posušili vsi viri, po katerih dohaja liberalcem iz katoliških žepov gmotna podpora, ki je liberalcem *conditio sine qua non* za vse delovanje, ko bi jim katoliška inteligencija odrekla vsako duševno podporo, bi se kmalu prepričali, da je liberalizem na Slovenskem poslopje zidano na pesek.

Ako je sploh nedostojno, nespametno, da se katoličan združuje z liberalcem v skupno delovanje, je gotovo še nedostojniše zbirati se pod zastavo liberalcev ali dati se jim kakerkoli voditi. To znači odvisnost katoličana od liberalca in vtisne prvemu znak liberalstva pred svetom. Kaj takega bi se n. pr. zgodilo, ko bi se dr. Vošnjaku posrečilo povspeti se do političnega vodenjstva Slovencev. Kako neskladno

to: mož fatalist, mož špiritist — voditelj narodu vernemu, pobožnemu, katoliškemu! Ali pa ko bi Stritar kot francoski enciklopedist, kot nemški Schopenhauerjanec — bil duševni voditelj slovenskega, in sicer, kaker je hotel biti, krščanskega razumništva! Jojmene! Jaz vsaj, ne le kot duhoven, ampak kot pošten katoličan, bi smatral za neznosno ponižanje katoliške dostojnosti, za nesovmestno s katoliškim značajem vže sedeti v odboru narodnega društva, katero vodi, kateremu predsednik je očiten liberalec. Še celó sedeti, da ne rečem ploskati, pred odrom, na katerem govori ali igra liberalec! Katoličani, bratje — nolite servirati hominum — najmanj pa liberalcev!

Do zdaj smo govorili več ali manj o združevanju in skupnem delovanju z liberalci, kakeršno se dandanes navadno opazuje v naših narodnih društvi. Vender, kaker smo omenili vže zgorej, večkrat se nismo vstani liberalcev tako odkrižati, da bi jih popolnoma prezrli. Kaj hočemo, faktum je, da bivajo na svetu, in kot s takimi moramo hoté nehoté računati. Večkrat se zna pripetiti, da imamo i mi i liberalci skupne interese, katerih doseči, skupne sovražnike — pri nas so pred vsem narodni nasprotniki — katerih zavrniti nam ni mogoče, négo sè združenimi močmi. Tedaj je dovoljeno začasno in le od slučaja do slučaja z liberalci se pogoditi in zediniti v skupno postopanje. Zakaj pa ne? Res sicer, da mej katoličanstvom in liberalizmom je vsaka sprava, tudi začasna, nemogoča, ravno tako, kaker mej Bogom in peklom, toda liberalci so ljudje, in kot s takimi se dá še od časa do časa kaka pametna beseda govoriti. Saj sta tudi Punec in Rimljan, potem ko sta se do golih kosti skavsala, nazadnje mir sklenila — seveda le začasno, in Punec je ostal Punec, Rimljan pa Rimljan: črtila sta se kaker pred, do smrti. Tako je tudi z liberalci. Stalno, prijateljski zavezati se ne moremo, a od časa do časa v roko si seči, skupno zaganjati volka, ki hoče oba raztrgati, je vender dovoljeno: najhuji sovražnik hiti gasiti ogenj v sosedovi hiši iz strahu, da se ne razširi do njegove. To je tako zvani kompromis, ki ga z dobro vestjo z liberalci sklepamo o volitvah, o peticijah za narodne pravice itd.

Vem, kaj se mi bo na vse, kar sem tu govoril, vporokalo: „Tedad nobene zveze z liberalci! Jojmene! Premisli vender, koliko s tem trpi narodna reč! Liberalci so vender rodoljubi, so narodnjaki. Na tak način razcepljamo narodno moč in se sami sebe izdajemo narodnim sovražnikom.“

Nič ne velja tudi ta vgovor.

Liberalci so okuženi od brezverskega liberalizma; zatoorej se ne moremo ž njimi družiti, da ne bi tudi nas prej ali kasneje liberalizem okužil. Dasi bi mogli tedaj edino v zvezi z liberalci rešiti si narodnost, kaj bi nam pomagala, ako bi nas ta zveza stala edino zveličavno katoliško vero?

Pa tudi to ni res, da bi bila narodnost naša odvisna od zveze — z liberalci. To trdijo le oni. Mi pa vemo, da vsa narodna moč, kaker trdijo liberalci sami, je v slovenskem narodu; slovenski narod je pa katoliški narod, kot tak pa je zvesto vdan svoji duhovščini; potemtakem pa ni treba kaker da duhovščina in razumniki, kateri ž njo mislijo, ljubo slovensko ljudstvo temeljito podučiti o liberalizmu, kako je sovražen veri, kako pelje narod in domovino v pogubo, kako izdajski je, neavstrijski, da, če je treba, celó panslavističen in proticesarski; opominati to ljudstvo, zasebno in javno v cerkvi, v šoli, da je smrten greh brati, še bolj naročati si liberalne liste, kaker so „Sl. Narod“ in drugi. Potem bo narod slovenski kmalu na strani svoje duhovščine, in kdo mu bo mogel potem zatreti narodnost? Mu jo bodo izdajali duhovni? A potem bodo morali tudi liberalci plesati, kaker bo narodu, pravim katoliškemu, njih vplivu emancipiranemu narodu ljubo. Potem jim o volitvah in o družih kritičnih časih ne bo družega ostajalo nego ali brezpogojno glasovati za katoliške, narodne kandidate ali pa proti tem zavezati se z narodnimi nasprotniki, z nemškutarji; kaker brž pa to stoié, jim je na Slovenskem za vselej odklenkalo.

Slovenci, ako smo res katoliški, ako smo pravi rodoljubi, ne smemo mirovati, dokler ne priženemo naših liberalcev do te alternative: ali naj se brezpogojno podvržejo katoliški ideji ali pa naj javno prestopijo v tabor liberalnih Nemcev in Židov, kamer se vže zatekajo njih bratje po duhu — Mladočehi. Katoliško Slovenijo pa naj pustijo nam: n a š a je!

Naše spoznanje v čutnem svetu in atomizem.

Ves svet realnosti lahko razdelimo v tri dele, namreč sostvo zunaj nas, sostvo v nas, ter v npravstveno ali moralno sostvo, Ostanimo pri prvem.

V sostvu zunaj nas se javljajo različna bitja, katera se dajo navzlic najviši mnogoličnosti ločiti v dva ogromna svetova: svet neorganičnih in svet organskih teles, ali svet mrtve in oživiljene materije. Ona čutna bitja so po naravnem razvoji človekovem prvi predmet našemu spoznanju — *omnis cognitio incipit a sensibus*: človeško spoznanje je začetkom izključljivo čutno. Čuti pa morejo vsled naravnega namena in sposobnosti zaznavati le snovne lastnosti ter prikazni in sicer „*hic et nunc*,“ to je, zavisno od vnanjega vpliva, ki se določuje po prostoru in času, recimo čut more zaznati le individualno in trenutno nanj vplivajočo lastnost ali pojav snovnega predmeta. Vvaževaje aprioristične pojme in sodbe spaja razum one snovne pojave v nepremeljive, nujne zakone ter stvarja na tak način naravoslovne vede. Mej njimi se je matematika, najekzaktniša veda, ker vtemljena na število in razsežnost, vže od nekdanj najbolj razvila, tako da se skoraj ne dá več popolniti. Fizika in astronomija ste z njeno pomočjo določile in premerile tolike reči osobito v našem veku, da se moramo čuditi človeškemu napredku: na kak način in kako hitro se mora tresti struna in z njo zrakovi valovi, da nastane zvok določen po intenzivnosti, visokosti in barvi, s kako nedoumno hitrostjo se mora vršiti eterovo tresenje — eter je nevidna, čudovito tenka, netežka, seveda hipotetična snov, katere ekzistenca je pri sedanjem razvitku in pridobitvah naravoslovnih ved skoraj da dognana stvar — da večini zaznanje raznih svetlobnih stopinj in barv; o tem naši predniki niso niti sanjali. Kaj naj rečem o čudovitih pridobitvah, o točnih računih astronomije, katera je premerila neštevila nebna telesa v njih nedoumni velikosti ter staknila zakone njihovega gibanja; kako bi mogel vredno proslaviti najnovejše iznajdbe na fizikalnem polju, katere so odprle novo dobo v življenji človeštva, v uporabi naravnih sil: stroji najumniše izdelani snujejo na čudovit način ter manjšajo in lajšajo človeku delo, par goni z neverjetno hitrostjo hlapone in parobrode ter omogočuje ozko zvezo mej najrazličnišimi narodi, kateri brzovito menjavajo mej seboj mnogovrstne prirodne pridelke in proizvode znanosti in umetnosti; elektrika raznaša bliskoma na skrajne zemeljske meje misli in dogodke premagaje

tako meje časa in prostora; elektrika razsvitlja v najnovejšem času mesta, da, vže vasi, tako da se bode prihodnja doba imenovala električna doba. Da, ogromen napredek more človeštvo zabeležiti v premaganji in vporabi narave in njenih sil in kdo vé, kolike iznajdbe so prihranjene človeštvu v najbliži prihodnosti, iznajdbe, katerih sedanji čas niti ne sluti!

A navzlic tolikemu napredku, tolikemu spoznanju so nam še vedno narayni zakoni in sile v svojem bistvu in vzroku prikriti; narava in njeno skrivnostno snovanje nam je še vedno „knjiga sè sedmerim pečatom“; in to gotovo ponižuje človeško spoznanje. Kamen vidimo iz visočine nemirno in s čedalje večo naglostjo hiteti v zemljini objem, pri nevihti vidimo žareti nebo ter groziti zemljanu, različne prvine željno težé po zedinjenji ter zedinjene stvarjajo snov, katera je do cela drugačna od prvin, pred našimi očmi se spreminjajo in razcvitajo, rasto in pojemajo rastline in živali, čuti nam posrejujejo vnanji svet, veda zasleduje vpoznavni proces do možganov a dalje je vse — tema in svravnost; na vse one in neštne druge pojave praša človek zakaj? a praša zaman. Narava mu javlja svoje vnanje lice, no duri v svoje svetišče mu skrbno zapira.

Ali torej človeški duh ne more prodreti v bistvo snovnih bitij?! Naravoslovne vede ga tu zapuščajo, ker njih formalni predmet so vnanje prikazni in lastnosti ter zakoni čutnih stvari, dalje ne sega njih spoznanje. Pri filozofiji mu je iskati pojasnila, ona mu more edina svetiti pri rešitvi ovih težkih problemov o bistvu stvarjenja. Pristna filozofija mu bode koliker toliko odgrinjala naravno notranjost; „koliker toliko,“ pravim, ker popolnoma prilično spoznanje narave in njenega delovanja bode človeku vselej — priznaj ali ne — prepovedan sad.

A nekaj vendar zamore človeški razum izvestno in neomahljivo spoznati. Oglejmo si snovna bitja.

Tu srečamo atomizem, zistemo, ki taji v neorganičnih in organskih bitjih vsak viši princip razun gole snovi in snovnih zakonov. Atomizmu so vse atomi, nedeljiva telesa, katera neki se skupljajo v razne sestave ter stvarjajo takisto najrazličniša snovna bitja. Atomizem se dandanes šopiri povsod, ne le v vedi, nego i v praktičnem zakonodajstvu, na socijalnem in gospodarstvenem polji. O poslednjem atomizmu bomo imeli morda druge priložnosti kaj več spregovoriti; tu nam je oceniti atomizem kot filozofično zistemo, katera si prisvaja izključljivo pravico obstanka v razlaganji stvarstva.

Radi priznamo, da atomistična hipoteza dela kemiji izvrstno vslugo ter da je v sedanjem stanju fizikalčnih ved skoraj neobhodna, a kot filozofičen nazor jo moramo odločno zavrni. Atomizem ne le ne razlaga bistva in narave stvari, marveč i sloni celó, ako mu pogledamo na dno, v svojem bistvu na neizogibnih protislovjih. Prvič ne razlaga nikaker bistva stvari, ker atomi,

izključivi nosilci vse realnosti v snovnem svetu, so mu sicer nedeljiva, a vender telesca — to je njegova prva ali temeljna dogma, ker, kaker znano, živ krst ni videl doslej atoma. A koliko nam s to dogmo pomaga v pojasnjenje snovnih teles, lahko vsakdo sprevidi; stališče je le zasukneno na drugo polje, ker ona nedeljiva telesca so vender snovna bitja, katerim atomizem pripisuje samostalno ekzistenco. Atomizem bi nam moral določiti naravo onih telesc, a tu si pomaga on, ki hoče biti pristno znanstven, z novim dogmatizmom: ona telesca ali atomi so, kaker naznanja njih ime — α privativum in $\tau\acute{\epsilon}\mu\nu\omega$ = rezati, deliti — nedeljivi in vender — snovni! Mi pa rečemo: kar je nedeljivo, je tako, ker nima delov; kar pa nima delov, je eo ipso enotno; kako se pa pojem enotnosti dá strinjati s snovnostjo, pojmi, kdor more. Žal, da tak dogmatizem ni samo nad našim razumom, nego i živo nasprotuje — kar je tu največe važnosti — prvim razumovim pojmom. A ko bi tudi proti razumu priznali ekzistenco takih nedeljivih, enotnih telesc, je zopet neumljivo, kako enotna bitja mogo provzročiti razsežna bitja, ker take so vse čutne stvari; sicer bi dosledno morali trditi, da devši razne človeške duše eno poleg druge bi stvarili razsežno, torej snovno bitje. Ona visokoznanstvena zistema mora vničiti vsako razliko mej snovjo in duhovno substancijo. Ako hočemo napraviti sestavljen izdelek, moramo, kaker znano, en del deti poleg drugega, tako da se robovi tikajo, kar je pa le mogoče, ako so posamezni deli sestavljeni ter imajo dele, kateri omogočijo porazvrščenje; kjer ni delov, je kaj takega absolutno nemogoče.

Kaker vidimo, je vže prvi stavek ali načelo atomizma neumljiva tirjatev — toda transeat. Poglejmo dalje, kako razlaga lastnosti in sile snovnih teles. Atomom prisvaja razne moči, poposebno teženje po določenih spojbah, tako znano kemično sorodnost; vsled onih moči nastajajo najprej tako zvane molekule, katere so homogeni delci snovnih teles; molekulam pripisuje tako zvane molekularne moči, mej njimi zajema prvo mesto privlačnost ali atrakcija. Opomniti nam je še, da kemija pozna le 60 do 70 prvin, katerih atomi sestavljajo v mnogoličnih spojbah cel organični in neorganični svet, vkoliker nam je dostopen. Torej 60 do 70 različnih atomov stvarja vse tako raznovrstne stvari, žive in mrtve, javljajoče se našim čudečim očem! Zares genijalna misel, vredna Darvinovega genija, ki je bil vstani iz dveh ali treh najnižih celic stvariti cel svet organičnih bitij, od najniže rastline do najvišega organizma — do človeka! Žal, da njegova zistema je prazen sen brez vsega realnega ozadja; in atomizmu se gotovo ne godi boljša.

Atomizem ne more prvič navzlic svojim dogmam razlagati narave neorganičnih bitij. Splošna lastnost vsega snovnega je lenost, vsled katere je telesna stvar popolnoma indiferentna do miru ali gibanja. Ako je mirna, ostane tudi v veke, vkoliker je

odvisno od nje, v miru, in naobratno, ako se vže giba, vstraja tudi, vkoliker je zavisno od nje, vedno v gibanji. To je, kaker znano, temeljna lastnost vse mrtve snovi. A njena druga nič manj splošna lastnost je reakcija ali odporljivost, vsled katere se slednja materialna stvar vpira vsakemu vnvanjemu vplivu, torej se javlja kot aktivno, dočim lenost je njena pasivna stran. Ovo nasprotje v naravi snovi je priznано od vsakega in najprej od fizikov, tudi bi zanikanje ne izdalo ničesar, ker — *contra factum non valet disputatio*. Nasprotje pa ne more izvirati iz enega in istega vzroka ali bistva, ker, kar je v bistvu ali v sebi nasprotno, ne more bivati.

Atomizem z izključljivo snovnim principom vodi neizogibno v protislovja, torej si je spodmaknil prvi pogoj obstanka. Ne, ako hočemo dobiti pametno naziranje o naravi, moramo priznati razun materialnega še drug princip, iz katerega izvira aktivnost snovnih stvari. Toda vsakdo bode priznal, da aktivni princip je viši, imenitniši nego pasivni: ova misel nas mora dosledno privesti k tomistično-aristototeličnemu naziranju, sprijazniti nas mora z razvpitim srednjeveškim nazorom, kateri postavlja v razlaganji snovnega sveta dva principa, materijo in obliko. Ovi nauk se bode zdel človeku, ki je bil dolgo časa v šoli atomizma sè svojim znanstvenim aparatom, srednjeveški; a čim bolj se bode vanj vglobil, tem bolj bode prepričan o njegovi resnici in globoki vsebini. Ovi nauk mu bode kazal, da forma je princip, kateri vresniči bivanje bitij, dočim materija je le možno bitje, kaker kamen more postati kip, ali je kip v možnosti; dalje, da forma je princip, po katerem je vsako bitje kot tako eno, individualno; ovi nauk mu bode pojasnil naravo organizmov, ki se tako bistveno razločujejo od neorganične snovi. Če mu atomizem ne more razlagati niti narave mrtve materije, ga tem bolj zapušča pri razlaganji organskega življenja. Ker od vseh naravoslovcev je priznано, da organska snov deluje deloma prav nasprotno snovi zunaj organizma: tu neugasno teženje po miru, ravnotežji, tam vedno gibanje in snovanje, tu zmanjšanje kemične energije pri vsaki novi spojbi, tam če dalje više spojbe, katere pomenjajo povišanje energije, tu gibanje le vsled vnvanjega nagiba, gibanje določeno po trenutnem vplivu, tam živo gibanje in presnavljanje iz sebe po vidnem načrtu, gibanje, ki namerja proizvod v prihodnosti. Kaj more atomizem največ reči v očišled tolikih nasprotij? Češ, ona nasprotja izvirajo iz različnih okoliščin ali pogojev, vsled katerih se prične organsko delovanje; da se čudimo onim nasprotjem, je krivo le, ker ne poznamo onih okoliščin in pogojev. To ti je vse znanstveno razlaganje, vredno, da izpodrine vsak viši činitelj pri organskem življenji! Kaker da bi različne okoliščine in pogoji bili vstani vničiti bistvo neorganične materije, vsled katerega javlja poslednja tako bistvene razločke nasproti organizmom!

Priznavši v organizmu višo formo, katera si vpokori in nadvlada nižo snov in niže forme, katera nosi v sebi niže forme v možnosti ter jih popolnjuje, smo si stvarili neomahljivo podlago, s katere zamoremo malce razgrinjati zavese naravnega snovanja in življenja. Iz opazovanja lastnosti, pojavov in delovanja stvari moremo prodreti v njih bistvo zadržano v pojmu, ne pa po delitvi, kaker hoče atomizem; sicer bi bil nedotakljiv nazor tistega zdravnika, kateri baje ni hotel priznati duše v človeku edino radi tega, ker je pri vseh svojih sekcijah nikdar ni staknil!

Razum more spoznati bistvo snovnih stvari, a bistvo je splošno, nedoločeno, katero se vresničuje v določenih posameznikah; razum pojmeč bistvo spoznava splošni formalni vzrok stvari, vendar vzrok določenih bitij presega njegovo moč; čuti sicer vpoznavajo one določujoče momente, a kaker bistvo, prikrit jim je njih vzrok: tu je meja našega spoznanja.

J.

Platonov dijalog „Phaedo.“

**Njegovi dokazi za nevmrljivost človeške duše gledé
na sedanje modroslovne dokaze.**

Z veseljem se spominam onega časa, ko sem prvič čital Platonovo „Apologijo.“ Ves sem se navdušil za Sokrata. Le radi nečesa nisem bil zadovoljen, da namreč o smrti (40. C) ne pové odločno svojega mnenja, temveč se izrazi tako skeptično: *δύοῦν γὰρ θάτερόν ἐστι τὸ τεθνάναι*, ali nič, popolno vničenje človeškega bitja, *οἷον μὴδὲν εἶναι*, ali pa preselitev duše s tega sveta na drug, *μετοίχησις τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς ἄλλον τόπον*. Več nam Sokrat ne pové, dovelj mu je to, nobena misel mu ni strašna. Ali meni srce ni dalo miru, rad bi bil spoznal pravi, pristni nazor Sokratov in Platonov o duši, in to me je napotilo, da sem jel čitati „Phaedona.“

Krasen dijalog! Sokrat, obdan od svojih zvestih učencev, se razgovarja zadnje trenutke pred smrtjo, v ječi, o vsodi človeške duše po smrti. Solnce se vže nagiblje k zatonu, zlateč s svojimi žarki vrhove gorâ in gladko morsko površino, tako ljubko obsevajoč slavne Atene z vekovito Akropolo, kaker bi se ne moglo ločiti od lepe Grške, ki izgubi danes najboljšega sina. Pač je

sijalo tudi Sokratu, sijalo zadnjikrat, ali on tega ni opazil. Hotel je posvetiti svojim učencem zadnje trenutke življenja ter je do dobra vtrditi v prepričanju o nevmrljivosti duše. Njemu samemu se je zdelo, da tako najprimernejše završi zemsko potovanje. Celo življenje boril se je le za resnico, resnico želi imeti tudi pred smrtjo.

Predno preidemo do pravih dokazov, naj omenim le še, da razločuje Platon trojno dušo, ker si različnih pojavov v človeku ne more razlagati kot izvirajočih iz jednega samega principa. Zato imenuje en princip *λόγος*, to je: pametno dušo; ta je prava človeška duša, podobna Bogu in biva v glavi; samo ta je nevmrljiva. Drugi dve ste nižji, na telo navezani in vmrljivi. Prva: *θυμός*, srd, biva v prsih, druga: *ἐπιθυμία*, poželjivost, bivajoča v trebuhu.

Tudi za nevmrljivost zahteva dva pogoja, kaker mi, 1. da ostane duša po smrti kot substancija *ἄφθαρτος*, nerazrušljiva, in 2. da jej ostanejo tudi po smrti vse zmožnosti, razum in volja, kar uči 57 E: *ἡ μὲν οὖν κοσμία τε καὶ φρόνιμος ψυχή ἔπεται τε καὶ οὐκ ἀγνοεῖ τὰ παρόντα*, t. j. dobra in razumna duša, duša filozofa, sledi demonu, kateri jo pripelje v Hades, in spoznava svoj položaj.

Bližnji povod razpravi dal je pogovor o samovmoru. Sokrat je odločno tega mnenja: da je samovmor največje zlodejstvo, ker sega v pravice božje. Bogovi skrbе za nas, pravi, in mi ljudje smo *ἐν τῶν κτημάτων τοῖς θεοῖς εἶναι*, lastnina božja in ne moremo delati sami sè seboj, kar bi hoteli. Kako krščanski nazori! Naj bi si premnogi prosvetljenci 19. veka malo bliže ogledali to mesto (62, B)!

Ker se je pogovor sukal v tako imenitni stvari, bilo je vprašanje učenca Kebeta naravno: da-li živi duša po smrti, ali pa neha biti?

Sokrat je takoj pripravljen z odgovorom in ni v najmanjši zadregi z dokazi. Navede jih sedem.

I. dokaz. — Sokrat pravi: povsod se rodi iz nasprotnega zopet nasprotno (*ἐκ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία*), n. pr. več nastane iz manjšega, in naopak; iz slabjšega močnejše, iz pravičnega krivično i. t. d. To nam potrjuje skušnja. Dalje *διακρίνεσθαι καὶ συγκρίνεσθαι*, razkrojba, analysis, in spojenje, vse to kaže, da imamo v prirodi *δύο γενέσεις*, dvojno nastajanje, vedno iz nasprotnega nasprotno. Tu sledi prehód: spanju nasprotno je bdenje, življenju smrt. Kaker se rodi le iz spanja bdenje in zopet iz bdenja spanje, tako mora biti tudi v drugem slučaju, pri življenji in smrti. Prvo velja: iz življenja se rodi smrt; zakaj naj bi delala narava izjemo pri drugem: iz smrti se rodi življenje? Torej velja tudi zadnje, duša ne neha biti, ker bi potem ne mogla združiti se s telesom čez čas, in ker ne bi moglo potem nastati nobeno življenje več! Kaj bi bilo

n. pr. ako bi se vse združilo, razkrojilo pa nič? Imeli bi kmalu Anaksagorov: *ομοῦ πάντα χρώματα*, kar je pa nezmisel.

Kako naj sodimo o tem dokazu? Ali naj ga kar potrdimo? Po mojih mislih ni popolnem resničen prvi stavek, ker pojma: „veče“ in „manjše“ nista čisto nasprotni stvari, temveč sta le relativna; stavek bi veljal v naši analogiji, ako bi bila to prekoslovna pojma, ki sta pa le nasprotna (kontrarna.) Ravno taka je s primerom: bdenje in spanje, življenje in smrt. Smrt je prekosloven (kontradiktorski) pojem proti pojmu: življenje, kajti vse, kar ni življenje, je smrt, mej tem je spanje le nasproten pojem pojmu: bdenje. Tako pade analogija in z njo dokaz, kateri je zidan na njo. — Opomniti treba, da je tu in v naslednjem dokazu Platonov nauk o potovanji duš (*μετεμψύχωσις*) znanstveno vtemeljen. Kam je zabredel največi genij s svojo filozofijo, s svojim umovanjem! Kam bi bilo prišlo človeštvo brez razodetja božjega?

Nekaj podobnega, kaker ta dokaz Platonov, uči nas tudi krščanska vera, kar se tiče nevmrljivosti človeške duše. Uči nas, da bomo vsi enkrat vstali od mrtvih ter stopili pred sodnji stol božji. Ako bomo torej vstali, duša ne more izginiti, marveč mora nekje biti tudi po smrti.

II. dokaz. — Ta je po glavnem bistvu vže bolj ali menj znan. Platon namreč trdi, da je vse naše učenje le spominanje, *ἡ μάθησις ἀνάμνησις* (72 E.) Iz te trditve izvaja potem, da je duša naša živela vže pred našim rojstvom, predno se je združila s telesom. Ko dokaže to, potem mu drugi del vprašanja: kaj pa je z dušo po smrti? ne dela nobene težave, ker se sklicuje na prvi dokaz, namreč tako-le: pred našim rojstvom je živela duša sama za-se, združivši se o rojstvu z našim telesom, prišla je v nasproten položaj; torej se je vršilo to po onem pravilu: iz nasprotnega nastane nasprotno. Po smrti vršiti se mora zopet vse po istem pravilu, duša mora priti v ono stanje, v katerem je bila pred rojstvom našim.

Četudi dokaza ne bomo mogli odobriti, vender oglejmo si ga bliže, ker je vrlo zanimiv in nam odgrne velik del Platonske filozofije.

Trditev je torej: *ἡ μάθησις ἀνάμνησις*. Duša se spomina, če se pa spomina, mora to od prej vedeti, torej je morala biti vže pred rojstvom. — Najprej prične modrijan razlagati, kaj je spominanje. Ta razlaga zdi se mi res čudovita; a ne zato, ker je morda nenavadna, marveč ker je tako naravna in tako globoko sega v dušeslovje; ker še dandanes, po tolikih stoletjih veljajo bistveno isti zakoni. V Letopisu Mat. Sl. 1886 nas uči dušeslovna studija: Spomin (sp. dr. Lampé), da veljajo štiri zakoni v našem spominanju, ki se skupaj imenujejo: združevanje idej (*idearum associatio*), in sicer je prvi zakon sobivanja ali koekistence, drugi zakon vrstenja (*successionis*), tretji enakosti, četrti zakon nasprotja (*des Contrastes*). Platon omenja na imeno-

vanem mestu vse, razven drugega, namreč „successionis.“ — Opomniti je pač treba, da njegovo razlaganje ni strogo znanstveno, marveč nekoliko — naivno. To vidimo takoj; razlaga namreč prvi zakon tako-le: ako kdo kaj sliši ali vidi ali kako drugače kaj zazna, ne spozna samo tega, kar je neposredno videl ali slišal, marveč še nekaj drugega, in to spoznanje še nečesar drugega je — spominanje. V tem: še nekaj drugega se vidi priprostost razlage. No, zato nam pa poda praktičen vzgled, kateri izborna pojasni modrijanovo mnenje. Ako kdo zagleda liro ali obleko, katero je prej katerikrat videl pri svojem prijatelji, ne zazna samo lire, marveč dobi v duši tudi podobo prijateljevo — in to je spominanje. Jednako vzbudi slika lire spomin na prijatelja ali pa tudi na pravo liro. Zadnji vzgled o sliki rabi za tretji dokaz o enakosti, četrti pa kar izvaja iz obeh dosedanjih.

Ko vemo, kako se spominanje vrši, lahko preidemo že k dokazovanju o preeksistenci duše. Sokrat nas pripele do zaželenega zaključka tako-le: Kader se spominamo enakih rečij, takrat si vselej mislimo ali pa prav živo čutimo, da enakost je ali popolna — ali nepopolna; n. pr. vzemimo dva kamna: oba sta okrogla ali oba podolgasta in zato pravimo, da sta si podobna, jednaka pa nista, ker vemo, da jednemu nekaj nedostaja, ker ima drugi. (Ne morem si kaj, da bi v oklepajih ne omenil, kako klasiški opiše Platon ta nedostatek; ne rabi namreč mrtvih besedij, marveč oživi mrtvi kamen, rekoč: *ὅτι ὁ λίθος ὁρώμεται εἶναι ὁλον τὸ ἴσον* jeden kamen hrepeni biti jednak drugemu in tako živo slikanje srečamo na več mestih v tem razgovoru.) In sedaj nastane vprašanje, namreč: Od kod imamo ono merilo, ono idejo enakosti, s katero presojujemo stvari? Platon pravi: dvojno je mogoče. Ali smo se o mejsobojni razmeri stvari prej s čuti svojimi prepričali, s tehtanjem, z merjenjem, ali pa imamo to znanje od drugod.

Prvo je nemogoče; kajti otroci, ki pridejo k zavesti, imajo že to merilo, to idejo enakosti, ne da bi bili prej kaj tehtali, ali merili i. t. d. torej je nimajo od čutnega prepričanja, temveč imeli so jo že — pred rojstvom. Tu imamo oni punctum saliens. Pred rojstvom našim torej je duša že spoznavala idejo enakosti, pa ne samo to, temveč vse druge ideje: idejo lepega, pravičnega, pobožnega, i. t. d. sploh ideje vseh stvari, ker le tako je mogoče, da zdaj v življenji kako stvar spoznamo. ¹⁾

Morda bi vtegnil kakemu g. čitatelju ustreči, če povem, kako si Platon te ideje misli. Saj je njegov nauk o idejah tako znamenit, da mora vsaki olikanec o tem biti poučen. Po njegovem uku torej imajo naši splošni pojmi, n. pr. drevo, žival, človek, realno veljavo, so v resnici, in ne samo v naših mislih, in sicer ne eksistujejo v stvareh, marveč nad stvarmi, so transcendentni, tako da nad tem čutnim svetom plava takorekoč še drug svet, svet idej. Vsaka stvar na tem svetu je vstvarjena po jedni teh idej, n. pr. ravno določen človek, misli naj vsaki samega sebe, vstvarjen je po ideji: človek,

katera ideja plava nad nami — toda nobena stvar ne doseže ideje, vse so nepopolne: v idejah taka čistota, taka krasota in jasnost, v stvareh nepopolnost, kalnost in zmešnjava! Kdo si bo torej srce navezaval na te vboge zemске stvari, ko v rajski višavi idej vlada taka krasota! In najkrasnejša, najlepša ideja je ideja dobrega — Bog! Zares, Platon je bil modroslovec — idealist, in ni čuda, da so ga še v dobi prepóroda tako ognjevitó zagovarjali premnogi humanisti nasproti pristašem realistiškega Aristotela!

Vse te ideje je torej naša duša gledala vže pred rojstvom, in zato zdaj v življenji more spoznavati stvari, ker vidi v njih znano idejo. Duša je imela torej pred rojstvom — vse, najpopolnejše znanje! Kako neizrečeno je bila srečna! Pa žal! grešila je (v čem in kako, Platon pove v Phaedr. 246, Rep. 614 s. 22) in Bog jo je potopil v vmrljivo telo, in vse ono neizcrpljivo znanje je izginilo. Zato se mora pa sedaj, če hoče kaj vedeti, učiti, in da to ni prijetno, ampak često neprijetno, vé morda marsikdo iz lastne skušnje! Pa Platon je tolažil svoje učence s tem, da je *μάθησις ἀνάμνησις*, česar mu mi, kaker smo vže rekli, ne verjamemo.

Tako je dokazan prvi del vprašanja; kako je rešil drugi, omenil sem v početku.

In kaj porečemo mi k temu dokazu? Ali bodedo tudi mi na vprašanje, od kod ideja enakosti, tako odgovorili? — Ne, pač pa dokazujemo s tem nekaj drugega. Ti pojmi: enakost, pravičnost, pobožnost, lepota, so gotovo nad čutni. Ne vidimo, ne tipamo jih i. t. d. — Ker je pa duša vender zazna, sklepamo iz tega, da mora biti duša netvarinsko bitje, kajti tvarina more zaznati le to, kar je čutno, tvarinsko. Le toliko torej smemo sklepati iz teh pojmov, in zato velja: Qui nimis probat, nihil probat. Od kod pa imamo te pojme? Ali res ne s čutnega zaznavanja? Pač; ako primerjamo stvari, ako je tehtamo, i. t. d. povedó nam čuti, da so jedne stvari težke, druge lahke i. t. d. toda tega ne najdemo v tvarini, sodbe: ta kamen je teži od onega — te sodbe (judicium, Urtheil) tvarina ne more izreči, more jo le netvarinsko bitje. Ravno tako, če primerjamo več dejanj, dobimo pojem pravičnosti, katerega pa ne zaznamo s čuti. s čuti zaznamo le dejanja. V tej točki je torej Platon zabredel v zmoto in zato je ves dokaz neveljaven. Znamenito je, da je njegov nauk o preeksistenci vsprejel cerkveni učenik Origenes, kateri si je tem potom razlagal, od kod človeške duše. Toda cerkev je zavrgla njegov nauk, kaker znano, ker 1. se prav nič ne zavedamo, da bi bili pred rojstvom kaj grešili 2. duša je najtesnejše združena s telesom, je „forma corporis,“ in zato bi bilo nespametno trditi, da je ena polovica človeške nature bila stvarjena toliko in toliko stoletij pred drugo, in 3. ker je temu nasproten nauk sv. pisma.

V 24. pogl. je konec napora duševnega za nekaj časa. Sokrat ravnaje se po pravilu: „razlika mika“ pretrga strogo dokazovanje ter priporoča učencem, naj preiskujejo mišljenje in nazore

narodov o nevmrljivosti duše. Ker smo tudi mi pazno sledili razgovoru, vtrudili smo se gotovo tudi mi; torej odpočijmo si, a posladiti si hočemo odmor s prekrasnim naukom Sokratovim, kateri je dal učencem koj v začetku razgovora. Meni se zdi tako važen in zgodovinsko pomenljiv, da bi se dala o njem spisati cela razprava. Hotel sem ga omeniti ob konci, toda čem prej se zvé in se prične dejanjski izvrševati, tem bolje. Prekrasne te besede, zlat vvod v modroslovje, glasijo se po smislu tako-le:

Dokler živimo, pridemo najbliže k znanju, če se kar najmenj družimo in bratimo s telesom, razven če je skrajna sila, in če nas ne napolni duh telesnosti, temveč se ohranimo čisti pred njim, dokler nas Bog sam ne reši; — in tako bomo čisti, rešeni spon brezumnega telesa, prebivali s čistimi in spoznavali sami sè svojimi močmi (brez telesa) vso resnico, kajti nečistemu ni mogoče razumeti čistega. (Phaed. 67).

V 25 pogl. se prične tretji dokaz za nevmrljivost duše.

Sokrat postavi najprej dve trditvi, dve premisi, na kateri zida dokaz.

I. trditev: „Sostavljeno se dá razkrojiti, nesostavljeno se ne dá.“ — To je neovrgljiva resnica.

II. trditev: Nesostavljeno je to, kar je vedno samo sebi jednako, vedno isto in enoliko (*κατὰ ταὐτά καὶ ὡσαύτως ἔχει*) — sostavljeno pa je sedaj drugačno, in sedaj zopet drugačno, in nikoli isto.

Tudi druga trditev, ki je prav za prav le razlaga pojmov „sostavljeno“ in „nesostavljeno“, je popolnem resnična, in čuditi se moramo le geniju Platonovemu, ki je prodril skrivnosti prirodne ob času, ko je bila kemija komaj v povojih! —

Ker je pa Sokrat ne le filozof, ampak tudi izboren pedagog, pojasni svojo trditev takoj z vzgledi. Kaj je nesostavljeno? In odgovori: lepo, pravično, i. t. d. ker to ostane vedno isto. (Mi, seveda, ne bi teh pojmov imenovali nesostavljenih, ker si sostavljeno in nesostavljeno mislimo vedno le t v a r i n o.) Vzglede za sostavljeno so Sokratu konji, ljudje, ki se vedno spreminjajo.

Sedaj pa storimo važen korak dalje. Sokrat pravi: iz navedenih vzgledov vidimo, da se sostavljeno, torej spreminljivo, dá zaznati s telesnimi občutki, nesostavljeno t. j. nespremenljivo pa le z umom, ker je nevidljivo (*αἰδὲς καὶ οὐχ ὁρατόν*). Umevno je torej, da moremo stvari ločiti v 2 vrsti, 1.) vidljive in 2.) nevidljive. Obrnimo to na človeka! Takoj in brez pomisleka pritrdimo, da trebé telo prištevati prvi, dušo drugi vrsti. Duša je v telesu zaprta kakor v ječi. Kader s telesnimi občutki opazuje in spoznava, takrat se revica moti, blódi v temi in je kakor v omoti (grški plastiški: *πλανᾷται, ταράττεται, ἡλιγυῖα ὥσπερ μεθύουσα*, pijana); toda kader se dvigne nad telo in opazuje

s a m a z a - s e, αὐτὴ καθ' αὐτὴν οὐσα, tedaj gleda čisto, večno, neskaljeno in neminljivo resnico, in sicer tako jasno, da moramo iz tega sklepati, da jej je s o r o d n a (συγγενής), sploh, da je duša p o d o b n a (ta beseda je važna!) bolj nespremenljivim stvarcem, telo pa spremenljivim. In če pomislimo še to, da v človeku, v katerem je red, duša vkazuje, telo pa sluša, vkazovanje pa je le lastno božanskemu bitju, tedaj zopet vidimo, da je duša p o d o b n a božanskemu, nevmrljivemu, umnemu in nerazkrojljivemu, telo pa vmrljivemu, razrušljivemu, nespametnemu, spremenljivemu.

(Dalje prih.)

D.

Katoliški liberalizem.

„In ločil je svetlobo od teme“
I. Mojz, 1. 4.

XII.

„El Liberalismo es pecado.“

Pod tem naslovom je izišla meseca oktobra 1884 na Španjskem knjiga, ki je ne le tamošnje duhove močno razburila, ampak kmalu tudi zaslula po vsej Evropi. Pisatelj, D. Felice Sardá, je zadel liberalce na najobčutljivišo stran; ranjeni so besno planili na delo in pisatelja. Liberalcem pritegnili so one vrste katoličani, katerih, kaker drugje, tako tudi v Španiji ne manjka — liberalni. Pisatelj je moral povsod beračiti za milost, da bi smel sprva vsaj v katerem listu svoj spis poglavje za poglavjem občinstvu izročiti. Le nevpogljivemu pogumu njegovemu se je posrečilo, da je spravil delo v javnost.

A zdaj še le se je boj razljutil. Liberalni bratje — katoličani — so strastno proti knjigi polemizovali, pisatelja samega pa nedostojno obrekovali. Slednjič so ga tožili v Rim, knjiga je prišla pred sv. kongregacijo indeksa. Še le po dolgem, temeljitim precenjevanji došla je sodba iz Rima, 10. jan. 1887 — pisatelju častna, pohvalna. Ne le, da ni Rimska stolica ničesar našla, kar bi nasprotovalo katoliški resnici, ampak — in to hočemo tu posebno poudarjati — ničesar tudi, kar bi žalilo krščansko ljubezen — *absque cuiuscunque personae offensione*.

To poslednje je tedaj, radi česar smo hoteli čestite bravece

pred vsem opozoriti na to knjigo. Delo je res vredno toliko zlata, ter je zato vže preloženo v razne evropske jezike. Izišlo je tudi v nemškem prevodu. Naj si jo pač vsak omikanec omisli: „Der Liberalismus ist Sünde. Salzburg. Bei Matthias Mittermüller.“ Prebravši knjigo bo našel v nji prav tista načela, katera smo mi v svojem listu razpravljali o katoliškem liberalizmu.

V naslednjem podajemo v prevodu dve poglavji iz omenjene knjige. Očita se namreč našemu listu, da pišemo in kritikujemo prestrogo, priporoča se nam — krščanska ljubezen. Zagovarjati smo se vže mislili sami in kaj pisati o tej ljubeznjivi hčeri nebeški, o ljubezni, pisateljski namreč. Le da se nam je zdelo nekako težko govoriti za se — pro domo nostra. Bilo bi najbrže tudi brez uspeha. Kar nam pride ta knjiga v roke. Ravno prav. Govóri tujec za nas in našo pisavo, govóri o ljubezni v polemiki z liberalci, ter povédi nam, kako sme pisati katoličan, kako zagovarjati resnico — po sodbi Rima samega — absque cuiuscunque personae offensione!

*O ljubezni v polemiki; in ali imajo liberalci v tej zadevi
prav nasproti zagovornikom katoliške resnice.*

Tega polja se liberallec ogiba, ker vé sam predobro, da v načelnih vprašanjih ni poseben junak. Zato pa dolži katoličane, češ, da jim nedostaje ljubezni, ko zagovarjajo vero. Tu je ravno zanjka, v katero se mnogokateri sicer dober, a od liberalne, neozdravljive rije oglodani katoličan vlovi in trdovratno v nji obtiči. Kaj bi se torej dalo o tej stvari opomniti?

To-le: Mi katoličani imamo, kaker sploh, tudi v tej točki — prav, a liberalci — krivo. Pretehtajmo le sledeče resnice.

1. Katoličan more nevstrašno liberalnemu nasprotniku povedati v obraz, da je liberalen. Niti ne morem misliti, da bi kdo mogel dvojiti o tem stavku. Ako se ta ali oni pisatelj ali časnikar ali poslanec začčenja ponašati z liberalizmom, in svojih liberalnih nazorov in čustev nikaker ne prikriva, se mu li godi krivica, ako ga imenujemo liberalnega? Za temeljni praven stavek velja: Si palam res est, repetitio iniuria non est. „Ni krivica povedati, kar je javno in očito znano.“ Tem manje zagrešamo tedaj, ko pravimo o bližnjem to, kar sam vsako uro brez stida o sebi trdi. A vender-le, koliko liberalcev, posebno onih, ki so krotkejšega pasma, se čuti groza zadete, ako jih branitelj katoliške resnice imenuje — liberalce, prijatelje liberalcev?

2. Ako je res, da je liberalizem zlo, gotovo ni nedostatek ljubezni javne in zavestne njegove branitelje imenovati zlobne. Tako delaje prilagoduje le današnjim razmeram stavek, katerega so vsa stoletja za pravičnega priznala in vporabljala. Mi katoličani sedanje dobe nismo v tej točki prav nič novega vveli:

mi se le oklepamo in držimo starodavne trajne navade. Za vseh časov so razširjevalce in povspeševavce krivih nauk ravno tako imenovali heretike, krivoverce, kaker početnike istih nauk. In ker se je krivovera vedno v cerkvi smatrala za največje zlo, je tudi cerkev razširjevalce in povspeševavce zmot vedno imenovala povspeševavce zlega in vrage. Le odprite dela cerkvenih pisateljev: le opazujte, kako so apostoli nastopali proti prvim krivovercem, kako so je sv. očetje točno posnemali, in kako novejši verski branitelji in cerkev sama te obdelava v svojem vradnem jeziku. Torej nikaker ni nedostatek ljubezni, če imenujemo onega zlobnega, ki je v resnici tak; in če provzročitelje, povspeševavce in pristaše zlobe nazivljemo zlobne, nesramne, če njihova dejanja, govorjenje in pisanje obsojamo kot zlobo, nesramnost, podlost. Volka so vedno volka klicali, in nikomur ni še na um palo, da bi bil slabo ravnal, imenuje ga tako s čredo in pastirjem.

3. Ako nas razširjevanje dobrega ali pobijanje zlega sili, da rabimo trpke izraze proti zmotam in njihovim izploditeljem, tedaj se morejo rabiti brez žaljenja ljubezni. To je naraven zaključek iz prejšnega načela. Zlobo moramo ljudem ostuditi, ogrditi, proti nji vzbuditi sovraštvo in zaničevanje; a to moremo le, ako jo narišemo kot zlo, slabo, ostudno. Krščansko govorništvo vseh stoletij odobrava proti brezbožništvu rabo izredno trdih gvorniških figur. Veliki bojovníki za krščanstvo posluževali so se v svojih spisih vedno: ironij, rotitev, zaželenj, in najbolj poniževalnih pridevkov. Jedin zakon v teh slučajih mora biti **smotrenost in resnica.**

Še jeden razlog imamo. Kdor hoče vero poljudno mej vsemi vrstami ljudstva razširiti in jo obraniti, ne sme rabiti v rokavice oblečenih, suhih, akademiških šolskih oblik. Ljudstvo se le tedaj dá pridobiti in prepričati, ako govorimo k njegovemu srcu, k njegovi domišljiji; srce in domišljijo pa vname in nagne le gorak, ognjen, strasten govor. Strast, ognjevitost, ki se poraja iz strastne ljubezni do resnice, ni slaba. Tako zvana brez krajna pikrost in odločnost novejšega „ultramontanskega“ zloga — ne gledé na to, da je v primeri z liberalnim pisarjenjem samo mleko in med — se koj opraviči, da le odpremo dela velikih katoliških verskih braniteljev iz najboljših časov.

Sv. Janez Krstnik je pričel svoje delovanje nazivajoč farižeje „kačjo zalego.“ Božji Odrešenik zmerjal jih je s pridevki: „hinavci, pobeljeni grobovi, prešestniki, malopridni zarod.“ dobro vedé, da takovo nazivanje ne protivi svetosti njegovega nežnega in ljubeznjivega propovedovanja. Sv. Pavel označil je odcepljene razkolnike na otoku Kreti z rezkimi besedami: „lažnjivci, zveri, gnjili trebuh.“ Isti apostelj kliče zapeljivcu in čarovniku Elimi: „Ti posoda vsakovrstne sleparije vsakateri zvijače, hudičev potomec in sovražnik vsake pravice!“

Pri sv. očetih naletimo na vsaki strani slične čertice, s ka-

terimi oštevajo krivoverce v nepretrganem boji, vedno in povsod. Le nekaj najprikladnih in vmestniših vzgledov. Sv. Hijeronim slika v svoji borbi s krivovercem Vigilancijem njegov prejšnji krčmarski stan tako-le: Vse svoje žive dni posvetil si drugim strokam véde, nikdar bogoslovju. Presojal si vrednost denarja sploh, pa tudi svetopisemskega denarja. Sode si načenjal, pokušaval si vina, a v isti dobi raziskaval si proroke in apostelje, raznovrstnosti, kojim ne more biti kos jeden in isti človek ob enem.“ Vidi se, da je sv. boritelj dokaj rad skušal tem potom streti svojega nasprotnika. Pri drugi priložnosti, ko je zanikal Vigilancij vzvišenost devištva in posta, osmešil ga je zaničevavno vprašaje, ali tako nči, da bi ne zgubil rednih gostov svoje pivnice. Kak ropot in krik bi liberalen ocenjevatelj zagnal, ko bi jeden naših odločnih kritikov mahal s takim orožjem po krivih prorokih današnjih dni!

Kaj porečemo še-le o sv. Janezu Zlatoustu gledé njegovega slovečega govora prot Evtropiju, s katerim se morejo meriti v osebnih in debelih napadih edino le vničujoči govori Ciceronovi proti zarotniku Katilini in roparskemu namestniku Verru? Medotočni sv. Bernhard gotovo ni imel medenih ust v borbi z nasprotniki sv. vere. Arnolda iz Brešije, znanega liberalnega rovarja svoje dobe, imenuje brez ovinkov zapeljivca, nesramneža, krivičnika, škorpionja, krutega volka. Hladni Tomaž Akvinski pozabi svojo mirnobo, ogne se mrzlih, suhoparnih silogizmov in gromovito še zažene v sveti jezi v svojega nasprotnika Viljema de Saint Amour in njegove pristaše nazivajoč jih: „sovražnike Božje, zarobljence, zaslepljence, nesramneže.“ Odločni Louis Veuillot nikjer ne javi svoje nejevolje v tako trdi obliki. Prizanesljivi sv. Bonaventura biča Geralda: nespametnega obrekovavca, zloduha brezbožnika, nesramnika, butca, prevejanega sleparja, zločinca, izdajavca, norca.“ V novejši dobi pojavi se nam sv. Frančišek Saleški, kateri si je pridobil s svojo izredno, ljubeznjivo vljudnostjo in krotkostjo naslov živega Zveličarja. Menite-li, da je prizanašal sočasnim krivovercem svoje domovine? Kaj pa da! Res, prezrl je njihova razžaljenja, obsipal jih je z dobrotami, trudil se z vso gorečnostjo, da bi rešil onim življenje, ki so stregli po njegovem; da, celó rekel je nekemu svojemu tekmeču: „Tudi ako mi iztakneš oko, bi te še vender sè zdravim očesom zrl kot svojega brata.“ Prav. Nasproti sovražnikom sv. vere ni poznal ni mere ni ozirov. Katoličana, ki ga je vprašal, se li sme opravljati krivovorca, trosečega otrovne nauke, zavrne: „Da, sme se, le nerėsnice ne govorite; kaker ga poznate, tako govorite o njegovem mravnem življenji sodeč o dvomljivem kot o dvomljivem in sicer tem dvomljivejše ali tem gotoviše, kaker njegovo slabo stran manj ali boljše poznate. Še jasniše se izraža v svoji Filoteji, dragoceni in poljudni knjigi: „Javne sovražnike Boga in cerkve moramo, kar se dá, grajati, ne smemo jim prizanašati, da, po

vrednosti jih moramo označevati. Ljubezen nalaga nam oprezni vskrik: volk, volk, ako se vkrade mej čredo ovac, da vemo, kje je.“

Ljubezen prepoveduje storiti drugemu to, česar sebi ne želi pameten človek. Povdarjamo „pameten, na čemer sloni celo vprašanje. Bistvena razlika mej našim in liberalnim naziranjem v tem vprašanji je, da so gospodom liberalcem oznanjevatelji verskih zmot edino le prosti in svobodni državljani, vživajoči svoje polno pravo; ako imajo v verskih zadevah druge nazore, kaker oni sami, menijo, da jim je spoštovati njih nazore, jim nikaker ne nasprotovati, k večjemu v mejah proste in objektivne razprave. Mi pa zremo v onih aposteljskih verskih zmot zagrizene sovražnike sv. vere, katero braniti je naša sveta dolžnost; zmote pa nam niso le osebni nazori, ampak bistvene herezije in zloba, kaker uči božji zakon. Sè vso pravico pravi slaven katoliški zgodovinar sovražnikom krščanstva: „Sami sebe blatite sè svojim delovanjem in sramotite; dobro, tudi jaz vas osramatim v svojih spisih.“ Slično podučuje zakon na dvanajstarih ploščah krepki rod prvodobnega Rima: „Adversus hostem aeterna auctoritas esto:“ kar bi pretolmačili: „Proti nasprotnikom boj brez ozirov, brez vsmiljenja!“

Ali se spodobi pri pobijanji zmote, pobijati ter ponižati osebo, katera zmoto brani in širi?

Pa bi vtegnil kdo reči: No, naj bi vže bilo pri naukih in abstracto. Ali se pa spodobi, pri pobijanji zmote, in bodi še bolj nezmiselna, razgneviti ter naorožiti se proti osebi, ki jo zagovarja?

Odgovarjamo, da je to prav velikrat v resnici spodobno in ne samo spodobno, no tudi neopustljivo ter zaslužno pred Bogom in ljudmi. Dasi pa priča vže samo ob sebi, kar srco povedali, da je naša trditev prava, hočemo jo vender tukaj naročno vtemeljiti, ker je prevelike važnosti.

In res, kolikrat slišiš liberalce, kako dolžé, da se zatekajo branitelji katoliške stvari navadno k osebnostim. In če se jim posreči obdolžiti koga izmej naših osebnega napada, mislijo si liberalci in z njimi vsi, katere ima liberalizem na povodci, da je vže vse končano in da je hudobni Nepridiprav vže obsojen.

Pa se prav temeljito motijo. Naša sveta dolžnost je pobiti ter spraviti ob dobro ime pogubonosne ideje, ako hočemo, da jih množica, katero namerjajo zlodeji oslepariti i zavesti, obsodi, zavrzé, zasmeši. Naravno pa je, da ideje ne letajo same ob sebi po zraku, kaker ptice, in se ne širijo same, tudi ne škodijo toliko same za-se človeški družbi. Ideje so slične puščicam ali krogliam, katere bi nikogar ne ranile, ako bi ne bilo nobenega, da bi jih izpustil iz loka ali puške.

Nad ločnici in strelci je treba torej v prvi vrsti zavihetiti vdarce, če hočemo zagotoviti se pred smrtnimi strelami. Vsako drugo bojevanja, tudi najpožrtovalniše, bilo bi proti zdravi pameti. In kaj drugega so početniki in širitelji krivih nauk, kaker bojniki sê strupenim orožjem? Njihovo orožje je knjiga, časopisje, javni govori, osebni vpliv. Ne zadoščuje poskriti se v stran ter ogniti se strelji, nikaker! Naboljše in izdatniše je zajeti strelca samega, da ti ne more več škodovati. Pristojno je torej, ponižati in ozloglasiti njegovo knjigo, časopis, govor in v mnogih slučajih tudi osebo samo. Da, tudi osebo, ker je oseba najglavniši element v boji, kaker je artilerist, in ne bomba, smodnik in top, najglavniši element v artileriji. Dovoljeno je torej v mnogih slučajih javno osvečati nepoštenost i podlost škodljivega neprijatelja, smešiti njegovo нрав, sramotiti njegovo ime i priimek. Da, in posluževati se smemo k temu i proze i stihov, i resnobe i šale, karikature i vseh umetelnosti in sredstev. Paziti pa moramo, da ne vpotrebimo nikdar laži v obrambo resnici. Nihče ne upaj se čez mejo resnice niti za las; v njenih mejah pa velja beseda Cretineau-Joly-eva „Resnica je edina bratovska ljubezen, katera ima mesto v zgodovini“ in mi bi še dodali: v verskih in socijalnih obrambah.

Isti sv. Očetje, katere smo vže navedli, dokazujejo nam to dovolj. Vže naslovi njihovih del pričajo nam jasno, da so prve puščice pri pobijanji laži-učenja merile vedno na laži-učitelja samega. Skoro vsa dela sv. Avgustina nosijo na celu ime početnika herezije: *Contra Fortunatum manichaeum*; *Adversus Adamantum*; *Contra Felicem*; *Contra Secundinum*; *Quis fuerit Petelianus*; *De gestis Pelagii*; *Quis fuerit Iulianus i. t. d.* Reči smemo, da je vsa polemika velicega Avgustina prav tako osebna in životopisna, kaker znanstvena, ter da ne sega laži-učitelju samemu nič manj do živega kaker laži-uku. Isto velja o vseh drugih sv. Očetih.

Kdo pa je liberalcem povedal, da ni dovoljeno ozirati se pri pobijanji zmot na osebo, no da se moraš osebi dobrikati in laskati? Pustite, pustite ultramontancem, kar o tem uči kristijansko sporočilo in dovolite jim braniti svojo vero kaker so jo od nekđaj branili v katoliški cerkvi! Dvigni, o branitelj katoliške stvari, dvigni svoj meč, sekaj pogumno, nameri bodalo naravnost v neprijateljsko srce: jedini pravi in izdaten vojniški način!

XIII.

Še enkrat: Slovenci, pazimo, s kom se bratimo!
G. Ekertu v Pragi.

Tako smo opominali v zadnji številki „Rimskega Katolika.“ Govor naš je bil res malo trđ, in vedeli smo pač dobro, da

mnogim ne bo vgajal. Toda resnica nam je nad vse. Sicer kar smo trdili, smo tudi dokazali.

Liberalci sami so molčali, prvi oglasil se je proti nam duhoven — in liberalci so se za njim zagnali proti nam.

Gospod Ekert namreč spisal je v „Čechu“ proti nam članek: „Na obranu,“ ki ga je seveda naš „Narod“ takoj prinesel tudi Slovencem s primernim vodom.

Gospod Ekert se je ta pot prenažil. Očita nam, da izrekamo odločivno sodbo o stvareh, katerih prav nič ne umejemo. Ne, g. Ekert, dasi nismo Čehi, vender vemo prav dobro, kaj in zakaj smo tako pisali o českih stvareh; ljubezen do ože slovenske domovine pa nam je nalagala dolžnost, da smo pisali. Preklicati ne moremo ničesar.

G. Ekert nam očita, da smo „vrgli ves česki narod v tabor brezvercev in revolucionarjev.“ Ni res! Ampak pisali smo na prvi strani omenjenega članka: „Katoliških Slovencev pobratimstvo s katoliškimi Čehi bi bil sploh eden mojih najviših narodno-politiških vzorov v Avstriji. Toda žalibog, da moramo tudi pri Čehih ločiti, dobro ločiti. Namreč mej desno in levo.“ Saj vender priznavamo s tem bivanje desne, katoliške stranke na Českem, ki se imenuje staročeska. S to naj bi se Slovenci bratili, a ne z mladočesko!

O tej mladočeski nadalje trdimo, da zastopa in razširja v českem slovstvu duh Husov t. j. „proti-katoliški, brez- in protiverski, več ali manj revolucionaren, socijalističen duh.

Vse besede — zlata, akoravno žalostna resnica! Potrdijo jo česki pisatelj sami.

Gotovo največi sedaj živeči česki pesnik, Svatopluk Čech, pravi o moderni česki literaturi: „V resnici, naše slovstvo je globoko padlo in sramotno zabrelo v blato. „Veru naše pisemnictví hluboko pokleslo a zabředlo šeredně do blata.“

Kako brezverski duh veje v mladočeskem slovstvu, pokažemo v drugem delu tega članka, kjer navedemo več mest neposredno iz českih virov samih.

Da je pa mladočeski duh radikalen in revolucionaren, ne bo pač niti g. Ekert niti kdo drug tajil, spričujejo nam to najnovejši dogodki na Českem. Tudi naš „Slovenec“ je o mladočestvu prinesel marsikaj zanimivega. Slavnostni izlet mladočeskíh Sokolov v Pariz proslavljat revolucijo l. 1789 govori pač jasno celó gluhu. In pa tisto prisrčno bratenje mej českimi Sokoli in francoskimi — masoni! In da bi vže nič drugega ne bilo! Povejmi, s kom občuješ, in . . . Da, in povedal ti bom, kakega duha morajo biti česki Sokoli. Brzjavljalo se je s Francoskega, da sokolski „Techeque“ je javljal tam proti-avstrijske tendence! Ti Sokolci so nekđaj izlet napravili tudi na Slovensko, mej njimi, če se ne motimo, tudi neki Podlipny, ki je bil od „bratov“ na Francoskem

posebno odlikovan. Ta Sokol tedaj — na Francoskem tako revolucionaren, tako radikalen, je li verjetno, da je prišedši na Slovensko, tako nedolžen, katoliški!?

Sokol?! Se nekaj. Dopisnik „Slovenčev“ iz Prage je ondan pisal mej drugim: „Stranka narodnega razkolništva rekrutuje dalje svoje privrženke . . . mej sprijenini dijaki . . . mej različnimi telovadno-ognjegasnimi društveniki“ itd. In ta stranka „nič drugega ne namerjava, nego razbiti narodno celoto, potepnati narodno slovo, vničiti vse osebnostne avtoritete in dostojanstvenike vseh stanov, iztrebiti vero in verski čut.“ Je to husitsko, revolucionarno! In vse to očita dopisnik stranki, ki se rekrutuje mej drugim tudi iz telovadnih društvenikov. Tem se pa po domače pravi — Sokoli.

Toda mladočesko vprašanje nas je nekaj predaleč zapeljalo. Zašli smo malo. Saj g. Ekert se ne ogreva toliko za Mladočehe, nego hoče le bolj braniti Staročehe in česko duhovščino — proti našim napadom. Akoravno nismo niti prvih niti druge napali. Bog nas varuj!

Marveč priznavamo pred vsem velike zasluge českih duhovnov i za katoliško resnico i za narodno stvar. Da gojé bogoslovske vede, da imajo katoliških društev, ki cvetó, kdo pa taji? Toda žalibog, da je katoliško razumništvo na Českem za zadnje dobe preveč zanemarilo leposlovno polje in tó dalo skoro popolnoma preplaviti od mladočeske povodnji! Tako nam spričuje praški dopisnik v „Slovenci,“ dne 23. junija t. l. da „katoliškim listom nedostaje še list s podobami.“ In liberalci česki imajo takih okol 16, in sicer mej njimi tako odličnih, da se merijo s prvimi nemškimi ilustrovanimi. Primerjajmo! Ni tedaj povsem opravičena naša trditev, da se Husovemu, liberalnemu duhu danes na Českem pokori — brez malo izjem — vse slovstvo?

Če izvzamemo bogoslovsko slovstvo, bomo malo čisto katoliškega našli. Tudi spisi Beneša Třebizského, ki ga mej drugimi omenja g. Ekert, diše po revolucionarnem Husu. Třebizský je bil eden izmej nesrečnih liberalno katoliških pisateljev. Ako se zdi g. Ekertu ali komu drugemu naše očitjanje neosnovano, znamo kaj več o tem spregovoriti.

Sičér se česka duhovščina sama obtožuje prevelike nemarnosti nasproti liberalcem. „Vlast,“ ki jo pišejo in izdajejo duhovni, piše, potem ko je označila brezversko, bogotajno slovstvo mladočesko, tako-le: „Tu se narodno rodoljubno duhovstvo, ki ima nesmrtné zasluge za probujo česke literature, spoveda, da je silovito grešilo izstopivši skoro iz clega javnega, političnega, društvenega in literarnega življenja, in radi tega se potrudi sedaj vsaj ob enajsti uri priti in postaviti se na narodno dedno njivo. V ta namen je vstanovilo časopis za poduk in za-

bavo z naslovom „Vlast“, v katerem bode itd.“ Tako je zdaj. Zatorej Bog živi taka podjetja česke duhovščine, Bog daj, da počasi prežene brezversko kugo, ki so jo mladi zanesli mej česko ljudstvo!

Gledé Staročehov in njih stranke, nam očita g. Ekert, da imamo o njih „jako nejasne pojme.“ Mi smo od besede do besede pisali: „Ta strup (mladočeski, husitski) razjeda čedalje bolj staročesko telo. Zdi se sicer, da še gospodujejo stari, toda zgodovinski blesk in bogastvo nas ne sme slepiti, mladi črv žuga v kratkem spodjesti stare veje in reklo se bo: glorijska staročeska je bila!“

O teh besedah nam g. Ekert svetuje, „naj avgurstvo pustimo in se rajši bavimo s se svojo najbližjo okolico.“

Mi pa menimo, da bi nam moral g. Ekert k temu „avgurstvu“ celó ploskati!

Ni prešlo tri mesece, odkar smo tako pisali, in glej — deželno-zborske volitve na Českem so nas sijajno prepričale, da je mladi črv malone vže razjel v narodu staročesko telo! Le en sam tak vspeh še — Bog ne daj! — in reči bomo morali: bila je staročeska glorijska! Pač malokdaj je bilo kako očitjanje tako na mestu kaznovano, kaker Ekertovo nasproti nam! Kaj pravite k mojemu „avgurstvu“, g. Ekert? In potem naj nam še kdo očita črnogleden pesimizem!! Boste vže še videli, kam nas spravijo liberalci, ako jim damo rogoviliti in se jim odločno, brezobzirno ne protistavimo!

Nečesar ne moremo tu zamolčati. Kaj je Mladočehom omogočilo tako silovit vspeh v narodu? Pridobili so ga in zgojili za svoje ideje skoraj edino s tako zvanim leposlovnim in političnim slovstvom, gojenim v revolucijonarnem duhu Husovem. Iz tega bi morali ne le Staročehi, ampak tudi Slovenci, tudi avstrijski konservativci posneti resnico, ki se je doslej preveč prezirala. Zviti brezbožni liberalci namreč trdē, da leposlovje, da umetnost nima ničesar opraviti z vero, ona je neodvisna, sama sebi namen. Katoličani se dajo s temi frazami preslepiti ter malomarno prepuščajo leposlovno polje liberalcem. Da, ali se ni vže tolikokrat slišalo, da duhoven sploh ni sposoben za leposlovje! In tako se je liberalci po leposlovji krive nazore o veri, o pravu, revolucijonarne, framasonske nazore, ne da bi se kdo predrznil izreči proti temu svoje pomisleke, češ, leposloven, ali celó ilustriran list služi le umetnosti, zatorej sme v obraz biti resnici!! In vender je „Zvon“, vender je „Slovan“, za njim „Slovanski Svet“ več proti-krščanskega in revolucijonarnega zaplodil mej narod, posebno pa mladino slovensko, nego bi bilo nogoče očitnim herenikom in framasonom. Dajmo le, naročajmo, berimo, priporočajmo li še nadalje take vrste liste: radi njih „krasnega“ jezika ali „divnih ilustracij“ in „finega“ papirja — kaker so večkrat celó konservativni listi kratkovidno pripročali tako leposlovno kugo —

a potem ne strmeti, ako bomo morali prej ali kasneje tudi na Slovenskem doživeti britko skušnjo, da je mladina, da je ljudstvo z Mladoslavenci, kaker je česko z Mladočehi! Nič bolj ne okužuje in ne otrovlja srce in razum, kaker leposloven list, kaker roman ali novela, s kakeršnjimi nas osrečujejo Vošnjak, Tavčar itd. Ako hočemo, da mladoslavenski strup ne razjé staroslavenskega t. j. katoliškega telesa, preženimo zadnji sled liberalstva iz politike in njenih listov, iz leposlovja, iz društev! Z liberalizmom nobene zveze v nobeni stvari!

G. Ekert nadalje piše, da so novejšje prijateljstvo (mej Čehi in Slovenci) provzročili največ duhovni, mej tem ko mi pišemo, da so je vodili mladi i tu i tam. „Vže leta 1873 pri slavnosti devetstoletnice praške škofije imel je sedanji prošt novomeški Peter Urh na shodu v Pragi navdušen govor o narodu českem, in so mu klicali: „Živeli Slovenci!“ Leta 1881 so se vstavili česki romarji, odpravljajoč se v Rim, v Ljubljani, kjer je imel vodja prošt Vaclav Štulc, lep govor. Po tem so se na Českem preveli spisi apostolskega škofa Slomšeka“ itd.

Tako g. Ekert. Izvrstno! To ravno je tisto pobratimstvo katoliških Slovencev s katoliškimi Čehi,“ o katerem sem pisal, da bi bilo eden mojih najvišjih narodno-politiških vzorov v Avstriji!

Toda žalibog, da so se v to bratovsko približevanje, ki je pričelo tako v katoliškem smislu, jeli vtikati nepoklicani „mladi“ i tu i tam ter mu dali vse drugo nego katoliško lice! Čudimo se le g. Ekertu, kako more primerjati ono prejšnje pobratimstvo s poslednjim. Kako različni obiski so tu, kako različna romanja! Romali so katoliški Slovenci v Prago na cerkveni praznik in objemali so se s Čehi prvič kot bratje v Kristusu, potem kot bratje po krvi. Liberalni Mladoslavenci so tudi romali v Prago — v narodno česko gledališče — klanjat se mladočeski Taliji! Kaka božja pot to! Kako svetišče, v katerem se čednost v blato tepta, v katerem se malikuje materija! Znana je vmazanost českega narodnega gledališča! Sram nas je! (Tu pripomnimo, da smo v „R. Kat.“ pisali: „Le tega ne vem, čemu so se Slovenci šli klanjat mladočeski Taliji v Prago“ — ne pa: „mladočeski slavi,“ kaker se nam od nasprotniške strani očita.) Prišli so nadalje tudi katoliški Čehi v Ljubljano na romanji v Rim, in se v Ljubljani kot pravi katoliški bratje pozdravljali s Slovenci; a radikalni Mladočehi poslali so nam na Slovensko — Sokole, ki sicer tudi znajo romati, le žalibog ne v Rim klanjat se papežu, pač pa — v Pariz proslavljat revolucijo, objemat se s — tripičnimi brati!

G. Ekertu, kaker se zdi, tudi Mladočehi niso tako grozoviti. To vsaj smemo sklepati iz tega, kako skuša oprati g. Lega. Mi smo rekli, da kar piše g. Lego, je framasonski evangelij! Svojo trditev smo vtelmeljili s citati iz spisov Legovih samih. Celó

lepi stavki, katere je Lego napisal o duhovnih in o celibatu, dajo se g. Ekertu opravičiti! Res, dosti dobre volje treba imeti in ljubezni — do liberalcev, da se more tako debele požirati! Pri vsem tem je Lego g. Ekertu „dobra duša,“ kakeršne so „redke,“ a mi smo — krivični. Mi, ne g. Lego, kaker trdi „Sl. Narod,“ „zapeljujem o neizkušene mladeniče!“ Tako znate, g. Ekert, obrekovavcu katoliške duhovščine, črtivcu celibata na ljubo — biti v obraz katoliškemu bratu-duhovnu!

Konečno prihiti g. Ekert na pomoč še — Mladoslavencem! Da štejemo tako imenovane Mladoslavence za neverce in bogotajce! Vnebovpijoča krivica! Kar dokazuje g. Ekert z naslednjimi besedami: „O minulih slavnostnih dneh bili smo povabljeni na novo mašo v Vodice pri Kranji. Pri slovesni sveti maši je pristopil pobožno in spodobno k mizi Gospodovi brat novomašnikov, kateri se šteje za jednega prvakov Mladoslavencev — to je gospod Ivan Hribar . . . Pri obedu v župniji imel je potem v prisotnosti propovednika . . . lep govor o vzvišenosti katoliškega duhovnika odvetnik ljubljanski dr. Tavčar, tudi Mladoslovenec. Cudili smo se. Pri nas na Českem bi mi katoliški duhovni nosili take može na rokah, imeli jih za dobre katolike, a v Gorici se se o njih domneva, da so brezverci.“

Poslušajte, g. Ekert! Prepustite le nam, da sodimo o naših Mladoslavencih, saj imate dovolj opraviti z Mladočehi doma. Kar se pa tiče naših dveh Mladoslavencev, bi Vam to povedal. G. Ivan Hribar nam osebno ni znan; mogoče, da je res pobožen kristijan, Bog ga ohrani v svoji mitosti! Tudi g. dr. Tavčarja do zdaj osebno še ne poznamo; gledé njegovega osebnega prepričanja in življenja rečemo, kar smo nekda rekli o Stritarji: mogoče res, da je tudi on vzgleden kristijan; tisti, ki imajo priložnost od bliže opazovati njegovo življenje, vedeli bi nam morda več lepega, krščanskega o njem povedati. Če pa smemo soditi dr. Tavčarja z druge strani, s katere edino ga poznamo, namreč iz njegovih spisov, tedaj moramo trditi, da je njegovo naziranje ne le protikatoliško, ampak tudi brezbožno. O tem bomo, če nas Bog živi, še kaj več govorili. Vsekaker če je mislil g. Ekert Tavčarja-pisatelja v obrambo Mladoslavencev v boj poslati proti nam, je slabo zadel.

Sicer pa je sklep, katerega dela g. Ekert iz pobožnosti gospodov Hribarja in Tavčar-ja na katoliško čustvo Mladoslavencev na sploh, dvomljive veljave. Govorimo tu objektivno (še enkrat: Bog nas váruj dotikati se kakerkoli osobnosti); znano je pač iz novejšje dobe, kako znajo celó framasoni (razumite dobro: s tem ne trdimo, da je dr. Tavčar ali Hribar framason!) hliniti pobožnost, da kratkovidne, lehkoverne katoličane slepijo. Malo let od tega, ko so framasoni v Braziliji, da bi tem vspešniše delovali mej katoličani, vpisavali se v svete bratovščine, in pristopali v razne verske družbe, dali se tu voliti za predsednike,

tajnike, denarničarje, plačavali celó svete maše itd. (Pismo Vitala Oliviera, škofa Olindskega v Braziliji.) Kaj ne, kako se lahko speče, kdor take može nosi na rokah!

G. Ekert, ostanemo pri tem, kar smo pisali.

Da bodo pa Slovenci vedeli, kako cvetje poganja mladočesko slovstvo, posebno beletristično, izbrali smo v naslednjem nekoliko mest in novočeskich pisateljev. Slovenske duhovne opozarjamo posebno na drugo polovico naše zbirke, da se prepričajo, kako visoko čislajo „mladi“ katoliško duhovščino; ali se res spleča, z njimi se bratiti, in celó za-nje v ogenj hoditi!

* *

Ni je resnice — da ne rečem krščanske — ni je celó naravne, katere bi mladočeski slovstveniki ne tajili, ne smešili!

O Bogu:

„Biva-li Bog?“ — Vrchlický. Myth. I. 208.

„Bog, ako biva, njega sodba me ne straši“ — Vrch. Sfinx 94.

Mesto vere v Boga spoznavajo goli panteizem:

„Verujemo, da v sebi boga imamo. Sem torej bog — v svojih prsih vesoljnost nosim.“ — Myth. II. 184.

Spet: „Kje je zakon, kateri bi branil v svoji notranjosti najti boga del?“ — Vrch. Duch a svet. 95.

„O ne vprašaj, to poznaš o smrti sam! Dosti ti bodi, da zničenja ni — ni smrti; vse je le prehod, vse je v toku, vse je v stalnem tvarjenji; smrt je le plahi človek izmislil, iz nje nam življenja seme kali, ne posamezniku — ali vesoljstvu.“ — Vrch. Myth. 209.

In:

„O, ne želi biti več kaker kaplja v prsih matere prirode, kaker del večne snovi.“ — Isti.

Panteistiški razlaga se včlovečenje Božje:

Vrchlický pravi o misli, da je „sen in kopnenje in živa beseda, jedini tvor, v katerem se Bog včlovečuje. — Pouti k Eldor. 92.

Zato pa sklepa, da v Homeru, v Jezusu, v Spinozi, Veneri se pravzaprav javlja le jeden in isti svetoven duh — bog:

„Tu v pisne Homerově světem hřímá — A zitra v jeslich Nazaretu dříma — Vždy velký, jediný.“ — Vrch. Duch a svet. 132.

„Bil srdcem v Ježiši, bil v Spinozovi duši.“ — Pouti 69.

„Jest ostrým hložím na Kristově skrání, — A v tazích Venušě ja usmívání.“ — Pouti 92.

Slovenski:

Tu v pesmi Homerovi gromi po svetu, ali jutri v jaslicah nazarenskih drema — vedno velik, jedini. — Bil je srce v Jezusu, in duša v Spinozi.

Je ostro trnje na Kristovi glavi, in na Venere potezah je — smehljanje.

Ni čudo potemtakem, da si iz krščanstva nazaj želimo — v poganstvo :

„In človeštvo ne bode mirovalo, dokler se ne vrne in vresniči, tvoj o Helas, sladki sen.“ — Vrch. Sfinx 43.

Naravno, da se zametuje vsa vera :

„Jaz ne verujem v duhovsko vero (naši olikani liberalci bi rekli: farška), katera možgane v prah tlači. Jaz smelo vdarim vam v lice: ne verujem!“ — Sladek. Jiskry 76.

Sovraštvo do vsega nadnaravnega!

„Sovražim vse nadnaravno: le biti velik človek, to mi zadoštuje.“ — Sfinx 95.

Čujmo nauk o izvirnem grehu!

„Kako je dobro, da nas je nekdaj vse izgnal mili Bog iz raja, in blagoslavljam očete iz praočete, da so nam greh zapustili. Tako veselo se potuje, greh podedovani v vozličku — ah, brez greha bi ta cvetni svet še pol tako ne bil lep . . . grešiti ah, je vender tako lepo.“ — Neruda. Proste motivy. Poet. V. 39.

Sovraštvo do vsega božjega je priklopelo pri Mladočehih do skrajne meje — do kulta satanovega. Nedavno smo slišali, da so se framasoni pri Brunovi slavnosti v Rimu prikazali sè satanovo zastavo. Ta peklenška druhal ima vže posnemovavce in in vredne zaveznike na Českem.

Vrchlický je prevel glasovito pesen Carducci-evo „Satan,“ kjer se satan proslavlja kot dobri princip. Da je i Vrchlický tega mišljenja, priča njegova pesen o Baudelairji, pesniku Carducci-evega smeri:

„Ty

. . . . masku hruzy strhl jsi mu (satanu) s tvaře,“

Slovenski:

Ti krinko groze strgal si mu (satanu) z obraza.

In na drugem mestu poje isti Vrchlický:

„ . . . zda se nam že pouhou černov maskou jen bila zloba na Satana tvaři.“

Slovenski:

Zdi se nam, da le črna krinka bila je zloba na licu satanovem. Zato pa stavi Vrchlický božjemu selu zapeljanemu po prvi ženi (kjer slika po svoje izvirni greh) v usta:

„V tvou naruč sebe vrhám,

Át blesky svými bůh mne třeba schvátí,

Tvůj úsměv cestu do pekel zlatí!“

V tvoje naročje se vržem, tudi ako me ima Bog sè svojimi strelami zadeti, tvoje smehljanje mi pot do pekla zlati.

Ruševajo vso prav:

Te vezi mi smo si skovali,

naj se imenujejo zakon, prav ali čast;

je čas, da bi je sami izruli.

Navzgor le torej, saj svoboden je človek!

Vrchl. Pouti Eldor.

Najviši smoter človekov je edino — vživanje. Najpodlejši epikureizem je mladočeska etika.

„Ljubi, pij, v tem je vsa modrost, bodi tudi greh.“

— Květy 1885. 317.

Podlost je brezmejna:

„O draga veruj, ako bi jaz bil Bog, angeli bi morali po širnem svetu zbirati vse poljube ljubečih se, iz azura nebeškega izdolbel bi si čašo brez dna in pil bi iz te čaše njihovo veliko srečo, in izpraznivši čašo rekel bi: Angel, svet je krasen, daj mi še jedno čašo.“ — Vrch. Pouti. 13.

Kult mesa presega vse pojme!

„Kako rad bi dal vse madone in raje in vse prazno platonično ranje za stisk roke in poljub jeden.“ — Vrchl. Dojmy. 236.

Kako sodijo čestivci satanovi o katoliški cerkvi in njenem duhovstvu, ni pač težko vganiti.

O papeži:

„Idol neomajljiv, na prestolu je v Rimu trdno papež sedel; ali človeški duh se je razvijal in gnevno tresel okove, a zaman. Kralj, cesar, baron, vsak se je vtikal v jarem zlatih ključev. Menih je vladal celemu svetu, vse je v cvetu stlačil, vse strl v letu in povsod je vohal krivoverstvo, zmote.“ — Zlomky. Epop. 105.

O duhovnih:

„O Kristus — klical jo Eon — ladija se maja dana slabemu Petrovemu vodstvu. Kaj so naredili iz tvojega učenja ti škofje, malikovavci, duhovni? Lepše pojme tvoje učenje kamenje. Kajti duhovnom ni zadostovalo boga imeti, k z ljubeznijo objema celo vesoljstvo — koj proti njemu je moral biti satan, ki v krepljih svojih drugo polovico sveta drži greh so iznašli, zagrešil si se, predno se zavedaš, da, predno so tvoji stariši započeli — in k tvoji slavi koliko stopnic, božjih potov, shodov, koliko redov, menihov, dijakonov, škofov — in prokleli so vse: ogenj tvoj in vodo. A nagromadili so priseg, sakramentov, pokor, odpustkov, in puhlih obljub, in dōgem morje, v svoji modrosti, iz česar so izpustili razum — ribo.“

Spet o duhovnih:

Vrchlický prevel je iz italjanskega pesen, kjer govori pesnik visoki skali:

„Duši se k tobě táhna

Vyš oči zvedám ztěží

Ze smrdutého bahna

Žab, mloku, sket a kněží?

Vrchl. Poez. ital. 256.

„Le težko morem više svoje oči vzdigati — iz **smradljive luže** žab, močera dov, strahopetcev in — **duhovnov**.“

V tako lepo društvo stavi duhovni tudi v izvirni pesni svoji. (Zlomky 175.)

* * *

Ne gledé na take blasfemije proslavljajo mladočeski listi Vrchlickega kôt nebeškega poslanca, njegove nazore kot prevzvišene, nedosežne. Sam državni pravnik je zaprečil mnogo-krat, da bi se predstavljale njegove igre, in tudi n. pr. njegov spis Twardowskega konfiskoval — radi nemoralnosti. A sedaj mu je država podelila 1000 for. na leto, da more narod česki nadalje — kužiti!!

Bog varuj pa, da bi se kdo predrznil zagovarjati resnico nasproti takemu peklenskemu sramočenju! Pohunek imel je toliko poguma. A čujmo, kako sprejema „liberalna kritika“ na Českem take može. Pohunek piše: „Gorje mu, kdor se opogumi imeti svoje mnenje, ta si je gotov, da dobi v obilici nazivov, ne sicer onih, ki se v slovnici imenujejo ornantia, ampak: tepec, obmejena glava, zarobljena duša, mračnjak, ki ne more pojmiti le količkaj svobodne misli. A kaj še le, ako se ojunači kaj napisati! Tu ga naleti, da se ga primerja malim, drobnim, rujavim, ščipajočim živalicam, o katerih se govori — in sicer le na kratko — v zoologiji, ko je govor o golazni.“ — „Vlast.“ I. r. 95.

„Vsa kritika (mladočeska) ignoruje spise katoliškega duha. O teh ne zveš iz nobenega lista, tudi najobširnejšega. Vsaka vrsta svetnih pisateljev se pretresa, kar pa duhoven napiše, to se prezira ali pa zaničljivo obsoja.“ — „Vlast.“ IV. 744.

Svetnik roda slovanskega — in slovanski brezverci.

V tem stoletji so se gotovo Nemci najpripradnejše bavili s zgodovino. Smer tej zgodovini je z malimi, a častnimi izjemami iz najnovejše dobe protikatolišk, protikatolišk tudi pri onih narodi, ki so se zgodovine od Nemcev učili.

Ta nemška zgodovina gre posebno v slast liberalcem, ne le nemškim, ampak tudi slovanskim. Slovanskemu liberalcu je vsaka trditev nemška, da je le protikatoliška, dogma, tudi če bi sicer vtegnila posredno ali neposredno samemu slovanstvu biti v sramoto in škodo.

Tako počenjajo tudi Mladočehi. Sveti Ivan Nepomuk je gotovo pred celim svetom dika in ponos ne le českemu narodu,

ampak vsemu slovanstvu. A poglejte, kako neslovanski so ti Mladočehi — ravno zato ker sovražijo katoliško cerkev! Leta 1855 je prišla v Berlinu na svitlo knjižica z naslovom: „Die Legende vom heiligen Johann von Nepomuk, eine geschichtliche Abhandlung aus dem Nachlass von Dr. Otto Abel, weiland Privatdocent in Bonn.“ V tej knjižici taji obskuren nemški pisatelj zgodovinsko bivanje Ivana Nepomuka. S tem izgubi slovanstvo eden največih biserov.

So se li česki liberalci vstavili nesramni trditvi nemškega pisatelja? Kaj pa da! Marveč so celó ta nemški sramopis preveli pod naslovom: „Lež a pravda o svátem Janu Nep.“, mnogokrat natisnili in mej katoliško ljudstvo zatrosili. Kaj jih je k temu prisililo? Prevelika vdanost do Nemcev ali ljubezen do lastnega naroda? Ne eno ne drugo, ampak le to, ker je brošura konečno naperjena proti katoliški cerkvi. Protikatoliškemu biti je pa liberalcu vender le prva stvar, nič ne dé, če ima pri tem trpeti čast in korist naroda.

Proti tem brezverskim in ob enem neslovanskim trditvam izdal je leta 1877 Jan Kř. Votka T. J. temeljit spis, kjer dokazuje s čisto človeškimi in nadnaravnimi razlogi zgodovinsko bivanje sv. Ivana Nepomuka in pristni vzrok njegove smrti. Naslov temu spisu je „Skřípec na české nevěrce a svobodomyšlníky.“ Poleg tega spisa porabili smo tudi, kar piše Hlavinka v svoji knjigi „Bludy a lži v dějinách“ in P. Bauer v „Stimmen aus Maria Laach“ leto 1880 str. 129. Predno pa navedemo natančneje vgovore českih liberalcev in naše zagovore, dovolim si nekoliko besed, da se izognemo vsakemu nesporazumenju.

Opomnil bi lahko kdo: Take razprave nimajo nobene važnosti za nas Slovence; kaj nam do tega, ali Mladočehi Janeza Nepomuka zanikajo ali ne; drugič: taka vprašanja razpravljati Slovencem tudi ni koristno, saj oni ne taje zgodovinske resničnosti Ivana Nepomuka, da, škodljivo vtegne biti veri, ker se obuja pomisleke o stvari, o kateri nihče še dvomil ni; tretjič: se li ne pravi blatiti česki narod in spravljati ob čast razkrivaje take gnjilobe?

Odgovarjamo katoliškim Slovencem. Ni in ne more biti ravnodušno, ali se Ivan Nepomuk taji ali ne; kajti, ako sv. Ivan Nepomuk res ni bival resnično, potem so škofje, papež, — lažnjivci; cerkev katoliška — lažnjivka. Slovenci pa so katoličani; njihova mati je katoliška cerkev, a sinovom, ki niso še svoje matere zatajili, ne more biti ravnodušno, da njihovo mater brezverci — naj bodo še tako širokoustno narodni — psujejo lažnjivko. Dalje ta razprava je nič manj koristna onim, ki so prepričani o zgodovinski resničnosti Ivanovi, ker spoznajo ravno s tega stališča tem jasniše perfidno lažnjivost liberalcev. A isto tako ne more ta razprava nikaker veri biti škodljiva, češ, da navaja dvome, katerih popred nihče še slutil ni; saj nočem dvomov samo na-

vesti, ampak i s trdnimi razlogi jih izpodbiti; sploh vera, ki se dá omajati po bednih razlogih liberalcev, mora biti vže tako na prav šibkih nogah. Konečno: Niti ne spravljamo ob čast českega naroda razkrivaje podle nakane českých liberalcev — Mladočehov, ker česki liberalci vender le niso česki narod. Jedro českega naroda je katoliško, a brezverski Mladočehi so le pleve českega naroda. V česki sedanji književnosti prevladuje brezverski, nenravstven duh. Ako bi hotel človek iz nje povzeti mišljenje in dejanje českega naroda, sklepati bi moral, da je ta narod husitsk, brezversk, globoko tičeč v blatu nenravnosti. A v resnici so vender-le Čehi dobro, katoliško ljudstvo. Torej razkrivajoč brezversko počenjanje Mladočehov ne krademo českemu narodu časti, naopak mu jo branimo, vedno povdarjajoč, da ni celi narod, ampak le neznaten odlomek njegov brezversk.

A liberalci so prekanjeni, istovetijo se kaj radi z narodom samim (à la „Slovenski Narod“) tako da, ako jih kdo odločno zavrne, jim je mogoče kričati: slovenski narod je žaljen, slovensko, česko ljudstvo se blati, se izdaja! Ker je pa po sedanjem mnenji narod nedotakljiv, gredó jim sicer tudi dobri katoličani na limanice — liberalci pa se v pest smejejo za hrbtom varanega naroda.

* *
*

Poglejmo, kaj trdé prav za prav liberalni Mladočehi o sv. Ivanu Nepomuku in s kakovimi razlogi podpirajo svoje trditve. Navedimo vsaj par mladočeských glasov. Iu. dr. J. Solc hoče v svojem spisu „Narodnost' a její význam v životě veřejném“ česki narod o Ivanu Nep. tako-le podučiti: „Aby byla výrvána památka Jána Husa kanonisován jest roku 1729 mytický Jan Nep. co mučedník zpovědi. Není snad příkladu, aby se nějaká smýšlenka byla lépe povedla. Nový svatý vštípen uměle národu.“ V sramopisu „Lež a pravda o svátem Janu Nep.“ mej drugim pravijo: „Ušní zpověd byla Husem zavržena . . . avšak na ušní zpovědi katolickým kněžím právě nejvíce záleželo, a proto musil býti z národa českého naproti Husovi postaven muž (rozuměj sv. Jan Nep.) který podstoupením smrti mučnické pro zahování zpovědního tajemství tuto svátost v ceně i povaze povýšil. A Tomek (Dějepis Prahy kn. III. odd. 3 str. 372) trdí, da papež ni kanonizoval Ivana Nepomuka, kateri je vmrl 1393, ampak da se je kanonizovanje nanašalo na neko drugo osebo. Liberalci torej trdé:

I. Oseba sv. Ivana Nepomuka ni nikdar bivala, ampak je le iz mišljotina katoliškega duhovstva in v prvi vrsti jezuitov. In zakaj so si jo izmislili?

II. Da bi spomin na Ivana Husa in njegovo učenje v českem narodu izbrisali.

III. Da bi spöved, katero je baje Hus odpravil, zopet vvedli in njeno čast povzdignili.

IV. Tudi da se ne vé, kateri osebi je kanonizovanje papeževo veljalo, ker zgodovina poroča vsaj o dveh Ivanih, ki sta istega časa živela.

Navesti hočemo razloge brezvercev in je vničiti z razlogi človeške in božje veljave. Najpred pa hočemo dati dokaz ex convenientia.

* * *

Kaker pri nas, tako tudi na Českem kvasijo narodni brezverci in svobodomisleci zasebno in javno, v društvih in po listih, da jim je le do časti in slave — naroda slovenskega, naroda češkega. Poglejmo, ali je res tako, kaker se bahajo. Hus in huitske vojne so navalile na vbogi zavedeni narod česki sovraštvo in zaničevanje vseh ljudstev. Palacky sam priča tako. To sramoto s češkega naroda ni mogla nikaka človeška moč odvaliti. Odvalil jo je pa milostljivi Bog. Sredstvo mu je bil Ivan Nepomuk. Bog ga je oslavil s čudesi. Apostoljska Stolica ga je oklicala za svetega in vsemu svetu postavila v češčenje in vzor. Kaker megla pred solncem jela je begati sramota in nečast z naroda češkega, in narodi, ki so prej le sè zaničljivim preziranjem gledali na Čehe, jeli so sedaj nanj zreti sè spoštovanjem in občudovanjem. A kaj počenjajo Mladočehi? Svetnika, Ivana Nepomuka, rojaka lastnega, kateremu se na daleč in široko celó tuji narodi klanjajo in ga zavidajo česki domovini, istega sv. pokrovitelja in dediča češkega, ki je česko domovino oslavil kaker nijeden drug, istega Ivana onečeščajo in sramotijo v naših deželah mladočeski neverci, svobodomisleci — in ker niso sami dosti strupa v sebi imeli, da bi ga izbruhali na ta biser slovanski — šli so v Berolin k ljutim svojim sicer sovražnikom na posodo, oni, ki imajo česko, slovansko omiko in inteligencijo vedno na jeziku! Prosit!! Naj bo katera roba še tako pragermanska in nezmiselna, vender, da je le protikatoliška, jo krstijo za „narodno blago“! Kako nenarodni so vender ti narodnjaki brez vere. Vem iz potopisov českkih, kako se veseli česki pötnik — pisatelj — da dobi pövsod vsaj jednega svojega „krajana“ — Jana Nepomuka na mostih in v cerkvah, kateremu se pövsod mimogredoči rodovi tako spoštljivo klanjajo... Torej vže nekaka narodna sebičnost tira človeka, da zagovarja zgodovinsko resničnost Ivana Nep., tudi ako bi bila dvomljiva. Vender — ne: sovraštvo do katoličanstva jih tako prevladuje, da pozabijo celó narodno sicer brezmejno sebičnost. Hudič je vender-le močnejši od narodnosti!

Ali morda Mladočehe sili, da tajé Ivana Nepomuka, gorečnost do temeljite znanosti? Nikaker; poleg tega — kar kasneje

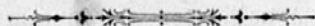
dokažemo — opozarjamo le na njih silovito, strastno krčevito zagovarjanje pristnosti „Kraljedvorskega rokopisa.“ Mimogredé rečemo, da mi smo za pristnost tega rokopisa, dokler se nam jasno ne dokaže nasprotno — a priznati se mora, da, kaker so stvari sedaj, bi človek moral biti proti njegovi pristnosti, ker tega mnenja so bili in so še največi strokovnjaki. A Mladočehi vender strastno zagovarjajo to pristnost in imenujejo vsakega nasprotnika izdajico narodovo . . . ker kraljedvorski rokopis, ako je res pristen, je največi dokaz visoke, stare omike česke. Zakaj so pa Mladočehi proti Ivanu Nepomuku, zakaj njegovo pristnost zani-kajo, dasi nimajo za to najmanjših protirazlogov, pač jim celó to pristnost dokazuje zgodovina, Bog in narodna tradicija?! Torej ne umovni dokazi, ampak le strast do katoliške cerkve določuje liberalce, da so za katero stvar ali proti. Cerkve ne morejo trpeti — ergo Ivana Nepomuka ni smelo biti; a Jana Husa, ki je bil gotovo največa nesreča za česki narod, razglašajo za največega dobrotnika. Zakaj? Ker je bil kaker oni največi sovražnik cerkve. Vrana vrani ne izkljuje oči. Taka je logika brezverskih narodnjakov. Ako pojdemo tako dalje, nam bodo nekega dne liberalci celó tajili zgodovinsko bivanje sv. Cirila in Metoda. Se smejete? Ako hočejo biti liberalci dosledni, morajo je tajiti prej ali slej; saj sta nam ta časovno bolj oddaljena kaker Ivan Nep. in tudi nimamo zanje toliko dokazov človeških in božjih kaker za Ivana Nepomuka; in tajili ju bodo, ko ne bodo več sv. Cirila in Metoda potrebovali za svoje čisto narodne agitacije. Degradovali so ju vže v nekaka narodna agitatorja. Ravno tisti ljudje, o katerih je široko znano, da jim do vere ni nič ali vsaj ne mnogo, imajo ju vedno v ustih, kar ne odtuja svetnikom samo drugorodcev, ampak i verno slovansko ljudstvo, kateremu se politikovanje pri svetnikih studi iz dna srca.

Ne tajimo zaslug, katere imajo Mladočehi in Mladoslavenci posebno na književnem polji, ter tu in tam tudi na političnem, kar se imajo posebno zahvaliti svoji posnemanja vredni agitativni živahnosti in odločnosti, vender kaj pomaga trto lepo obrezovati, ji čistiti mladike, ako se jo ob jednom izpodreže pri tleh, da ne more življenskega soka srebati iz zemlje! Ravno tako delajo Mladočehi in Mladoslavenci: likajo jezik, trudijo se, da bi priborili svojemu narodu kaj svoboščin, a ob jednom trgajo ljudstvo od cerkve, vira vseh redilnih in krepilnih moči. Radi tega ne morejo imeti njih priboritve nikake stalnosti, ker to zagotavlja le npravstvenost narodova, ta pa tirja trdno vero, kateri obe pa Mladočehi in Mladoslavenci v narodu zatirajo po svojem brezverskem in vmazanem slovstvu.

Dasi se liberalci slovanski še tako ponašajo sè svojim rodoljubjem, dejanski so vender-le sovražniki slovanstva in naravnost se to sovrašтво posebno tedaj kaže, ko zahteva rodoljubje ob

jednem i versko izpoved. Samo en slučaj: Nekdo je v državnem zboru rekel, da hoče glasovati za versko šolo. Dr. Gregor, vodja Mladočehov, vrže mu v obraz: „sramotno!“ A tedaj se vzdigne najljutejši sovražnik Čehov, če se ne motim Weitlof, in pravi nekako zbornici: Nikdo izmed vas mi ne bode očital prevelike prijaznosti do gospoda Gregra, niti me ne bode obrekoval, da sem kedaj ž njim govoril, a to rečem, da proti verski šoli sem ž njim vedno in povsod. Torej je vender res, da politične stranke se konečno vender-le ne snavljajo po narodnem sorodstvu, ampak po verskih nazorih; konečno sta vender le dva: Bog ali hudič. „Vlast“ (V. 547) je pisala o dr. Gregru in njemu sorodnih Mladočehih gledé njih družnega postopanja sè sovražniki slovanstva proti verski šoli tako-le: „Jakmile jedná se o J. Kristu a kat. náboženství, smíří se Pilát a Herodes, Gregor a naši úhlavní národní nepřátelé a posílají se v útoku na nas a naše náboženství. Tento nový čin, při němž zášť proti katolickému náboženství slavila vítězství nad láskou k vlasti, jest nám katolikům novým důkazem, že nelze nám jinak posíci svou v národě udržeti a ji sesílití leč rozhodným bojem.“ Ako bi pa „Vlast“ na Slovenskem izhajala, bi se to mesto glasilo: Kaderkoli je govor o Kristusu in kat. veri, pomirita se Herod in Pilat, Gregor in naši poglavitni narodni neprijatelji in se vzajemno podpirajo v naskakovanji na nas in na našo vero. Ta čin, pri katerem je sovraštvo do katoliške vere slavilo zmago nad ljubeznijo do domovine, je nam katolikom nov dokaz, da nam ni mogoče drugače pozicijo svojo v narodu ohraniti in jo vkrepiti kaker le — z odločnim bojem.

(Prih. konec.)

1789 - 1889.

Živela prostost!

Prijateljska beseda slovenskim dijakom.

Zdi se mi vmestno, mladi prijatelji, z Vami malo spregovoriti o veleimenitnem dogodku, katerega stoletnico letos obhajamo. Vem iz lastne skušnje, da se zgodovine pridno učite; torej je gotovo vsem Vam dobro znana francoska revolucija.

Leto 1789 poznate ne le iz šolske knjige, o njem ste tudi drugje veliko brali, veliko slišali. Komu izmed Vas se o spominu

na to dobo ne vgreva mladeniška kri, komu ne vstajajo iz groba mrtve, davno zabljene podobe?

To dobo bi jaz primerjal viharni nevihti. Nebo prevlečeno s črnimi, grozečimi oblaki, s kraja v kraj pobliskuje, strela vdarja, vžiga . . . dim, požar, razdejanje na vseh straneh!

Ta blisk, ta strela bile so ideje. Mej njimi pa se je najmo- gočnije požarjala, vžigala ideja prostosti. — Živela prostost! — razlegalo se je iz Pariza po Francoskem, s Francoskega po Evropi.

Ta klic napolnjuje, elektrizuje tudi naš vek. In jaz vem, da najde odmeva tudi v Vaših mladih prsih.

Tudi v mojih. Vže vidim, gledate me nekako nezaupno, posmehovavno . . . mene, znanega zatiravca dijaške prostosti . . . Nečete mi verjeti, ko Vas zagotavljam, da isto tako, kaker Vi, iz srca vsklikam: Živela prostost!

Ni ga odločnega, niti bolj goročega zagovornika prostosti, kaker je tisti, ki Vam zdaj govori.

Seveda — p r a v e prostosti. No, to se samo ob sebi razume. Saj prostost je prostost, vkoliker je prava. Za to gorite tudi Vi. Živela tedaj prava prostost!

Zdaj pa me boste vprašali: katera je prava prostost? Na to Vam dajem odgovor, ki ga brezpogojno z mano podpišete: Prava prostost obstoji v tem, da storim, kar hočem j a z.

Izvrstno! — mi ploskate. Ravno tako prostost smatramo tudi mi za edino pravo, po taki hrepenimo.

In jaz Vam jo iz srca priželim!

Oho! — mi odgovarjate — besede sicer zlate, a dejanje, dejanje ravno nasprotno! Gorjé mu, kdor pride pod Vaš komando! Drugega ne sliši iz Vaših ust kaker: pokorščina, slepa pokorščina! Ne kar se Vam zljubi, ampak kar je volja Božja, kar je povelje viših, to in tako storite — tako vedno priporočate, da ušesa bolé; in kdor Vas ne sluša, ga znate dobro ozmerjati, tudi kaznovati! In zdaj nas zagotavljate, da nam želite p r a v o prostost. Taka protislovja! Nas hočete li res s tem slepiti? Oho! raji precej . . .

Pomirite se vender, potrpite vsaj do konca. Kar sem rekel, ponavljam: Vsakemu izmej Vas želim le tisto prostost, da more resnično reči: storim, kar hočem j a z. Vam se sicer zdi, da ta stavek nasprotuje znamenju: storite, kar je volja Božja in Vaših viših. Kaj pa, ako si kdo voljo Božjo prosto izvoli za svojo, ni-li potem velja Božja njegova?

Nezmisel! nam ta nauk ne gre v glavo!

Poslušajte no. Ostanimo le pri tem, kar smo rekli: prost sem, ako storim, kar hočem j a z. Kaj pa je tako zvaní „jaz“? Beseda, ki ima kaker vsaka druga svoj pomen. „Jaz“ je izraz samozavedne osebnosti. Žival se ne zaveda, ne pride do lastnega „jaz“-a, zatoorej ni osebnost. Zavednost pa, kaker morajo priznati

sami materijalisti, ne more biti včinek materijalnega principa, ampak le nematerijalnega, razumnega. Po razumnosti se potemtakem človek bistveno ločuje od živali, po nji je osebnost, je „jaz“, le ona omogočuje prostost. Prostost je od razumnosti neločljiva. Kdor dela brezumno ali neumno, dela neprosto. „Jaz,“ s katerim prosto hočemo, je razumen „jaz,“ in čim bolj se oddaljuje od razumnosti, tem bolj se potaplja, tem bolj zapada oblasti temnih, nujnih sil ter izgublja samostojnost.

Razumno je pa to, kar se vjema sè spoznaočim razumom. Razum je kaker luč, katera sveti volji, on ji kaže predmete, ktere, kako in v kakem redu jih ima voliti. Prosto ravna, kdor ravna, kaker uči razum.

Kar zatemnjuje razum, zmanjšuje ali celó vničuje tudi prostost. To včinja pred vsem zmeta ali nevednost. Kjer razum ne pozna resnice, tava tudi volja po temi ne vedé, kaj in kako bi hotela; pri njej ne moremo govoriti o prostosti, kaker ne pri popotniku, ki v trdi noči tava po neznanem gozdu brez luči, brez voditelja, njegova prostost obstoji v tem, da zabrede, da pade v brezno ali mej divjo zver. Tako nam je mogoče razumeti besede evangelijske: „Spoznali boste resnico, in resnico vas bo oprostila.“¹⁾

Potemtakem se Vam morda ne bo več zdelo tako nezmišselno, ako trdim: prost more biti tudi tisti, ki podvrže svojo voljo Božji postavi in poveljem predstojniškim. Jaz celó mislim, da tak je prostejši od onega, ki povdarjajoč svojo neodvisnost, vedno dela le kar je nasprotno postavi Božji. Ni treba, da me začudeno gledate! Rekli smo: prostejše dela, kdor dela razumniše. Razum spričuje bivanje najvišega, neskončnega bitja, ki se zove Bog; od tega je človek odvisen po početku in konci; zatorej mora to odvisnost priznati spolnjujoč njegovo voljo. Isti razum uči, da je volja Božja najpopolnjša, najsvetejša, mej tem ko je človekova zmotljiva. Zatorej je razumniše, torej tudi prostejše, ravnati se po Božji nego po lastni volji.

Sodite tedaj: ako Bog resnično biva — mislim, da ne govorim bogotajcem, ako pa kdo izmej Vas res več ne veruje na Boga, ga ne bom tukaj zavračal — sodite, kdo je prostejši: kdor se Bogu podvrže, ali kdor se mu vpira? Pomilovanja vredna prostost tistega, ki gredé po poti naleti na velikansko steno; dasi vé, da se mu stena ne ogne, se začne v njo zaganjati in z glavo butati, češ, prost sem, zatorej mi moraš ti s pota, a ne jaz tebi!

Enako velja gledé predstojnikov. Oni so namestniki Božji, oni imajo več znanja in več skušnje od mladih — tedaj . . .

Vem, kaj mi boste rekli: to diši preveč po katekizmu, Vi ste npravstveni propovedovavec!

In vendar sem Vam vse to izvel ne iz katekizma, ampak

¹⁾ Jan. VIII, 32.

iz samega razuma! Bi ne bilo tedaj boljše reči: Kar smo nekdanj slišali iz katekizma, isto uči, isto tirja zdravi razum; vidimo tedaj, da je katekizem, ki so ga nas učile naše matere in duhovni, res umstven; vrnimo se tedaj k njemu t. j. ako hočemo resnično prosti biti, služimo Bogu, bodimo pokorni višim.

No, pa vže vidim, z Vami se dá težko kaj opraviti. Preveč gorite za prostost. A jaz Vas vedno še zagotavljam: privoščim Vam jo — pravo prostost. Morda pridemo pa drugi strani skupaj. Obrnimo stvar. Do zdaj sem govoril o prostosti, katero jaz smatram za pravo prostost, zdaj pa vzemimo tisto prostost, katero Vi zagovarjate kot pravo.

Pred leti je prišel k meni mladenič Vaše starosti. Bival je nekaj let v zavodu, kamer so ga bili stariši dali strogim predstojnikom v trdo disciplino — vsaj tako se je zdelo njemu. Dorasel je; obudila se mu je želja po prostosti. „Naznanjam Vam, da mislim zavod zapustiti!“ — „Zakaj pa?“ — „Edin razlog je, ker hočem prostost uživati.“ — In šel je.

Ni nam mar, kaj se je dalje z njim godilo. Bil je eden izmej več njih. Izmej tistih namreč, ki govoré: Jaz — gimnazijec, visokošolec — hočem tedaj prost biti. In specie: spat hoditi in vstajati hočem, kader se meni zljubi, obiskovati hočem gostivne, piti, ne koliker mi drugi odmerjajo, ampak koliker hočem jaz; obiskovati kavarne, gledališča itd. Za vse to seveda je treba denarja. In ker ga nimam, vsaj dovolj ne — si ga moram služiti, namreč — s podučevanjem drugih. Ta je, kaker znano, edin „zaslužek“ brezdenarnih študentov. In takih je polen svet.

Kaj sledi navadno iz vsega tega? Začnimo od zadej. Podučujé druge se ne more sam učiti. Ker dobiva denarja, ga mora tudi zapravljati; in ker tega ne more čez dan, mu ostaja le noč. Popivaje in popevaje cele večere se vrača pozno spat, recimo o polnoči. Zjutraj vstane s težko glavo, napolnjeno z alkoholovim soparjem. V šolo gre nepripravljen — na slepo srečo. Da pada nanj dvojka za dvojko, se razume samo ob sebi. Izpiti — če sploh pride do njih — nesrečni. A večkrat do njih še ne pride. Desetletja pretečejo, in še ni konca študijev. Od tod večni ali poluvečni študentje po vseučiliščih, od tod toliko „faliranih eksistenc“, toliko kričočev, in pisačev itd., ki za kos kruha prodajajo vest, vero in prepričanje, če sploh katero imajo. Drugi si s pijančevanjem in ponočevanjem spodkopujejo zdravje. Ko pride do konca študijev, vidiš ga izpitega na duhu in telesu; ko bi imel stopiti v življenje kot koristen ud človeštva, jame hirati in bolehati, dokler se ne pogrezne v prezgodnji grob.

Mladi prijatelji, ako to imenujete prostost, vender mi morate pritrditi, da ni prava. Sodite jo po njenem sadu

Ni prava. Ker, dasi se morda še zdaj popolnoma ne vjemate z menoj, vender za vsakega izmej Vas stoji še vedno neomahljivo: prost je kdor dela, kar hoče sam. Ako si pa delovanje

takih revežev natančneje ogledamo, najdemo, da jih nagibljejo in določujejo po vsem druge sile nego lastna volja, te so: strast, poželjivost, razvada. Vzemimo pijanca. Ni li v njem volja brez-hotna igrača živinskega pohlepa, popolnoma brezčutna, nedovzetna za vse predstave?

Poznal sem ga pred leti — Vaše starosti, Vaše vrste. Bil je vseučilišnik. Vbog je bil, da mu lastno premoženje ni znašalo enega beliča. Vender srečen je bil, ker je dobil leten štipendij 300 for. v podporo. Lahko bi bil živel. A uživati je hótél „prosto“ t. j. prijemši za pol leta 150 for. se je toliko časa klatil po mestu, dokler se ni za nekaj dni prazen domov vrnil — stradat.

Zatorej pa, obračajte reč kaker hočete, priti morate na moje: prost je le, kdor se pokori razlogom razumovim. Kaker brž se začenja tem odtegovati, pripada oblasti tujih sil, ki ga ženó v nesrečo, v propad.

Potemtakem se Vam ne bo zdelo več nerazumljivo, ako trdim: prosteji je mladenič, ki se sam uči, nego ki druge uči, ki ima malo denarja, nego dosti; prosteji tisti, ki le toliko je in pije, kar mu dajejo razumni stariši, predstojniki, nego kar sam poželi; prosteji, ki zjutraj zgodaj vstaja ter se pridno nalog uči, nego oni, ki se po postelji valja, dokler telesu vgaia itd. Nič ne dé, ako tudi prvi stoji pod strogim poveljstvom predstojniškim, ako ga tudi kazni priganja k spolnjevanju dolžnosti, prosteji je vender nego drugi, ker pri takem pripomore, ako ne drugo, vsaj palica razumnemu jazu k zmagi, mej tem ko drugi ostane vedno suženj živinske lenosti in drugih razvad.

Kaker tedaj vidimo, mladi pritatelji, je prava prostost nekoliko drugačna, kaker ste si jo doslej predstavljali. Marsikdo izmej Vas meni, da je prost, neodvisen, češ, živim, kaker hočem jaz. V resnici pa hlapčuje mesenosti, strasti, poželenju. Ko bi se le megla, v katero je zavil sužnji jaz, razkadila, ter posijalo nad dušo žarno solnce razumnosti, ko bi se iz pijane nezavednosti streznil, potem bi začuden vzdihnil: zdaj še le vidim revež, kak suženj sem!

Zelim Vam iz srca, da tudi za Vas napoči doba razumne treznosti, doba mirne, zavedne razsodnosti, ter si prioorite pravo prostost, edino vredno razumnega bitja, človeka.

Da pa kmalu dozorite do tiste starosti — duševna starost se ne šteje po letih — vtisnite si kot spomin na stoletnico francoske revolucije globoko v srce naslednji opomin. Francoska revolucija je povzdignila prapor prostosti napovedavši vojsko Kristusu in resnici. To ni pot, ki pelje do prave prostosti. Evangelij pravi: Če vas bo Sin oprostil, boste resnično prosti.¹⁾ Kristusu napovedati vojsko, ločiti se od njegove cerkve je isto, kar oropati se prostosti ter prodati se v sužnost. Kristus je luč resnice. Kdor

¹⁾ Jan. VIII. 37.

se njemu odpove, tava po temi; Kristus je premagal greh, kdor njega sovraži, ostane v grehu in je suženj greha; Kristus je početnik milosti, katera edina more razumni duši dati moč, da kroti poželjivost; brez te milosti smo sužnji, kaker brezumna živinčeta, izdani meseni pohotnosti. Pravo prostost si pribori le tisti, ki se klanja Kristusu in njegovi resnici, ki vpotreblja njegovo milost.

Leto 1789 napolnilo je Evropo s sužnji, ker je odtegnilo človeka vplivanju krščanske resnice in Kristusove milosti ter podvrglo ga nižim strastem. Splošna sužnost ne le v privatnem, ampak tudi v javnem življenju, je znak revolucijske dobe. Revolucija je vklenila šolstvo v jeklene verige državne oblasti, umetnost zavaljala v blato vmazanega materijalizma, narodom naložila neznosen jarem militarizma, vbogim in sirotam pogoltnila starodavne vstanove, obremenila Evropo s strašnimi davki. Se celó gojitetji nebeskih ved, filozofi in profesorji, podvrženi so vojaški postavi: Atena hlapčuje Martu. In morda mej Vami samimi ne manjka takih, ki morajo bridko občutiti, kako težek je vojaški jarem za tiste, ki se bavijo s Platonom in Ciceronom, jarem, ki ga nalaga nova prostost, žalostna dedščina leta 1789!

Sklenimo torej: Prostost brez Boga, brez Kristusa in njegove postave, je žalostna prostost k grehu, k zmotam, k boleznim, k časni in večni nesreči, k smrti, prostost za pekel! Kdor hoče pravo prostost, povrni se k razumu, povrni se h Kristusu. To velja kaker o posameznikih, tako tudi o celih državah in narodih.

Sovraštvo, vojska proti Kristusu in njegovi cerkvi privede le k tisti žalostni prostosti, ki je zanikanje vsake prostosti. Kdor se pa v slepi zagrizenosti proti katoliški cerkvi ponaša s tako prostostjo, posnema — satana, ki pri Miltonu, od Boga pahnjen v pekel, tako govori:

„Vsaj prosti bomo tukaj... Boljše pak v peklu gospodovati, kaker v nebesih hlapčevati.“

Potemtakem mi pač verjamete, da govorim res iz srca, ko navdušeno z Vami vred vsklikam:

Živela prostost — prava prostost!

Dr. Mahnič.

O verski šoli.

Govoril Jan. Lukežič pri shodu kat. društva
v Gorici 2. jun. 1889.

Mnogo vprašanj je dandanes na dnevnem redu, tako tehtnih, da človek skoraj ne vé, katero iz mej njih je poglobitniše. Ko bi jaz hotel zdaj trditi, da je šolsko vprašanje najvažniše, bi se mi vtegnil kdo nasmehniti, kaker smo se nekdaj smehljali svojim

učiteljem, ki so prvo uro šolskega leta prav slovesno začeli vsak svoj predmet priporočati in povzdigovati, češ, ta je izmej vseh najpoglavitniši, ta je ključ do vseh drugih. Pri katoliškem shodu na Dunaji pa je Monsignor Panholzer začel svojo razpravo pri šolski seji z izrekom sv. Očeta, da „borba za šolo, je borba za obstanek katoliške cerkve.“

Da, šolsko vprašanje je res velike, velike važnosti. Smelo pa se upam dalje trditi, da borba za versko šolo v Avstriji je ob enem borba za obstanek Avstrije ter za obstanek naše preljubljene cesarske hiše.

Ne vem, je li kdo vže te besede pred menoj izgovoril. Ko bi jih pa kak naših nasprotnikov slišal — in jaz, velespoštovana gospoda, bi jih hotel danes tako glasno izgovoriti, da bi se razlegale po celi širni Avstriji, tako glasno, da bi zašumele po ušesih vseh zvestih Avstrijcev — ko bi jih tedaj kak naših nasprotnikov slišal, bi kar zaničljivo odgovoril, „to je prazna fraza,“ prazna slama! Za to, velespoštovana gospoda, nisem danes sèm prišel; in držim se priporočila slavnega govornika P. Abela, ki je pri katoliškem shodu rekel, da so za nas časi prerესni, kaker da bi se shajali poslušat prazne fraze, katerih je svet vže tako prepolen.

Šola ima torej svoj pomen, in velik: za cerkev, za državo in za družino. Zato katoličani tirjamo pred vsem versko šolo.

Pa mi je ne tirjamo samo za-se, za katoličane, ampak mi tirjamo versko šolo tudi za verne drugoverce.

O verski šoli se je zadnje čase toliko pisalo in govorilo, da morem jaz danes komaj kaj novega dostaviti. Tako je vže to važno vprašanje na vse strani preresetano in pojasnjeno, da je vsak veren katoličan o potrebi verske šole prepričan, in kar čuditi se moramo, kako tako evidentna stvar še dokazov potrebuje, in kako je treba za versko šolo se še le boriti, in to v Avstriji, kjer je velika in ogromna večina katoliških prebivavcev, in kjer tudi verni drugoverci po verski šoli prašajo.

Zoper versko šolo se borijo le bogotajci in njih slepi prištaši, ki so pa prišli na svetlo še le v preteklem stoletji. V starih vekih ta borba ni bila znana, kajti vsi narodi, v vseh časih, v vseh krajih bili so — ne rečem pravoverni — a verni so bili; to nahajamo spričano, odkar zgodovina govori.

Nevernih narodov ni še bilo. In vsi narodi so odgajali svoje otroke na podlagi svoje vere, a nikdar ne brezverski. Moderni bogotajci, ki pa niso narod in ne morejo kak narod zastopati, ampak so posamezniki raznih narodov, ki se pa po društvih v tem strinjajo, da živijo brez Boga, hočejo kristijane v ljudi spreobračati, kaker sami trdijo, t. j. v ljudi brezbožne, kaker so sami: in zato potrebujejo šol, in hočejo verske šole prestrojiti v brezverske ali neverške; zato se potegujejo, da bi katoliškega duha in katoliško vero iz šol iztrebili.

Da, šola je hči cerkve, in kaker po tej, tako se more po šoli človeka k veri pripeljati, pa tudi ob vero pripraviti.

Naši nasprotniki ne tajijo, da človek je bitje, ki ima um in voljo. Tudi pripoznavajo, da mu treba um bistriti s poukom. Kaj bo pa z voljo? Kaj, ko bi živel vsak brez vse odgoje, vsak po svoje? To bi bilo toliko, ko pokončati človeštvo. Človek, da obstaja, potrebuje odgoje, mora se vaditi koj od začetka pripogibati svojo voljo po spoznanji. Spoznanje uma in delovanje volje morata se zlagati. Da, človek je bitje tako šibko, da mora biti v varstvu matere nekaj let, ona mora malemu detetu vpogibati nagnenje tudi proti njegovi volji, dokler po pouku ne pride do pravega spoznanja, ter on sam sprevidi, da je bilo to prav, kar ga je prej mati učila.

Da bo torej človek pravo spoznal, je treba mu um bistriti z resnico; in dokler sam ni prav poučen in v volji vtrjen, da se vravnava po pravem spoznanji, mu je treba voditelja, ki ga nadzoruje in mu kaže, kaj je slabo, kaj dobro, kaj mu je opuščati, kaj izvrševati.

Kje pa je tista prava, večna, nespremenljiva resnica, katere mora človek iskati, katero mora spoznati s svojim umom in po njej vravnovati svojo voljo, da ne zajde, ampak pride do svojega cilja? — Ne govorim tistim, ki tajé Božje bitje, ampak vernim katoličanom. — Stopim tedaj kar naravnost na naša tla, in rečem, da mi verujemo, da prava, večna resnica je edino le tista, koja nas uči sv. mati katoliška cerkev, in vse, kar je s to resnico v nasprotji, ni resnično; kajti resnica je le ena.

Ker smo torej mi v Avstriji v ogromni večini, tirjamo, da se otroci pri nas podučujejo na podlagi katoliške resnice, da se zgajajo v katoliškem duhu. In ker ne more s to edino pravo resnico nič v nasprotje priti, kar je resničnega, zato se morajo vjemati ž njo vse druge resnice ali vede. Mora tedaj v naših šolah vse poučevanje in odgojevanje biti v soglasji z resnicami sv. katoliške cerkve. In kar je drugega, in ko bi kdo kaj drugega učil, ni in ne more biti resnično, ker resnica si ne more priti v nasprotje.

Zato je katoliški shod na Dunaji sklenil zahtevati: naj bodo vse šole v Avstriji verske šole:

- verske naj bodo ljudske šole,
- verske naj bodo srednje šole, in
- verske naj bodo tudi više šole.

Tudi više šole morajo biti verske. Na njih se šolajo voditelji ljudstva; ako bodo pa ti brezverni in slepi, kako bodo ljudstvo vodili, kak vzgled mu bodo dajali? Ker pa za zdaj ni še upanja, da bi se naše nekdanje katoliške više šole kmalu postavile na verska tla, torej priporoča katoliški shod na Dunaji vže začetno podjetje, namreč vstanovitev posebnega katoliškega vseučilišča v

Solnogradu, in nalaga vsem katoličanom Avstrije, da to podjetje podpirajo. Naj ne pride tukaj narodno vprašanje kot zavora vmes! V pravih, katoliških šolah ne morejo narodne pravice trpeti. Torej odločnosti in žrtve je treba za sveto reč! Katoliški shod na Dunaji nadalje tirja, naj bodo tudi naši učitelji vseh vrst verni možje, in sicer verni možje tiste vere, katere vere so njihovi učenci. Kajti drugače ni prave varnosti, da bodo katoliški otroci odgojeni na podlagi katoliške vere.

In ker je za čuvaja resnice in vernega krščanskega ljudstva postavljena sv. cerkev, mora ona po svojih škofih in njih namestnikih nad šolo čuvati, da se v njej resnica uči, in da se pri pouku in odgoji ne vrivajo pogubljivi nauki. —

Vgovarjalo se mi bo morda: Pa pri nas, čemu treba druge šole, in pa bolj verske? Da, hvala Bogu, pri nas res ni tako hudo, kaker drugje, vendar za to se nimamo zahvaliti sedanji šolski postavi, koja je od sv. Stolice zadosti obsojena, da mi ni treba kaj dostavljati; marveč zahvaliti se imamo vernim šolskim nadzornikom in učiteljem, ki so skoraj vsi otroci vernih kmečkih starišev; se imamo zahvaliti čuječemu ljudstvu in skrbnim dušnim pastirjem.

Po duhu postavé same pa bi lahko bilo pri nas enako veliko pokvarjenega, kaker se je pritoževalo po drugih kronovinah. In kdo nam je porok, da se spremembo nadzornikov in učiteljev — kar se mora polagoma zgoditi — se vtegne pri sedanji postavi spremeniti tudi vse drugo? Kar se vspeha pri odgoji tiče, je bilo tudi pri nas vže marsikaj nevšečnega slišati; kar je pa napredka po sedanji postavi, izvira večinoma iz velikih šolskih davkov, a ne toliko iz šolske postave kot take.

Sklenjeno je bilo nadalje pri katoliškem shodu na Dunaji, da tirjamo take šole, katere bodo gojile v učencih avstrijski patrijotizem, in zlasti srednje, ki bodo odgajale v mladeničih trdne, neomahljive, plemenite značaje. Dovolite, velespoštovana gospoda, kje se pa dobivajo pravi patrijoti, pravi značaji in plemenita srca? Edino le tam, kjer je vera. Šola brezverska jih ne bo nikoli odgojila. Od kar sv. katoliška cerkev stoji, slujejo tudi kristijani zarad svoje zvestobe in domoljubja. In kdo bo bolj značajen, kaker kdor na trdi skali sv. vere stoji? Kdo bolj plemenit, kaker v čegar srci plamti prava krščanska ljubezen? Odpadnik od vere in brezbožnež ne bo pa nikdar ni patrijot, ni značajen, ni plemenit.

Zato tirjamo mi katoliški Avstrijci krščanske šole, da se pa podlagi krščanske vere ohrani v naši Avstriji pravi patrijotizem. Mi smo malo da ne vsi katoličani — v našem taboru je Avstrija. Dokler se ohrani v Avstriji katoliška vera, se ohrani trdna Avstrija; in ta dan, ko bi se omajala katoliška vera, bi Avstrija jela razpadati.

Ne davno smo slišali — in tudi večkrat vže prej — da so

pri neki patrijotični slovesnosti *) petarde pokale. Od kod se pa prišle? se morda napravljajo po sakristijah? Tudi smo slišali, da se je naš presvitli cesar pritoževal radi nekaterih, ki so škilili in morda še škilijo proti izhodu. Se nahajajo še drugi, ki čez mejo proti severju zdihujejo. Kdo so pa ti? ljudje verni? sv. materi rimsko-katoliški cerkvi in njenim namestnikom zvesto vdani?! Velepoštovana gospoda! vsi ti ljudje imajo ali vero po novem kroji obrezano ali pa so pravo vero na klin obesili in z njo svoje avstrijsko domoljubje.

Verni ljudje pa ti niso nikaker; ker vera goji in ohranja, v srci pravi patrijotizem. A ravno zato zahtevamo, naj bodo naše šole verske šole!

Velespoštovana gospoda! iz šole se rekrutirajo vsi avstrijski prebivavci, kajti vsi morajo šolo postavno obiskovati: iz ljudskih šol naše ljudstvo, naši kmetje, nekdanj steber Avstrije, in naši rokodelci; iz srednjih šol prihaja navadno srednji stan; iz viših šol viši stanovi. Ako bodo torej vse šole verske, bodo vsi Avstrijci na podlagi vere odgojeni. Verni bodo kmetje, verni rokodelci, verni odvetniki i. t. d. verna bodo zasebna društva, verni bodo javni vradniki vsi, in naše vojske bodo verne. Tedaj bomo mogli res vsklikniti: „To je zmaga, ki svet premaga, naša vera!“

S to vero so cesarji habsburški do zdaj vladali; po ti veri se je razcvitala omika in blagostanje po naših kronovinah; od te sv. vere osrčeni so avstrijski vojvode svoje vojske k zmagi nad sovražnika vodili.

Tirjajmo torej verske šole, tako bomo najboljše branili vero, dom in cesarja!

PISMA O VZGOJI.

X.

2. maja 188 . .

Govoreč o srednjih šolah pač ne morem molčati o klasičnem slovstvu starih pisateljev. To pa zadeva posebno naše gimnazije.

Koliko truda stane vbogega dijaka, preden se prerije skoz osem razredov! In glavni predmet v tem dolgem času so klasični jeziki: latinščina in grščina. Od «*alauda*» v prvem razredu do umeteljno zloženih ôd Horacijevih v osmem, od «*χορη*» do zamotanih govorov Demostenovih, do tragedij Sofoklejevih — kako težavna, s trujem potrošena pot!

A prav v branji in razlaganji starih klasikov obstoji glavni smoter naših gimnazijev. Kar se namreč končno namerja, je likanje

*) v Trstu.

in izobraževanje naše mladeži z deli starih mojstrov. Zlata doba Periklejeva in Ciceronova se je odlikovala po liku in umetnostni dovršenosti; odsvita se nam pa v klasičnem slovstvu, katero je pognala kot svoj najlepši cvet.

Ta staroklasična omika, ki se je v delih grških in rimskih pisateljev ovekovečila, se zove navadno humanistična, rekli bi človešvena; to pa, ako smemo tako tolmačiti, zato, ker je v nji čista narava, brez milosti in pozitivnega razodenja, pojavila svojo duševno krepost in moč; ona je izraz in naravni cvet čiste človečnosti v poganstvu.

Gotovo lep, vzvišen smoter, ki si ga postavlja naš gimnazij. Nihče naj ne misli, da smo morda v načelu klasičnim študijem kakerkoli nasprotni. Nikoli in nikaker. Zakletih črtivcev staroklasične omike iščimo marveč ravno v tistih možeh, ki se navadno slavijo kot početniki novega napredka, v Husu, v Luterji in njih pristaših, možeh, ki so vse klasično zametali kot iznajdbo hudobnega duha. Tudi dandanes se je vže večkrat skušalo učenje klasičnih jezikov po gimnazijih omejiti, počasi celó odpraviti ter nadomestiti je z novimi, živimi jeziki, in empiričnimi znanstvi. A zapomnimo si, da te težnje se kažejo več ali manj vedno le pri sovražnikih krščanstva, posebno pa pri Semitih, katerim se dandanes pokori Evropa.

Mi smo katoličani, in kot taki znamo staroklasično omiko visoko ceniti, kaker jo je katoliška cerkev vedno in vselej cenila. Njen nauk je, da je človeška narava po izvirnem grehu sicer popačena, a nikaker bistveno slaba. Še je ostala v človeku kal naravne kreposti, iz katere je pognalo poganstvo marsikaj lepega in dobrega, da, cerkveni očetje se ne pomišljajo grško umetnost in znanstvo, posebno pa filozofijo, smatrati za nekako predhodno, pripravljavno šolo h krščanstvu, po istem načelu, kaker je naravni red pogoj čeznaravnemu. Za svetim pismom je katoliška cerkev, posebno pa rimska Stolica, z večkrat nezapopadljivo skrbnostjo čuvala za ohranitev starih klasikov. Prijatelj in sovražnik morata pač priznati, da brez cerkve in njenih redovnikov bi dandanes malo ali nič več ne imeli od starih pisateljev in pesnikov.

Svoje spoštovanje do latinščine je cerkev najbolj pokazala s tem, da jo je posvetila vsprejemši jo za vporabo pri Božji službi. A isto tako je vedno tudi skrbela, da so se njeni bodoči služabniki v klasičnih jezikih temeljito urili. Klasično omiko je vedno smatrala za potrebno v formalno dovršitev krščanske; njeno prepričanje je bilo, da najviša omika se dá doseči edino le, ako se Kristusov evangelij prijateljski druží z obliko, s zlogom atiškim. Z evangelijem v desnici, z Aristotelom v levici je Tomaž v srednjem veku osnul neomajljivo filozofično zistemo, h kateri se dandanes po tristoletnem blodenji povračamo. Dante vstvaril je svojo «komedijo,» najviši, nedosegljiv poetični proizvod, stojé od ene strani na «Summi» Tomaževi, od druge strani, gledé oblike, zvest

učenec starih klasikov. Sv. Peter v Rimu, umetnijski spomeniki v Vatikanu pričajo najsijajniše, kako razume katoliška cerkev krščansko idejo spajati se staroklasično obliko ter tako stvarjati najbolj dovršene umotvore, do katerih se more povspeti človeški genij.

Čudno, neverjetno! Isti rimski papeži, ki so nositelji verske nezmotnosti, so bili vselej odlični, nad vse strastni branitelji starih klasikov. Na skali katoliške dogme, v Rimu, se je vedno se vso skrbjo gojila cvetica stare umetnosti in tu, presajena na krščanska tla, poganjala novo cvetje.

Znano je tristoletno preganjanje, ki so je trpeli kristijani od rimskega cesarstva zaradi Kristusove vere. A glej, prišel je cesar Julijan, prizadeti je hotel tudi on cerkvi smrten vdarec. Kako? Ne več s krutim mesarjenjem, ampak s tem, da je hotel kristijanom zaprečiti pot do klasikov, češ, s tem jim iz rok iztrga orožje posvetne znanosti in olike, da bodo potem omikani pogani zaničevavno zrl na kristijane kot nevedno, kmetiško druhal. Živo so kristijani občutili ta vdarec, zatoorej so zagnali vsi en glas: preganjanje, preganjanje! nič manj kaker ko je Dijoklecijan se svojim ediktom zahteval, da naj vmrje vsak, ki neče bogov moliti.

In kdo je največ pripomogel v preporod starega klasicizma ob konci srednjega veka? Ne li isti papeži, kateri se tako radi sumničijo kot nasprotniki vsega, kar ni izrecno krščansko? Kdo je branil študij starih klasikov pred napadi nekaterih pretesno sodečih mož v srednjem veku? Kje se je osnula najbolj sloveča knjižnica najstarejših in najdragocenejših staroklasičnih rokopisov? In kdo ne vé — da preidemo na naše čase — kdo ne vé, kakó navdušen častivec in poznatelj starih klasikov je sedanji papež Leon XIII? Kako gorko priporoča mladeničem, ki imajo namen se posvetiti cerkvenemu poklicu, učenje starih klasikov sosebno v pismu, katero je 20. maja 1885 pisal kardinal-vikariju rimskemu?

In res, da bi tudi više koristi ne imeli od klasikov, veliko vredna je vže olikanost in dostojnost, po kateri se odlikuje njihov zlog in govor. Recimo, kar hočemo, Slovani kaker — in morda še bolj — Germani smo od narave nekoliko nekretni in negibki, zatoorej nam nikaker ne škoduje, ako se pilimo in likamo pri starih, ki so nas v tej točki prekosili. Iz šole starih klasikov bi gotovo izhajali mladeniči milši in vljudnejši, kaker iz zakajenih kabinetov naših fizikov in kemikov.

Toda, daši visoko cenimo klasično omiko, se vender pri tem vedno zavedamo, da smo kristijani, kot takim pa nam gre nad vse resnica. Amicus Plato . . . sed magis amica veritas. Ta zavest nas dela preponosne, nego da bi razum pokorili starim. Resnico vže imamo, celo, nepopačeno — v Jezusu Kristusu. V luči evangelijske resnice — kako majhni, neznameniti so stari klasiki in modroslovci! Zasledili so sicer marsikaj resničnega, vender se v njih duševnem naziranju javlja končen razum človeški, zatemnjen po grehu, neštevilnim zmotam podvržen. Stari klasicizem torej

krščanski mladini postavljati v smoter najvišje duševne omike je isto, kar više, popolno, božje, podrejevati nižemu, človeškemu. S preziranjem krščanstva človeštvo vzgajati in spopolnjevati po duhu klasičnega humanizma pomeni povrat iz krščanstva v poganstvo, znači ne napredek, ampak nazadek, ako nam je sploh Kristus pravi Bog, in njegov evangelij absolutno nedovršljiva vera.

Stari, ako izvzamemo nekaj malo misliteljev in še te le gledé posameznih resnic, se niso mogli v svoji modrosti povspeti nad dvom, v njem so obtičali. Kar je pozitivnega pri njih, nahajamo v dveh gospodujočih zistemah: v stojicizmu in epikureizmu. In bomo li v teh iskali resnice, človeškemu duhu vtehe in miru, česar sami stari v njih niso mogli najti? Bomo s temi zamenjavali živo in oživljajočo vodo izvirajočo nam iz studenca, ki je Kristus, Sin Božji?

In vender se prav to namerja s humanističnimi študijami po naših gimnazijih. Ne prezira li naša šolska postava krščanstva? Ne odpira li šol vsem državljanom brez vsakatega ozira na versko izpovedanje? Ako je tedaj Kristus in njegov nauk načelno izključen iz gimnazija, moramo načel, ki so v poduku in vzgoji vodilni, druge iskati. Od kod jih bomo pa izvajali, ako ne iz smotra gimnazijev samih? Ta pa se stavlja ravno v humanistično omiko starih klasikov.

Staropoganska modrost je našim vzgojevalcem na srednjih šolah najviša. Da bi pogansko naziranje pojasnjevali ali presojali z lučjo evangelijskih resnic, da bi kazali učencem vzvišenost krščanskega naziranja in kreposti nasproti poganskemu, o tem se dandanes — skoraj brez izjeme — ne nahaja še sledu. Pač pa se krščanstvo, tudi kjer vže stik v govoru svetuje ali tirja spregovoriti o njem, z nekakim ponosom prezira, češ, znala bi se veda s tem nekako onečastiti. Da celó, ako se še dobro spominjam onega časa, ko sem sam sedel na višem gimnaziji, stikajo se poganske bajke s svetim pismom na način, kaker bi ne bilo razlike mej staro mitologijo in svetnimi zgodbami, tako da se mora v mladih duhovih obuditi dvom o resničnosti in zanesljivosti svetopisemskih povesti.

Tak klasicizem nam veliko več škoduje nego koristi. Ako ima mladini izpodkopavati krščansko prepričanje, ako jo ima napolnjevati z dvomom, z indiferentizmom do edino zveličavnih resnic evangelijskih, tak humanizem, res, boljše, da bi se nikdar naši mladini ne vcepljal. Namesto da bi mladim duhovom pot vglajal do krščanstva, da bi jim kazal velikost njegovo, ter tako vnemal jih za tisto vero, ki je i poganstvo premagala podvrgši si njegovo razumníštvo i človeštvo prerodila, jih le še bolj Kristusu in njegovi cerkvi odtuja, ter jih dela dovezne za vsakate pogubne zmote.

Ni li pred leti nekje profesor klasičnih jezikov poslovišji se po zrelostnem izpitu od nekega svojih učencev, dajal mu kot vodilo za življenje nauk, v katerem je v kratkem izrazil vso Horacijevo — epikurejsko modrost: Vživajte svet — toda počasi in previdno!

Dr. Mahnič.

„Slovanskemu Svetu.“

Škofovska oblast in njene meje.

„Slovanski Svet“ nam je odgovoril.

To je prav, to je moško. Eno leto vže pišemo, in vse naše liberalno časopisje ni imelo doslej za nas nič kaker smešenje, psovanje, sumničenje. „Slovanski Svet“ je prvi, ki se je ozrl na našo nizkost ter nas počestil sè stvarno, vsaj deloma dostojno polemiko. Zahvaljujemo se mu.

Na odgovor podajemo tu proti-odgovor.

Ne pa, kaker da bi razlogom „Slovanskega Sveta“ prisojali Bog vé kako veljavo! Ni naš namen spet točko za točko slediti nasprotnikovim izpeljavam ter izganjati ga iz pozicije, iz katere nas je morda — kaker si najbrže sam misli — pregnal; upamo, da nam sè svojimi topi ni še vzel trdnjave. Kdor nam ne verjame, beri le štev. 9. 10. in 11 „Slov. Sveta“ ter primerjaj z onim, kar smo proti njemu pisali v poslednjih treh številkah „Rimskega Katolika.“

Sicer pa „Slov. Svet“ ni še pri konci. Kaker naznanja, bode nadaljeval. Prosit! Bomo tudi mi.

Odgovarjaje „Slov. Svetu“ namerjamo pa pred vsem načelno razpravljati nekatere nazore in vprašanja, katera je znana brošura in za njo naš nasprotnik v polemiki z našim listom staknil. To smatramo tem bolj za vmestno in koristno, ker so to več ali manj ista vprašanja, za katera je mej Slovenci zanimanje obudil nekdanji „Slovan“, katera isto tako zastopa in vtemeljuje njegov naslednik po duhu in težnjah — „Slovanski Svet“, vprašanja, katera vedno globokejše segajo v duševno gibanje slovenskega naroda, katera so odločivne važnosti v boji, ki se dandanes vedno ljutiše bije mej katoliškim in liberalnim življenjem na Slovenskem.

Ob enem se bomo pa seveda ozirali na izvode in trditve našega nasprotnika, povsod iz njih izhajajoč ter k njim konečno se vračajoč; le ene nečemo ostati na dolgu.

Da bi pa vse dokaze za naše trditve ponavljali, ne more pač nihče od nas zahtevati; mi hočemo le prejšnje tu pa tam z novimi potrditi, dozdevno veljavne dokaze nasprotniške pa izpodbiti. Kogar stvar zanimlje, posebno pa kdor se smatra poklicanega, o naši polemiki sè „Slov. Svetom“ javno v govoru ali v pismu soditi, naj prebere — to tirja vest — kar smo vže pisali, ter naj si naredi iz vsega objektivno sodbo. Kritikov-kričačev,

kritikov-psovavcev, ki se nikdar stvari ne dotaknejo, da, ki morda „Rim. Kat.“ še od zvenaj niso videli, ne poznamo, njih počenjanje le pomiljujemo kot pobalinstvo, ki samo sebe obsoja.

* * *

Pred vsem opravičuje naš g. nasprotnik brošurine in „Slov. Sveta“ napade na škofo in njihovo okrožnico: ta namreč razpravlja poleg strogo cerkvenih tudi necerkvene zadeve. Odgovornost za to, da se je škofovska okrožnica kritikovala javno pa časopisji, zadeva edino pisatelja okrožnice, kateri je zakrivil, da je zašel na necerkveno polje in da je čudno zamalgamil ali zmešal cerkvene z necerkvenimi zadevami; potem pa zadeva odgovornost onega, ki je odposlal prav za prav kuratnemu duhovništvu namenjeno okrožnico časopisu v objavljenje, ker je ta objava povzročila javno kritiko. Poslednja je pa opravičena, kajti necerkvene zadeve so ločene po lastnih državnih zakonih, na katere so navezani škofje nič manj kaker drugi državljani in dosledno odgovorni državni oblasti. Pred temi postavami smo vsi enaki. V brošuri izpodbija ne sin očeta, ampak državljan državljana. Slovenec ima pravico, da zavrne vsako po novinah napravljeno sumničenje svojega naroda isto tako potom tiska.

Tako naš g. nasprotnik.

Prvo tedaj ločuje mej cerkvenimi in necerkvenimi zadevami; o prvih priznava škofom pravico govoriti, ne tako o poslednjih. Navedimo tu njegove lastne besede: „Trditev, vsled katere bi bili škofje samo Bogu v nebesih in rimskemu papežu na zemlji odgovorni, vtegne našemu častitemu gospodu nasprotniku obveljati pač jedino v mejah strogo cerkvenih in z omejitvijo na ta krog.“ Prav tedaj. Ex ore tuo iudico te. Mej take eminentno cerkvene zadeve spadajo pač vprašanja o bistvu cerkve, o oblasti, ki pristojta škofom nasproti vernikom, o zasebnikih in nezasebnikih v cerkvi. Tedaj vsaj v teh bi moral g. nasprotnik sodbo prepustiti škofom ter se jim podvreči: In vender so ravno te točke pred vsemi drugimi, zaradi katerih brošura napada škofo. „Slov. Svet“ sam pa je naredil pred brošuro celó en korak dalje s tem, da je prežvekujoč brošurino vsebino iste točke načelno iz nje staknil ter postavil svojim člankom naslov: „o bistvu cerkve“ itd. O teh „strogo cerkvenih“ zadevah tedaj ne le da bi škofom priznal brezpogojno pravico govoriti, marveč njih nauk javno kritikuje, obsojuje. Škofovske trditve o cerkvi, o razmerji škofov nasproti vernikom „imajo“ razne „napake“; škofje o tem učijo, kar „ni dovoljeno“, njih trditev je „čudna.“ Da celó jednačenje ali identifikovanje pojedinih škofov s cerkvijo in cerkve, torej božjega dela z Bogom — kaker delajo namreč škofje v okrožnici

— je **zoperno katoliškemu veronauku**. Recimo torej brez ovinkov: **škofje učé herezijo!**

In to kdo očita škofom? List, liberalen list, katerega rusofilske, pravolasvne težnje so vsemu svetu znane, očitne kaker luč belega dne! Vzemimo vže škofo ne kot škofo, ampak kot učenjake. Vseh pet škofov, ki so podpisali okrožnico, so doktorji sv. pisma; in to je vender nekaj; ker redno se mora študirati celih 20 let, reci: dvajset let, predno se pride do tega doktorstva. To je pač vse drugači, kaker pri tistih „večnih“ študentih brez izpitov ali neabsolviranih srednješolcih ali celó takih, ki se niso mogli preriti še skoz nižo gimnazijo, da so bili primorani iskati zadnji „refugium“ faliranih študentov v pri takih pravim, ki dandanes tako radi v liste dopisujejo, vrejujejo ter stvarjajo javno mnenje!

To so škofje kot učenjaki, kaj pa kot škofje, kot katoliški škofje? Kot taki so oni nasledniki tistih apostelnov, katerim je Kristus rekel: Kdor vas posluša, mene posluša. To dovolj — za pravovernega kristijana. Res sicer, da posamezni škofje niso še obvarovani vsake zmote, nezmotljivi so škofje le v skupnosti, nezmotljiv je le papež. A papež je — v Rimu, škofje pa — so raztreseni po vsej zemlji. Ta bi bilo pač lepa, da bi se morali verniki vsakrat obrniti v Rim ali pa da bi se moral skicati vesoljni koncil, kaderkoli se poljubi dvema ali trem liberalnim listom, kaker so delali „Slovenski Narod“ et consortes, sejati krive nauke mej verniki! Se li imate res za tako visoke!? Nam se nezmotljiva cerkev konkretno kaže v besedah naših škofov — in punctum! Tem se moramo — po besedah „Sl. Sveta“ samega — vsaj v „cerkvenih“ zadevah podvreči, dokler ni več, ko očitno, da nam predlagajo herezijo. Določevati pa, kdaj škofje učé herezijo, ter obsojati jih kot krivoverce, nikdar in nikoli ne pristojajikom, niti javnemu mnenju, najmanj pa časnikom tiste vrste, h kateri spada „Slovanski Svet.“ Od koga so vredniki in sotrudniki teh listov dobili polaganje rok, da smejo učiti narode in škofo? Mari li od ruskih popov?!

Toda vzemimo zdaj ločitev v „cerkvene in necerkvene“ zadeve. To ločitev poznamo in priznamo tudi mi. A niti nam, še manj pa „Slov. Svetu“, pristojaj določevati, kaj se ima prištevati cerkvenim, kaj necerkvenim zadevam, ter kaj imajo vsled tega škofje pravico vkazati, česa ne. Pokornim otrokom sploh ne gré določevati, do kje sega oblast očetova. „To mi smeš vkazati, v tem te vbogam, a do tega nimaš pravice, zatorej. . . .“ Lepa pokorščina taka, lepa podložnost!

Sicer pa bodimo le brez skrbi; meje mej cerkvenim in necerkvenim krogom so vže določene, natančno določene v cerkvenem pravu in po starodavni navadi več stoletij. In to pravo poznajo spet škofje katoliški, doktorji sv. pisma, gotovo boljše nego vredniki in sotrudniki vseh liberalnih listov po Slovenskem.

Toda poslušajmo vender, kaj v tem oziru očita škofom „Slov. Svet“: „Okrožnica sumniči nepoštenih tendencij voditelje Slovencev, sosebno časopisne vrednike in v obče one, ki imajo opraviti s slovensko literaturo.“

„Voditelje“ Slovincem t. j. tiste, ki bi se radi vsilili za voditelje, namreč liberalce. Seveda naši „mladi“ se vže zibljejo v sanjah „voditeljskih.“ Toda le počasi — vedremo! Upamo, da do tega ne pridemo še tako hitro. Voditelji slovenski so še — hvala Bogu — pravi konservativni krščanski možje, in ti so — če se dobro spominjamo — kranjskemu vladiki izrekli v deželnem zboru zahvalo za okrožnico. Ti tedaj pač niso bili zadeti. Pač pa voditelji po svoji domišljiji, liberalci namreč, ki so se začeli zadnih let tako oblastno šopiriti v časopisji, v politiki in leposlovji, ti so bili zadeti. Zatorej: ojoj — voditelji so zadeti! Hinc irae, hinc lacrumae!

No, so pa škofje res s tem prestopili meje cerkvenega delokroga? V ta krog spadajo pač tudi verske zadeve, kar priznava sam „Slov. Svet.“ In verske zadeve ne segajo li tudi v politiko, v slovstvo? Panteizem, materijalizem — ni li več panteizem ali materijalizem, ko ga Stritar, Tavčar ali Vošnjak položijo v „Zvon“ v leposlovni obliki? In kot panteizem ali ne nasprotuje krščanski veri povsod, kjer in v katerikoli obliki se nahaja? Kdo bo tedaj vernike opozarjal na te krive nauke, ako ne tisti, katere je Bog postavil za pastirje svoji čredi. Ko se je volk zavil v politično ali leposlovno suknjo, tedaj ne bo škof imel več pravice slediti mu v njegov politični dnevnik, ter vernikom klicati: Volk je, bežite! Da bi izgubil pravico obsojati krive nauke, ako jih kateri „pesnik“ ali „romanopisec“ ljudstvu podaje v lično vezani knjižici, kateri je na čelo zapisal „narodna“ biblioteka ali „narodno“ blago, katero je par liberalnih piscev razbobnalo za nedosežno, divno stvaritev!?

*
*
*

No pa, denimo, da je ločitev mej cerkvenimi in necerkvenimi zadevami, kaker jo postavlja „Sl. Svet,“ res prava in da so, kaker hoče on, škofje res prestopili meje svojega področja vtikaje se v politiko, v slovstvo itd. — kaj bi sledilo iz tega? Da ima morda „Slov. Svet“ ali kateri drug političen list pravico tirati jih pred svoje ali javnega mnenja sodišče? V izpeljavah naše brošure in „S. Sveta“ se vselej in povsod vrača nazor o absolutnosti državne avtoritete, kaker jo nahajamo v ruskem samosilniku, in o ljudski suvereniteti, kateri je vse brez razločka podvrženo in odgovorno. Seveda tudi škofje. In ker se volja ljudskega suverena javlja po javnem mnenji, katerega glasilo so časopisi, zato pristojna poslednjim brezobzirna sodba nad škofi in njihovim delovanjem. Sodišče so predali liberalnega lista, sodnik

je odgovorni vrednik, izvršitelj sodbe ima biti občinstvo! Javno, potem tiska so škofje govorili, liberalce in njih pogubne težnje obsodili, isto tako javno, potem tiska se jih mora zavriniti, obsoditi! Državljan, državni oblasti odgovoren je škof, kaker najnižji plebejec!

Res lepa, katoliška argumentacija ta! Znana je starodavna pravica, katero je nekdanj vživala sv. cerkev: da se imajo cerkvene osebe soditi le od cerkvenih sodnikov. Država sicer dandanes to pravico cerkvi krati, a cerkev sama se ji ni nikdar odpovedala; in dolžnost pravih katoličanov je, kar je mogoče, jo priznati, a ne z državo vred svoje matere zatirati. Ako pa ta prostost velja vže za najnižje klerike, kaj bomo rekli še le o škofih? Škof ne spada pred posvetno sodišče, in celó v tistih državah, kjer se imuniteta cerkvenih oseb nikaker ne priznava, vzbuja nenavaden hrup in začudenje, ako se posvetna oblast predrne škofa pozivati pred svoje sodišče. No pa, ako vzamemo sodišče dostojno, kjer sedé resni, vestni, učeni možje, bi se dalo tako zlo še nekako prenašati; kaj pa, ako se postopi vredničič katerega liberalnega lista, morda ponesrečen študent, ali njegov dopisnik, morda kmet ali čevljar, pero našpičiti. da zbada ž njim svojega škofa in duhovne?! Da javno kritikuje po listih govorjenje, ravnanje viših in nižih duhovnov, pozivajoč se na sodbo beročega občinstva: taki in taki so naši škofje, naši duhovni: kaj se vam zdi? In v srci beročega ljudstva nareja se počasi sodba, obsodba čez škofo, obsodba, katera se tu in tam tudi vže javno oglašá: farji! proč ž njimi!

Vprašam vas, narodni tribuni, kam pridemo s cerkveno avtoriteto, ako boste celó škofovsko mitro po blatu valjali! Ločujete li mej „cerkvenimi“ in necerkvenimi“ zadevami, a žalibog, da ljudstvo te razločitve malo ali nič ne pozna, da ona sploh nič ne brani škofovske avtoritete pred onečesčenjem in zaničevanjem strastne druhal. In res, potem ko boste škofo razvpili kot samosilnike, kateri iz gole vladohlepnosti prekorakajo meje svojega kroga, kot zatiravce naroda in njegovega jezika, ko jih boste zmerjali za „očime, ki se bojé osebné dotike sê svojo pastorčadjo,“ potem ko boste njih postopanje v javnih zborih kritikovali kot „nevместno“, ko jih boste dolžili politiške strastnosti in pristranosti, podtikali jim same sebične namene, da celó sumničili jih nelojalnosti — dovolj brati o vsem tem letnike „Slovana,“ „Slovanskega Sveta“, Slovenskega Naroda,“ „Soče“ — potem pravim, naj jih katoliško ljudstvo spoštuje, ljubi!!

No pa — boste rekli — ni li mogoče, da tudi škofje grešijo, naj bi tedaj vernikom ne ostajalo nobenega sredstva nasproti takim škofom? Da, sredstva so, poti so, toda le p o s t a v n e. Tudi škofje imajo svoje više, cerkvene više; do teh se smejo tudi podložni verniki obrniti, toda ne z žuganjem, ampak na postaven način; ponižno naj razložijo stvar, kaker je, ter čakajo

najviše določbe. Cape tibi hoc, liberalec, a v tvoj list ne spada in ne bo spadalo soditi škofove in duhovne!

* *

Vzemimo pa zdaj tako zvane „necerkvene“ zadeve. Je li res, da nimajo verniki poslušati gledé teh glasu sv. cerkve in svojih škofov? Da, tako bi želeli liberalci! A odgovoriti jim moramo, da temu ni tako. Vemo sicer dobro, da v necerkvenih zadevah niso niti škofje niti cerkev nezmotljivi. Vender pa tudi tu njih sodba nekaj velja. Ne nekaj, ampak dosti. Ker prvič so škofje zvedeni, škušeni, učeni možje; drugič pa, akoravno se nezmotnost sv. cerkve ne raztega nego na določbe, ki se tičejo vere in nravi, vender bomo li morda mislili, da brž ko začnejo škofje soditi o necerkvenih in neverstvenih rečeh, jih isti sv. Duh tako popolnoma zapusti, da se vedno motijo, in da smemo vže a priori nezaupno vsprejemati njihove nauke in svete, ki nam jih dajejo na tem polji? In se morda isti sv. Duh zapustivši škofove pridruži vredniku liberalnega politiskega lista, da nam nareka, kar je edino dobro in pravo?! Ali pa sv. Duh napolni sè svojo navzočnostjo sobo in predale židovskega vrednika, v katerega rokah so dandanes glavna politiska glasila?!!

Povejte no: v politiki, v slovstvu, koga naj sledimo, koga poslušajmo? Dandanes se vse javno delovanje in teženje v politiki, v slovstvu itd. vedno bolj ločuje in izločuje na dve povsem si nasprotni stranki. Ker se ti dve stranki absolutno zanikujeta in izključujeta, ne ostaja nam drugega nego stopiti k eni ali k drugi: aut — aut. Tako je tudi na Slovenskem. Škofje sami so govorili jasno, odločno govorili obsodivši „Sl. Narod“ in stranko, katero zastopa. S tem je obsojena politika, slovstvo itd. Narodove stranke. Kaj tedaj ostaja nam? Volimo si. Išimo sv. Duha. Je li verjetno, da sv. Duh, ki v „cerkvenih“ zadevah ostane do konca dni pri apostelnih in njihovih naslednikih — škofih, jih v zadevah „necerkvenih“ popolnoma pusti na cedilu in zleti kar naravnost v „Narodno tiskarno“ v Ljubljani navdihovat vrednike „Slov. Naroda“ ali „Ljubl. Zvona“?!

* *

Sicer sem pa prepričan, da vse moje izpeljavanje malo ali nič ne velja — edino zarad tega, ker se obrača proti „Slovan-skemu Svetu.“ Zato pa podajem v naslednjem besede, ne moje, niti škofovske avktoritete, ampak one najviše, kateri se tudi naš nasprotnik sè vsem spoštovanjem klanja — avktoritete rimskega papeža. Saj tako rad povdarja, da je postopanje in teženje naših škofov nasprotno nauku in določbam sv. Stolice in rimskega papeža. Prav tedaj. Molcé naj škofje in govori naj

Leon XIII. Tu natisnemo odlomke dveh znamenitih pisem do viših cerkvenih dostojanstvenikov. Došli sti res o pravem času. Komentara ni treba. Le podčrtati smo hoteli ona mesta, katera „Slov. Svet“ posebno zadevajo, katera pa prosimo, naj si globoko zapomnijo tudi drugi somiselni listi ter si o njih vest izprašujejo. Odslej upam da bodo o škofih bolj spoštljivo pisali ali pa pokazali, da jim je do papeževe besede ravno toliko, kaker do škofovske, in da drugega namena sploh nimajo, kaker verno ljudstvo odtujevati svojim postavnim pastirjem ter vabiti je v ruski razkol.

Iz pisma Njih svetosti

Papeža Leona XIII.

do muncijskega apostolskega v Parizu 4. novembra 1834.

... Ako bi imelo delovanje tiska v resnici obtežiti škofom izpolnjevanje Njihovega poklica, ter vmanjšavati Njim dolžno spoštovanje i pokornost, in bi bil tako od Boga v cerkvi vstanovljeni hierarhijski red zadet in rušen s tem, da si niže postavljene osebe prisvajajo pravo soditi učenje in postopanje svojih pravih učiteljev in pastirjev, bilo bi njegovo delo ne samo brez vsake koristi, no bi tudi strašno škodilo v mnogih ozirih

Pismo sv. Očeta nadškofu Tourskemu.

17. dec. 1838.

Leon Papež XIII.

Čestiti brat, pozdrav in blagoslov apostolski.

Mučno i neprijetno je gotovo, strogo postopati z njimi, ktere ljubimo, kaker sinove; ali včasih je, bodisi kar hoče, dolžnost njim, kateri morajo skrbeti za blagor družih, ter varovati je na poti svetosti. Veče strogosti pa je treba, ko se je bati, da bi zlo s časom ne raslo in bilo v škodo duš. Evo, častiti brat, razlogi, kateri so Nas naklonili poslužiti se svoje oblasti ter obso-diti brez dvoma graje vredni članek, i ker je krivičen sveti avktoriteti škofovski, i ker ne napada le jednega, no več škofov očitajoč jim njihovo postopanje in vladanje z ostrimi izrazi, ter pozivajoč jih pred svoje so dišče, kaker bi se bili izneverili najglavnišim i najsvetejšim dolžnostim svojim. Ne, ne sme se nikaker dovoliti lajikom, izpovedujočim katolicizem, da si smelo prisvajajo pravo, javno v predalih časopisja, razglašati i preso-jati z največo slobodo in vsak po svoji volji, vse vrste osebe brez izjeme, tudi škofo, misleč, da je njim dovoljeno stvar-

jati si o vsaki stvari, razven vere, po volji svoje misli ter soditi cel svet po svojidomišljji.

V tej stvari, čestiti brat, ne treba Vam dvomiti o Našem pritrdilu in odobrenju. Naša prva dolžnost je čuvati, družee Svoje moči ž Vašimi, da se ohrani nebeška avktoriteta škofovska neoskrunjena in sveta. Tudi je naša dolžnost vkazati in skrbeti, da se ohrani povsod krepka i spoštovana, ter da dobi od vseh katoličanov pravično pokorjenje i dolžno vvaženje. V resnici sloni nebeško poslopje, sv. cerkev, na vsem očitni podlagi, v prvi vrsti na sv. Petru i Njega naslednikih, v drugi vrsti na apostolih in škofih, njih naslednikih. Poslušati ali zaničevati nje, pravi se poslušati ali zaničevati samega Gospoda našega Jezusa Kristusa. Škofje so v cerkvi prevzvišeni del, kateri po Božjem pravu uči in vlada ljudi: kdor torej njim kljubuje ter jim trdovratno odreka pokornost, oddaljuje se od sv. cerkve. (Mat. XVIII. 17.) Ali pokornosti ne smemo ome-jati jedino na vero, njen krog je vse bolj obširen, razteza se na vse zadeve, katere objemlje episkopalna oblast. Kristijanskemu ljudstvu škofje niso samo učitelji v veri, no tudi poglavarji, postavljeni voditi in vladati je, odgovorni za blagor ljudi, o čemer bodo enkrat dajali račun. Zato daje sv. apostel Pavel kristijanom-te-le opomine: Vbogajte svoje predstojnike, bodite jim podložni (subiacete), ker ču-vajo nad vami in bodo morali podati račun o vaših dušah. Heb. XIII. 17.

Neovrgljivo in očitno je, da sta v cerkvi dva po svoji n-a-r-a-vi različna reda, pastirji in čreda, t. je poglavarji in ljudstvo. Naloga prvega je učiti, vladati, voditi (regere e dirigere) ljudi v življenji in dajati jim pravila; dolžnost drugega pa je biti podložnim prvemu, vbogati ga, izvrševati njegove vkaze ter spoštovati ga. Da si torej prisvajajo podložni pravice viših, je ne samo njih neizmerna prederznost, ampak pravi se tudi rušiti, koliker je od njih odvisno, od previdnosti Božjega osnoveatelja cerkve, premodro vstanovljeni red. Ako bi bil v vrstah episkopata škof, kateri bi se ne zavedal dovolj svojega dostojanstva in bi se kazal nezvestim jedni svojih svetih dolžnosti, ne izgubil bi s tem prav nič na svoji oblasti, in dokler bi bil v zvezi z rimskim papežem, ne bilo bi gotovo dovoljeno vsa-cemu k a k e r k o l i v m a n j š a v a t i vvaženje i pokornost pristojno njegovi avktoriteti. Nikaker, ker ta je naloga **jedino** njih, ki zastopajo v sveti hierarhiji višo oblast, in pred vsemi, rimskega papeža, ker Njemu jedinemu je Jezus Kristus izročil skrb pasti povsod ne le jagnjeta, no i ovce. V najskraj-niši prilici je dovoljeno vrnikom, imajočim velik povod svoji nevolji, predložiti celo obravnavo **rimski stolici**, vendar morajo ravnati iz ljubezni do občnega blagra, vedno modro in zmerno in ne vdajati se vpitju in obrekovanju, kar vse

bolj rodi ali vsaj podpira neslogo in sovraštvo

Pa ker govorimo tukaj o prestopku, kateri je učinil časopis, je neobhodno potrebno da še enkrat toplo naročimo pisateljem katoliških časopisov, spoštovati kaker svete zakone gore naznačene nauke i naredbe i nikdar ne izneveriti se jim. Dalje naj si dobro premislijo in globoko zapomnijo, da se zastonj bahajo varovati čast katoliškega imena in služiti pridu svete i najblaže stvari. katero so začeli braniti in proslavljati, ako smelo prekoračijo ove prepise in se vdajo slobodno osebnim mislim, bodi si, da predobsojujejo vprašanja, katerih ni še določila sv. Stolica, bodi si, da se zaganjajo v škofovsko avtoriteto, bodi si, da si prisvajajo dostojanstvo, katerega nikaker ne morejo imeti. H koncu želimo prav goreče, da se vrnejo k bolj zdravim idejam oni, kateri so jo zavozili, in da se ohrani spoštovanje škofovske avtoritete neomajano, globoko v srcih.

Dvoja cerkev v cerkvi.

Izbrali smo navlaš ta naslov, ker v kratkih besedah izraža naš nauk o bistvu cerkve, v katerega se „Slovanski Svet“ zaganja v dolgem članku, ki obsega nič manj kaker dvanajst dvopredalnih strani! Ad quid perditio ista!

Očita nam, da postavljamo „čudno teorijo o šestih cerkvah, postavljenih druga proti drugi,“ vender da smo bili pozneje prisiljeni „njih število zmanjšati na dve, ne da bi navedli za to kak razlog.“ Najveći crimen je pa naša trdovratna trditev o „dveh cerkvah,“ katerih prva, obsegajoča škofove, se večkrat brez vsakega drugega pridevka imenuje „cerkev“ v ožem pomenu, ter se nasproti postavlja vernikom. S tem da rušimo cerkveno edinost, s kratka: heretiki smo, krivoverci, ali morda celo razkolniki! Vse to je seveda „zakrivila jedino strastnost, katera je, kaker se kaže, nevrotljiva!“! Sè vso odločnostjo pa se g. nasprotnik obrača proti pridevkoma „gospodujoča“ in „kaznujoča,“ katera dajemo cerkvi v ožem pomenu. — To je bistveno vse.

* * *

Šest cerkvâ!

Namreč: učeča, gospodujoča in kaznujoča — od ene strani, ter: poslušajoča, podložna in kazni podvržena cerkev — od druge strani. — Moj Bog, čemu ste pa iz te naše razdelitve skovali šest raznih cerkvâ! Saj vender bo vsak priprosti kmet, ki se je le količkaj učil krščanskega nauka, razumel, da učeča, gospodu-

joča in kaznujoča cerkev nič drugega ne pomeni, kaker eno in isto cerkev, v koliker uči, gospoduje in kaznuje! Če kdo reče: Peter misli, hoče, jé, pije — hoče li s tem razkrojiti enega in istega Petra v štiri Petre!? Isto tako vé vsak, da poslušajoča, podložna in kazni podvržena cerkev znači isto cerkev, v koliker posluša, je podložna in kazni podvržena!

Stikanje šesterih cerkvâ iz našega dokazovanja je tedaj prav otročje in naivno ter g. nasprotniku gotovo ne dela časti.

Ste imeli marveč kar naravnost reči, da ločujemo mej cerkvijo in cerkvijo, mej dvema cerkvama!

Da, to smo resnično storili, to bomo storili tudi nadalje. Zanikanje te ločitve v onem smislu, kaker je vtrjuje „Slovanski Svet“, je — rečemo očitno — herezija! Gre nam pa pri tem vprašanji z g. nasprotnikom za dvojje: prvič za ime, drugič za stvar.

Za ime samo bi nam pač malo bilo mar, ko bi se g. nasprotnik sam pri tem toliko ne mudil ter na dolgo in široko ne dokazoval, da se beseda „cerkev“ nikjer in nikoli ne rabi nego za skupnost vseh pravovernih kristijanov brez razlike; mej tem ko imenuje našo trditev, da se učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev večkrat brez vsakega drugega pridevka zove „cerkev“, popolnoma „boso“, „do korenine krivo“, ki se ne more „z ničemer vtemeljiti.“

Sé vsem svojim dokazovanjem ni dokazal g. nasprotnik za svojo trditev — ničesar: ker poiskal je malo da ne iz vseh katekizmov, ki se nahajajo, ravno tiste definicije za besedo „cerkev“, katere njemu vgajajo, tiste namreč, v katerih se cerkev jemlje v širšem pomenu, kot skupnost vseh vernikov, kot telo Kristusovo itd. In tako dokazuje proti nam, kar mi sami nič manj kaker on i vemo i priznavamo.

Je li pa res beseda „cerkev“ v ožem pomenu, kaker jo jemljemo mi, golo le naša iznajdba?

Sklicavali bi se tu na školastike, a ti žalibog ne najdejo milosti v očeh našega nasprotnika, navajali bi dokazov iz katoliških pismoukov, a tudi ti dišali bi preveč po školastikih.

Ne, nas ni volja dolgo o tem se pričkatí z g. nasprotnikom. Vgnati nas je hotel s katekizmi — s katekizmi ga vženemo mi.

Kaj pa pomeni, gospodine nasprotnik, kar uči katekizem („krščanski katoliški nauk“) potrjen za rabo na naših nižih šolah, koj na drugi strani o krščansko katoliški veri z naslednjimi besedami: „krščansko katoliško verovati se pravi za res imeti vse, kar je Bog razodel in nam sveta cerkev verovati za poveduje“ itd? Kdo je ta „sveta cerkev“, ki zapoveduje verovati? Je-li res cerkev, v koliker je skupina vseh kristijanov, so ta cerkev tudi lajiki?! Saj vender ne more biti „verovati zapovedujoča“ cerkev ena in ista s cerkvijo, kateri se verovati zapoveduje! Sicer bi morali vzeti, ali da se zapoveduje, ne da bi bil kdo,

kateremu se zapoveduje, ali pa, da eden in isti subjekt (tu: zapovedujoča cerkev) v istem pogledu je in ni zapovedujoč in zapovedi podvržen: aktiven in pasiven). Oboje je absurdum!

Isti katekizem govori o peterih cerkvenih (zapovedih t. j. o zapovedih, katere je postavila cerkev. Kaj Vam spet tu pomeni „cerkev“?

Sploh, kaj si mislijo verni kristijani, ko izgovarjajo besedo „sv. mati cerkev“? Gotovo ne samih sebe, najmanj pa lajikov.

No pa, ako Vam stvar še ni jasna, postrežemo Vam še s citatom iz istega rimskega katekizma, izdanega „ex decreto sacri concilii Tridentini“, katerega se poslužujete kot smrtnega orožja proti nam. Čudno vsekako in neverjetno! Iz c. X. tega katekizma navajate mesto, po katerem se „cerkev“ jemlje „v zaznamovanje skupnosti kristijanov“, mesto, s katerim nas hočete vničiti — in samih šest strani za tem mestom nahaja se drugo, ki slove od besede do besede črno na belem: „*Interdum quoque Ecclesiae nomine eius Pastores et Praesides significantur*: Si te non audierit — inquit Christus Math. 18. 17 — dic Ecclesiae, quo in loco *Praepositi* Ecclesiae designantur.“

Tu imate ozi pomen besede „cerkev“ brez vsakega epiteta, potrjen od najvišje avtoritete; tu imate ob enem cerkveno razlago sv. pisma, v katerem, kaker menite, še sledu ni o moji „cerkvi“ v ožem pomenu! Imate dovolj?!

Sicer pa, kaker smo vže zgore rekli, nam gré pred vsem za stvar. Vpraša se, ali res biva bistvena razlika mej gospodujočo in podložno cerkvijo, tako da smo opravičeni mej njima i razločevati i eno drugi nasproti postavljati?

Bomo videli.

Slovenci, le v pravoslavji je vaše zveličanje!

Tako nas še vedno prepričuje „Slovanski Svet.“

Mi smo mu sicer razkolniške težnje koj v začetku v obraz očitali. Zamera je bila velika, naše očitaje: neosnovano sumičenje, vmazano obrekovanje!

In vender je tako. In ker je tako, tudi mi ne bomo molčali, in kaker smo doslej, tako bomo tudi v prihodnje „Slovanskemu Svetu“ očitali, dokler ne vmolkne.

Ne malo zna njegovo protikatoliško rovanje osvetiti glas z Moravskega, namreč dopis, ki smo ga meseca maja čitali v dunajskem „Vaterlandu.“

V tem so poroča bistveno naslednje: Bravci se gotovo še spominajo, da smo v „Vaterlandu“ večkrat omenili list, ki je izhajal v Kromeriži, in ki je skupno z nekim dunajskim tednikom delal propagando za razkol. Kromeriški list je v tem prenehal in tako

se je zdelo, da je razkolno strašilo z Moravskega zginilo. Toda tisti, kateri bi katoliško ljudstvo radi razklali, niso radi tega še obupali. Zdi se, da hoté zdaj doseči po ovinkih, kar se ni dalo naravnost: moravski katoličani se imajo za razkol pripraviti s tako zvano „slovansko liturgijo.“ To se mora vsekaker pred vsem zgoditi po časopisji Prijatelji razkola imenujejo svoj list: „Velehrad.“ Mesto, na katerem sta sveta Ciril in Metod delovala, žvíva pri moravskem ljudstvu veliko češčenje; podjetniki lista: „Velehrad“ to dobro vedó in si obetajo, da ljudstvo isto češčenje prenese na list sam. S tem se ima ob enem ljudstvo preveriti, da se težnje novega podjetja zlagajo z idejami svetih apostolov slovanskih in da se nič drugega ne namerja kaker vresničenje teh idej. Saj laž, kaker bi bila ruska cerkev prava cirilo-metodijska, ni od včeraj ali od predvčerajšnjim; ta laž se ima spet v ljudstvo zasejati. Kaker je razvidno iz programa novega lista, namerjava delati v to, da se z nova osnuje verske naredbe in bogoslužni obredi na zgodovinski podlagi cirilo-metodizma, kateri je baje ravno toliko oddaljen od bizantinskega razkola kaker od fanatičnega kozmopolitičnega latinizma Nadalje hočejo podjetniki novega lista gojiti narodno umetnost v cerkveni in svetni pesni, v koralu in v ljudski pesni, v vezenji in ornamentiki Obeta se tu nekaj, za kar se ravno zdaj v moravskem ljudstvu obuja zanimanje, kaker n. pr. narodno vezenje (Stickerei) in ornamentika. Enako zanimanje se kaže tudi za stare narodne plese

Zdaj nekaj komentara z ozirom na „Slovanski Svet.“

Dunajski tednik, o katerem govori dopis, je „Parlamentär“, ki ga vrejuje rojen katoličan, kateri je pa prestopil v ruski razkol. Ta je vže avstrijske Slovane kar očitno pregovarjal, naj se ločívši od Rima združijo v nacionalno cerkev t. j. prestopijo v ruski razkol. Številke s takimi članki dobivali so na ogled po Slovenskem duhovni sami, mej njimi tudi profesorji sv. bogoslovja!! Je to nesramnost!

Isti „Parlamentär“ je prinesel oceno škofovskega lista: „Zur Steuer der Wahrheit“, spis, ki se je ponatisnil v posebni brošuri ter razposlal gratis po vsem Slovenskem.

List, ki je izhajal v Kromeríži, zval se je „Kromerížske Noviny.“

Mej temi listi bila je od prvega početka najoža sveza, bratovska simpatija. Oče je „Parlamentär“, poslušna otroka „Kromerížske Noviny“ in „Slovanski Svet“, pred njim pa „Slovan.“

Kar se tiče „Slov. Sveta“, ne le da vedno Slovencem priporoča „Parlamentär-ja“, ampak ta list mu je evangelij, na katerega besedo priseguje, iz katerega zajema vso svojo modrost. Isto tako so mu tudi „Krom. Noviny“ „vzoren slovanski list“, ki piše z „vzorno prepričevavnostjo;“ tudi iz tega lista je „Slov. Svet“, kaker sam priznava, „vže večkrat navedel članke in odlomke.“

Sploh je „Slov. Svet“ doslej po vsebini in po duhu ves, prav ves tičal v teh dveh listih. Ergo

Za „Krom. Novinami“ porodil se je „Velehrad.“ In „Slovanski Svet“ prenesel je nanj vso svojo naklonjenost, ljubezen, občudovanje. Koj po rojstvu ga je začel Slovincem hvaliti: „Ta list priporočamo tudi slovenskim rodoljubom z vso zavestjo, ki jo imamo o dobrih listih.“ Saj bo pa tudi „zastopal cirilo-metodiško cerkev!“ Kaj to pomeni, podučiti se iz gornjega dopisa.

„Slovanski Svet“ sploh v poslednjem času večkrat prav gorko govori o „cirilo-metodiški cerkvi,“ katera mu prav za prav ni druga, kaker ruska. Vboga Ciril in Metod, vajini sveti imeni, po katerih so se Slovani zaročili z Rimom, naj bi sedaj iste Slovane ločili od Rima!

Vrnimo se spet k dopisu. V njem nam dopisnik pojasnjuje zvito postopanje razkolniških aposteljnov v Avstriji in na Moravskem. S prvega začetka so hoteli katoliške Slovane ker naravnost odtrgati od Rima; ko to ni šlo, skušali so isto doseči po ovinkih: širiti so začeli idejo o slavanski liturgiji; in ko se jim tudi tu ni posrečilo, vrgli so se na zgodovinsko-umetniško polje, na nacionalno vezenje in ornamentiko!

Isto pot sta hodila pri Slovencih lista razkolniških teženj: „Slovani“ in njegov dedič „Slovanski Svet.“

Sprva se je kar očitno govorilo o „slovanski nacionalni“ cerkvi; mislilo se je, da na poziv dveh listov vže jutre začno vsi duhovni zlec pridigati razkol in pojuternjem se bo lahko vže brzojavilo sv. sinodi v Petrograd: glej, mi vsi podložni sluge, kaj nam je dalje storiti!? Toda žalibog, da ni šlo. Zatorej se je po vzgledu in po navdihnenji dunajskega tednika začelo rogoviliti ter Slovence obdelavati s slovensko liturgijo. Mogočni veto škofovske okrožnice je tudi ta račun prečrtal ter odvrnil verno ljudstvo od volkov v ovčji obleki.

In zdaj? Zdaj je začel „Slovanski Svet“ — spet po vzgledu svojih komandantov na severji — pisati — o vezenji. Evo par dotičnih naslovov: „O vezenji in ornamentiki,“ „Moravski ornament,“ „O simboliki moravskih piruhov.“

Vse to tedaj so le ovinki, po katerih naj se Slovenci počasi privedejo, kamer se niso dali speljati naravnost —

Recimo — v pravoslavje!

Da, sèm, prav sèm hoče Slovence pritirati „Slovanski Svet.“ Da je to očitanje opravičeno, dokazuje nam spet način, s katerim proslavlja srbsko narodno slavnost o petstoletnici nesrečne Kosovske bitke. „Slov. Svet“ hoče Slovincem o ti priložnosti posebno v glavo zabiti, da je le „krščanska cerkev s cirilo-metodijskim obredom“ rešila Srbe. Sè svetimi svojimi načeli o svobodi (!!) je pravoslavna cerkev vsadila v srce Srbovo težnjo za svobodo. Ona je občevala z narodom v umljivem jeziku pri božji službi itd. „Krščanska vera bi Srbom ne bila pomagala sama ob sebi

kot taka, ampak le ker je bila organizovana kot samostalna cerkev, v katero se tujec ni vmešaval. A samostalna je bila cerkev za prejšnjih stoletij tu in tam po svetu, a vendar ni narodov rešila kot takih pogina; ostali so morda tu pa tam kristijani, ali ne kot narodi Slovane so s krščanstvom tujčili, ker so dajali mej njimi cerkvi osnovo, katera ni za Slovane, ampak za Romane ali Nemce. Kjer je Slovanu ostala cirilo-melodijska cerkev, tam se je vzdrževal, tam se je rešil in obvaroval do sedanjih dob.“

Tako modruje „Slov. Svet.“ Koliko nespametnega kvašenja in zgodovinskih nezmisli je v teh besedah! So Čehi, so Poljaki, so Hrvatje, smo Slovenci izginili kot narod zato, ker nima naša cerkev osnove slovanske, ampak „romansko“?! „Slov. Svet“ slovansko narodnost istoveti s pravoslavjem, zato Slovenci, Čehi, itd. ne morejo biti „narod“ nego v razkolu. Odtrgati se jim je treba od „Romanov,“ niti jim kot tujcem več dati besede v cerkvenih zadevah! Ste razumeli, Slovenci?!

Tak list se potem hujuje, češ, da mu očitamo razširjanje razkolniške ideje!

Slednjič še nekaj, iz česar razvidimo, kaj je „Slov. Svetu“ više: katolištvo ali razkol. Srbi — trdi — imeli so srečo, da je prišel sv. Sava k njim ter vstanovil stalno mej njimi cerkev cirilo-metodijsko. Kaj je naredil tedaj „sv.“ Sava in kaj pomeni ta „cirilo-metodijska“ cerkev? Pojasnjuje nam to v istem „Slov. Svetu“ nekaj strani prej g. Fekonja: „Kralj Stepan je bil sprejel katoliško vero. Ali Sava malo kasneje zopet privede Stepana na vstočno vero izpovedanje. Isti Sava je odpal od Rimske stolice po nagibu vstočnega patrijarha in tako se je tudi Stepan potem začel bližati Grkom.“ To je bil sv. Sava — srbsko cerkev odtrgal je od Rima! In zato so imeli Srbi srečo, da je prišel k njim. Isto tako — kaj ne? — bi tudi Slovenci „imeli srečo,“ ako bi na prigovarjanje „Slov. Sveta“ ločili se od Rima!

Kaj hočemo še več?

Nota bene, da „Slov. Svet“ beró in si naročajo tudi slovenski dijaki in sicer — za znižano ceno!

LISTEK.

Iz dnevnika Štefana Hodulje.

V pustu spisal za post

Tone od Kala.

Gospod vrednik! Če se še dobro spominam, obljubil sem Vam, da Vas ne bom na tem mestu nikdar več nadlegoval. Toda sila kola lomi. Zamera gor, zamera dol — morate me poslušati.

Veste tedaj, kaj Vam povem naravnost v obraz? Smolo imate Vi in Vaš list, akoravno ste mu dali tako častitljivo ime. Smolo, smolo! Zdaj še le po toči vidim, da z Vami se ni pečati. Jojmene, jaz lahkovernež, da sem se dal tako speljati na led!

Toda kar je, je: mitgefangen — mitgehangen! In Vi, gospod vrednik, se tako malomarno smejete, da, kaker slišim, le še bolj se redite in postajate vsak dan mlaji. Vi ste prav stvarjeni, da vkljubujete vsemu svetu. Toda pazite, jaz vsaj bi ne hotel biti v Vaši koži.

A kaj mi mar za Vas. Imam pač dovolj samega sebe pomilovati! Kaj sem si nakopal z nesrečnim Hoduljo! Kdo si je vender domišljal, da so njegove pušice tako ostrupljene Hodulje ni več . . . in za njegove grehe se pokorim jaz!

Toda vse bi še prenašal, vse prestajal, ko bi našel kak način spraviti se z razžaljenimi — ženskami. Zdi se, da se je proti meni zarotila cela Slovenija, koliker je je ženskega spola. In da to ne znaša malo, je razvidno iz najnovejše statistike: saj sem nedavno nekje v slovenskem dnevniku bral, kako je neki poslanec slovenski v državnem zboru opozarjal na čudno prikazen, da se število žensk na Slovenskem čudovito naglo množi v primeri z moškimi. Ta bo lepa, v sto letih znamo moški popolnoma izvmreti! Ali pa še prej; ako se ženske proti vsem možkim tako oborožijo, kaker so se proti meni.

Resno, gospod vrednik, in brez vse šale. Žalostna osoda Orfejeva mi ne dá spati. Ta je, kaker nam Ovid pripovednje, tako čarobno peval, da je očaroval divje zveri, drevje in kamnje se je začelo gibati in plesati za njim — le ženska jeza se ni dala potolažiti!

Ecce nurus Ciconum

E quibus una

En, ait, en hic est nostric contemptor! et hastam
Vatis Apollinei misit in ora . . .
Alterius telum lapis est . . .

Kaj pomaga petje, kaj sviranje!

Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris.
Et coeunt ut aves . . .
Hae glebas, illae direptos arbore ramos
Pars torquent silices . . .

In tako dalje, gospod vrednik. Finale je bil, da so ženske Orfeja razmesarile, razkosale. Bog nas varuj vojske z ženskami!

In ravno te se še bojim. Vže se mi napoveduje. Ako mi ne verjamete, pa čujte, kaj sem od nekje dobil od dveh Evinih hčera:

„Sovražniku ženskega spola! Pač sram bi Vas moralo biti, da naš spol tako podlo napadate. Jezike bi nam radi prirezali, glavó nam dejali v natvezavnico. Vam, Vam bi morali jezik ne le prirezati, ampak izrezati, in Vam vkleniti roke in noge za deset let v natvezavnico. Vi izlivate svoj žolč nad ženske, ker Vas ni hotela in noče nobena pogledati, kajti grdi ste, kaker spaka . . . Pazite le, gospod Tone od Kala, zna še priti dan maščevanja, potem: gorje Vam! — Mica in Neža.“

Potemtakem, kaker vidite gospod vrednik, pač ni kaj varno biti v moji koži.

Kaj jih je pa toliko razburilo, vboge stvarice?

No, bojé se, da vže brusim nože in se v kratkem napotim po Sloveniji z desetimi biriči, da v resnici ženskam prirežem jezike!

Sancta simplicitas!

Toda njim bi še lahko odpustil, saj je vže znano, da ženske imajo kratko pamet; a čuditi se moram, da prav tako razumevajo v svoji preveliki naklonjenosti do mene in menda tudi do Vas in Vašega lista, gospod vrednik, tudi nekateri možki, sotrudniki „Narodovi“ in „Brusovi.“ Poslednji nas krščuje za „inkvizitorje.“ „Čudno, da ste zadovoljni z natvezavnico in turškim rezanjem jezika. Jaz, ako bi bil tako krvoločén bi kar rabil še hujša sredstva, n. pr. znane železne hruške, vrelo olje, klešče i.t.d.“ In „tužno je, da bi propovedovavci „vere ljubezni“ . . . z radostjo mrcvarili in trpinčili celó nežni ženski spol!“

Vidite tedaj, gospod vrednik, biriči smo, krvoločni rabeljni — Hodulja, jaz in Vi.

Kako je prišlo tako daleč, gospod vrednik; smo se res tolikanji zakrivili?

Ko sem začel izdajati zdaj toliko razvpite liste Hoduljine, sem dolgo pomišljal, ali bi ne bilo boljše pod naslov zapisati znani: „satyram dicere“. Slednjič sem to opustil, češ, mislil sem si, „Rimskega Katolika“ ne bodo brali nego omikanci, ki gotovo

bodo sami znali razsoditi, kaj je satira. Satirik pa v potreblja besede v nepravem pomenu. To je vendar znana resnica. Potemtakem pomeni izraz „ženskam jezike prirezati,“ ako ga prenesemo in nepravlega govora v pravi, to: ženske prerade govore, zatorej se mora pri njih vzgoji ozirati na to, da se jih privadi jezik brzdati, ne pa dajati jim priložnost o vsem govoriti, vse kritikovati. In „žensko glavo vkleniti v natvezavnico“ pomenja: ženska je preradovedna, zatorej ni prava tista vzgoja ali šola, ki ne namerjava nego le puhlo glavo žensko napolniti s vso mogočo znanstveno snovjo, vseh reči površje ji kazati, a v nobeni reči privedi jo do dna. Žensko se mora ne toliko speljavati na zunanost, na katero vže tako po svoji naravni popačenosti teži, marveč obračati njene moči bolj na znotranjo stran, gojiti, blažiti je srce.

Ti nauki so pač naravni, zlati!

Ne; ali se ni res moglo, ali se ni hotelo razumeti, kaj je satira. Ali pa se ni hotelo povedati. Ker vsaj o vredništvu „Sočinem“ ne morem nikaker misliti, da ni moglo ali ni hotelo razumeti. Pač pa povedati ni hotelo, ko je prvo prineslo v svojem listu dotično mesto, tako strašansko za naš nežni spol. Za „Sočo“ so to drobtinico željno pobrali — liberalni listi, katerim je potemtakem „Soča“ skazala se kot vredno voditeljco v vojski proti meni, Vam, gospod vrednik, in Vašemu listu.

Vsekaker ta pot se jim komedija ni kaj dobro posrečila.

Z Bogom, gospod vrednik.

VI. list.

Tisti večer sem šel zgodaj spat, spehan sem bil od hoje, še več pa od mestnega hrupa, kateremu sem bil vže zdavno odvajen.

In vendar nisem mogel dolgo dolgo zaspati tisto noč, rojila so mi po glavi učena vprašanja in odgovori; in pa tista imenitna naloga, v eno mer sem jo ponavljal; zdelo se mi je, kaker da bi bil za večerjo snedel vse zakajeno meso in klobase slovenske, tako mi je želodec težilo. Ženske telovadne podobe so mi skakale po možganih iz kota v kot; mučil sem se po ležišči kaker da bi me bil pribil sam Prokrust.

Moje prenočišče pa — zabil sem povedati — je bilo na seniku neke gostivne ne daleč od novega ženskega izobraževališča.

Počasi se mi je pomirila razvneti kri, zaspal sem po polnoči. Nisem pač nikdar v življenji tako temeljito spal. Probudi me neki hrum. Nategnem ušesa. Skoz majhno okence, ki je bilo s se senom zamašeno, zdi se mi, da zaslišim moliti „Oče naš“ od večje družbe.

„No, sem vže spet v šoli! Tudi tukaj ženske! Ne, saj na višem izobraževališči se ne moli! Ne, ne, čuj Hodulja . . . to

niso ženski glasovi. Pa pogum, kjer se moli, pač ne more biti tako hudo!"

Butnem s pestjo v okence, in vrgši seno iz njega pomolim glavo skozi. In glej, brez vse šale — pred sabo imam spet šolo. Moral je biti sedmi ali osmi razred c. kr. gimnazija. Dijaki so sedeli razvrščeni po klopeh. Gledal sem jim v hrbet. Pred klopmi stoji znana šolska leca, na nji miza; profesorja pa ni za mizo, stal je gotovo na strani, nisem ga mogel vgladati.

Nisem dolgo poslušal, ko sem spoznal, da je ura odložena verstvu. Ponavljal se je obširniši oddelek iz šolske knjige. Teme-ljito, prepričevalno je profesor razjasnjeval razna vprašanja, ki so posebno pomenljiva v pravoslovju.

Govor se zasuče na prostost človeške volje.

„Je velike važnosti v nravi prostost volje?“

„Največe“, odgovarja dijak, „ker brez nje si prave nravi ne moremo še misliti.“

„Kako ne?“

„Le prostost nas sposablja, da moremo voliti mej dobrim in slabim, in nas dela odgovorne za naša dejanja. Kar ni prosto, ni tudi pravstveno.“

„Potemtakem — povzame profesor — ni prost tisti, ki je neizogibno določen za eno. To določanje h kakemu činu prihaja pa lahko iz zunanjega vzroka, kar imenujemo silo, ali pa iz notranjega, in to je nujnost. Prava prostost izključuje oba; ona je ne le libertas a coactione, ampak tudi a necessitate. Da celó to slednje je cerkev izrecno določila proti Janzenistom. Sicer pa v čem ima prostost dalje svoj razlog?“

„V duhovnosti naše duše.“

„Tako je. Žival ne more biti prosta, ker nima duhovne duše. Čut namreč tiči vedno le v poediniki; kaker ne more iti iz samega sebe, tako se tudi ne more nad razne poedinke ob enem razkleniti, da bi mej njimi volil; to je, kar onemogočuje prosto voljenje mej raznimi rečmi. Le duh ima zmožnost povzdigniti se nad poedinosti ter v enem in istem spoznavnem činu več jih objeti in tako iz več njih eno ali drugo izbrati.“

Kako se imenuje naziranje, katero taji v človeku prostost, ter ga dela neodgovornega za vse kar včinja?“

„To naziranje se zove fatalizem ali determinatizem.“

„Je tako naziranje vplivno na pravstvenost?“

„Ono zadušuje v človeku vsak prost vnos proti višemu, zamori in onemogoči trdne sklepe, voljo vlenobi in zavira tako vsak vstrajen napredek.“

Dobro. Vender, ali ne govorimo tudi mi tolikokrat o previdnosti Božji, celó trdimo, da se nič ne zgodi brez volje Božje. Od vekoma je Bog vedel, kaj in kako bomo delali, vedel tudi, ali se bomo zveličali ali pogubili. Kako se vse to zлага s prostostjo človekovo.“

„Ne za to, ker je Bog vedel, moramo tako delati, ampak vedel je za to, ker tako delamo; da bi drugače delali, bi tudi on drugače vedel od vekoma. A vedel je ob enem, da bomo prosto tako in ne drugače delali.“

„Kaj pa, ali ni potemtakem Bog v snavljanji svojih smotrov odvisen od proste volje človeške?“

„Bog zna v svoji modrosti tudi proste čine človekove tako vporabljal v svoje smotre, da jih nezmotno in gotovo doseže.“

„Vsi naši čini — uči profesor — dobri in slabi so potemtakem Bogu znani. Vse je golo in odprto pred njegovimi očmi, kateremu smo odgovorni — uči sv. Pavel. Ena sama beseda, še ena misel ne uide njegovi vsevednosti. Tolažljiva je ta resnica, a ob enem tudi strašna. Tolažljiva tistim, katere svet prezira, kateri na skrivnem trpé in potrpežljivo Bogu služijo; a strašna onim, ki svoje pregrešno življenje zakrivajo z bliščečo zunanostjo: gorjé, spremlja jih povsod Božje oko, ki vse vidi, vse vé, ki bo nekaj pred svetom vse razkrilo.“

Marsikaj lepega in krščanskega sem še slišal. Gospod profesor, ki gotovo je bil duhoven, je proti koncu večinoma sam govoril ter dijakom kaj navdušeno oslavljal zasluge, katere je imelo krščanstvo za povzdigo prave npravnosti. Katoliška cerkev je obrodila vzore najvišje svetosti. Vže to je sijajen dokaz, da je ona edino prava Božja cerkev. Naj bi ji torej ostali zvesti; izven nje ni prave svetosti in zveličanja.

Prav živahno, sè svetim ognjem je končaval prekrasni poduk verstveni profesor; blagor mladeničem, mislil sem, ki jim je Bog podaril tako vnetega, odločnega zagovornika resnice.

Vender se mi je zdelo, da je dosti njim vse kaj drugega rojilo po glavi, kaker verski dokazi profesorjevi. Eden je kimal na desno, drugi na levo, tretji je vsako toliko z glavo globoke poklone delal svoji klopi, tako da je bil nos v nevarnosti itd. Spet drugi so pod klop segali po kak politiški list, ali po kak zvezek Heine-jev, Auerbacher-jev in druge sorodne.

Le zidovi so poslušali in — klopi.

Drugo uro se odpro vrata na cel stežaj. Privlači se miza obložena z retortami, cevmi in drugimi fizikalničnimi aparati. Za vsem tem se prikaže profesor fizike, slavnoznani . . . Kosmat je — dijaki so ga lajali „medveda.“ Črne ščetine so mu prepregle obraz do pod obrv, zakajen je od dima, kaker bi bil prišel iz Hefajstove kovačnice; le dvojé očesec mu mižgati izpod čela.

Začne razlagati nov oddelek iz šolske knjige — o kemiji. Ves gori za svoj predmet in skuša ravno tako zanj ogreti svoje poslušavce. V vodnem govoru h kemiji pričakuje od nje zlato dobo, prerojenje človeštva. Bodočnost je kemična. Dolgo so se filozofi trudili z razumom prodreti v skrivnostne tmine naravine. Toda vsa teorija ni nič zdala. V kemiji še le se je našel ključ v tvornice naravnih sil. Kemiki smo vstani cel svet razsnoviti

v določeno število snóvnih prvin. Materija je po bistvu svojem deljiva. Ta deljivost gre do najmanjših, dalje nedeljivih delov, katere imenujemo atome. Ti so snovna podlaga, tako rekoč stvaritelji vseh reči. Dve bistveni lastnosti imajo atomi: spojitost in odbojitost. Po teh se mej seboj spajajo v nove oblike ter včinjajo nove tvorbe, po teh se pa tudi ločevajo in razsnavlajo ter razpojivši stare oblike prehajajo v nove. V naravi je vedno presnavljanje iz ene reči v drugo, minevajo le oblike, a snovnih atomov se le eden ne izgubi. Materija je neminljiva, večna — Die Materie ist ewig. — Kemiku je potemtakem vsako drugo nad materijo bivajoče bitje brezpotrebno, absurdno. Boga je kemija postavila pred vrata.

A kemik se tudi smrti ne boji, niti večnosti. Čemu? Kaj pa je smrt? Seveda katekizem uči: smrt je ločitev duše od telesa; isto vam ponavlja gotovo tudi vaš verstveni profesor. Toda to je vže premagano stališče. Vzemimo človeka, ki vmrje naravne smrti. O takem pravimo: vmrl je za starostjo, nemški: an Altersschwäche; kemično, kar je edino pravo, pomeni to: odbojivne moči v človeku so se sè sorodnimi močmi zunaj človeka začele spajati, tako da prevagujejo spojitost notranjih človeka konstitujočih moči; smrt je tedaj neizogiben včinek kemičnega procesa, ko se ta zvrši, človek vgasne ko sveča, nič več ne ostane za njim. Čemu bi se tedaj smrti bali?

Vidite tedaj, kako radikalno kemija pretvarja dosedanje naziranje o najviših, v нрав in življenje najglobokeje segajočih vprašanjih. Kemija je potemtakem najvažnejša veda, ona ima zavzeti mesto nekdanje metafizike.

Koj potem začne s posebno urnostjo naštevati razne kemične prvine: Bor, Brom, Chrom, Jod itd. . . . To so imena, na katera se bodo v prihodnje otroci krščevali!

Pri tem velezanimivem predavanji so se dijaki prav pazljivo vedli, nobeden ni dremal, niti kimal, pač pa so nekateri besede profesorjeve celó štenografovali ter o posebno krepkih izrekih veselo in ponosno se spogledovali. Globoko vtisnen v um in srce ostal jim je zlati nauk o edino zveličavni kemiji.

Tretja ura — filozofija; ne vem prav, ali logika ali psihologija; od vsakega malo, od vsega nič.

„Kaker veste — nadaljuje profesor filozof — je Kant največi mislitelj vseh časov. Njegovo delo: „Kritik der reinen Vernunft“, znači v človeštvu početek po vsem nove, prej nepoznane dobe. Kantovi zvezdi ne bo nikdar solnce zašlo. Dandanes se sicer kemija smélo vspenja, da bi izpodrinila abstraktno mišljenje. Abotno podjetje! Kemija s fiziko in matematiko vred nič ne velja. Sploh bi jaz take predmete popolnoma spravil iz gimnazija, delajo mu nečast. Ne, marveč dokler je človeško srce še dovzetno za više ideale, dokler še pozna duh više potrebe, bo človek vedno s posebnim češčenjem klanjal se velikemu filozofu.

Sicer pa obstoji največa zasluga Kantova, da je rušil objektivno zavezanost človeškega umstvanja ter subjektivne forme v mislečem duhu postavil za sodnike in véinitelje vse resničnosti. Človek sam si vmišlja in stvarja objektivnost, kaker jo potrebuje. Kolike važnosti je to, ni vam pač treba na dolgo razlagati. Vzemimo n. pr. stavek vzročnosti, ta ima le v toliko objektivno veljavo, vkoliker si mislim o, da vsak véinek ima svoj vzrok, to je pa vse drugo nego trditi: tu je nekaj, je véinek — ergo mora bivati tudi vzrok.“

„Jaz sem tudi tega mnenja — oglasi se dijak iz zadnje klopi. „Zatorej, ko sem lani pri verski uri slišal tako zvani kozmologični dokaz za bivanje Božje, mi ni mogel nikar v glavo; izmislila si ga je školastiška zvitost. Neumno se mi zdi trditi: zato, ker si kaj mislimo in zaklepamo, mora tudi tako bivati!“

„Da — povzame profesor — Kant je postavil pred Boga veliko vprašanje, katerega ne bo mogel nihče odstraniti. Isto tako se mi zdi gledé duhovnosti in enojnosti človeške duše. Kako nespametno, iz nekaterih pojavov na človeku sklepati na bivanje neke od materije različne, enovite substancije, na bivanje razumne duše v človeku! Kar se mene tiče — seveda tu se nečem nikar dotakniti vaše verstvene knjige in dokazov, ki tam stojé za enojnost in nevmljivost duše; sè svojega stališča, ne bom oporekal, imej vaš verstveni profesor prav — a kar se mene tiče, kot mislitelju zdrave pameti ostane mi vedno neovrgljivo resnično, kar pravi naša od vlade potrjena Psihologija: vprašanje o duši človeški je in bo vselej — eine der stritigsten Fragen der Philosophie.¹⁾ Isto sodim tudi o prostosti človeške volje. Lepo je seveda s školastiki trditi: človek izvoli kar sam hoče, A drugače dokaže eksaktno znanstvo in izkušnja. Preberite le dotični oddelek iz šolske knjige. Ako bi mogli zreti v notranje življenje in pojmovanje človeške duše, videti tu vse pojme in pomisli, katere bivajo in bodo bivale v duši, potem bi znali nezmotno prerokovati vse hotenje in vsak čin človeške volje, ker ta se neodoljivo vsakrat nagne tje, kjer so silniše predstave. Duša je namreč atom in kot taka kaker vsi drugi atomi čisto pasivna, iz lastne moči ne more ničesar, ampak le sprejema vtise od drugih atomov, vse njeno delovanje je le rezultat, ki se sestavlja iz raznih zunanjih vtisov; ta rezultat se dá strogo aritmetično in geometrično izračunati. Zatorej je pa vse edino odvisno od vzgoje, ki obstoji le v vplivanji ali vtisovanji na otroka od zunaj. Vzgojevavcu, ki je vže naprej do najmanjše pičice določil sredstva, s katerimi hoče vzgajati, knjige katere, bo dal gojencem brati, besede, katere bo govoril, naloge, ki mu jih misli dati, pesmi katere se bo moral na pamet naučiti, celó kraje, kamer bo smel na sprehod, ure za telovadbo, kako bo moral tu se kretati, koli-

¹⁾ Lindner. Empyr. Psychologie.

kokrat in kako visoko skočiti; vzgojevalec, ki vže naprej določi čas za vzgojevanje, leta, v letu mesece, dneve, posamne ure, koliko minut, kaj in kako bo o vsaki reči govoril — tak vzgojevalec pravim more vže o šestletnem dečku nezmotno prerokovati, kak možak bo iz njega za dvajset let, kakega prepričanja, kakega značaja, kakega hotenja. Tak vzgojitelj je naša moderna država. Ona ne potrebuje otrok Božjih, ampak pokornih državljanov. In takih si namerja zgojiti s svojim tako točno vrejenim in določenim šolstvom.

Četrto in zadnjo uro imamo nemščino. Vstopi profesor, kaker nekak „turnar“ v lovski opravi; na klobuku z majhnimi okrajci, ki stoji kaker torilce na glavi, sta pripeta dva želoda.

„Nadaljujmo branje.“

Vstane dijak v predzadnji klopi. Bere iz Lessingovega: „Nathan der Weise“. Dritter Aufzug. Siebenter Auftritt: Saladin und Nathan. Z veliko pazljivostjo se posluša pesnikova bajka o očetu, ki je imel čudovit prstan, a tri sinove. Vse molči, dokler se ne pride do mesta, kjer Nathan govori:

Ich bin zu Ende

Denn was noch kommt, versteht sich ja von selbst.

Man klagt: Umsonst; der rechte Ring war nicht

Erweislich; — fast so unerweislich, als

Uns itzt — der rechte Glaube!

„Tukaj — pretrže profesor beročega — tukaj je jedro vse drame, a v teh besedah izraža največi kritični velen, s kakeršnim se moremo ponašati le mi Nemci, naš nedosegljivi Lessing, svoje stališče! Vsak trdi, vsak hoče, da je le njegova vera edino prava, zveličavna! Žid nič manj kaker Muhamedanec, kaker kristijan. Komu bomo verjeli? Zakaj enemu pred drugim? Niso vsi enako ljudje, ne zaslužijo vsi enako naše vere? Torej: ali vsem ali nobenemu; kar pa pelje slednjič k enemu in istemu sklepu: da je najboljšo povzdigniti se nad verske razlike, nad vsako pozitivno verstvo in le to priznati, kar je vsem skupno, namreč eno najvišje bitje, katero časti vsakdo v duhu in srci, kaker se mu najbolje zdi. Isto vzvišeno stališče je bilo tudi našega Schiller-ja, ki peva, da ne izpoveda nobene izmej obstoječih ver, to pa iz vere — aus Religion! To je tisti čisti deizem, lasten Voltaire-u, Rousseau-u in drugim najblažim duhovom. To je vera prihodnosti; časi verskih razlik, verskih vojsk so za vselej prešli; ideja enega najvišjega bitja, kateremu bodo vsi prosto služili, bo v prihodnje bratovski združila vse narode. Vse dosedanje vere se sklicavajo na pozitivno razodenje Božje. Vže ta princip ne more obstati pred zdravim kritičnim razumom. Kako si moremo vender misliti, da bo najvišje bitje toliko se poniževalo s svojega veličastva ter s čeznaravnim vtikanjem motilo naravni red, ki ga je samo ustanovilo?

Sploh se mi zdi otročje ono naziranje, katero hoče kaker

Homerjeva doba bogove vedno imeti na zemlji. Bog je previsok ter ima dovolj samega sebe, nego da bi pazil na vse, kar človek dela in ne dela. Nauk o tako zvani previdnosti božji moramo vzeti cum grano salis. Bogu je pač mar za budalosti in burke človekove, a tudi za njegove stiske in solze! Pomagaj si vsak, sam, kar in kaker moreš!“

Potem pa se je branje nadaljevalo.

Vender molčati ni še mogel gospod profesor.

. Wohlan!

Es eifre jeder seiner unbestochnen,

Von Vorurtheilen freien Liebe nach!

Pri teh besedah ga spreleti skrivnostna moč, razžari se mu obličje in nedosežno zgovornostjo začne proslavljati ljubezen, prizanesljivost in sveto tolerancijo: v tem obstoji prava, obstoji vsa vera, nad to in zraven te je vse vraža!

Zadnjih deset minut jim daje nemško domačo nalogo: „Gedankengang in Schillers Lied von der Glocke.“ Da se doseže postavno namerjana enoličnost v mišljenji in hotenji, se imajo vsi strogo držati teksta. In da se pač preveč od tega ne oddaljijo, narekuje dijakom sam glavne točke; lastnih misli in refleksij ne sme nobeden vpletati. Nadaljni pogoji so: nihče nima spisati več nego tri strani, ker čez tretjo stran se mu ne bo bralo, češ, profesor nima časa dolgih nalog popravljati; na vsaki strani mora se za tretji del ob robu pustiti prazno!

Pozvoni Konec.

* *

Tako — sklepal sem in razmišljeval pri kosilu — kar cerkev po stariših in duhovnih skrbno zida, država v svojih šolah kamen za kamnom razdira; dvanajst let, katera se naša mladež šola, zadostuje, da ne ostane več v njenem srci sledu od tega, kar imenujemo pozitivno v verskem in v naravnem spoznanji; brez-marnost v veri in razjedajoči dvom v umstvovanji — to je sad, ki ga prinaša naše šolstvo. In to šolo plačujejo tako slano tisti stariši, katerim je vera nad vse; plačujejo pa, ker morajo. Taka je naša prostost!

VII. list.

Toplo je bilo tisti popoldne. Mene je žgalo tudi od znotraj. Zmislil sem se na tisto „Sommerfrische“, o kateri gospoda po leti tako rada govori. Kako bi si pomagal? V žepu nič, prijatelja nobenega itd. . . . ?

Kar sem zvedel, da je tam nekje blizo Čitavnica. No, tu

se gotovo pije brez cvenka, rekel sem, v imenu narodnosti. Vdarim jo tje. Pa kako sem se motil! Mislil sem revež, da se bo tu kar pilo iz narodnih majolk brez mere, kaker se je pod Kraško goro! Stopim pred vrata, pogledam skozi: vse polno gospode okol miz, živahno se razgovarjajo . . . Pogledam po mizah . . . Žalostna ti majka, Hodulja! Poštenega bokala in poliča ne vidiš nikjer. Le kvartinči in kvartinčki, in še ti ne polni; pred kvartinčem stoji pa debel kozarec kaker oče pred sinom, na strani mu vampasta steklenica, ki drži pol vedra vode. In jojmene, kako ti vlije gosposka roka za pol prsta vinčka v kozarec — komaj da počrni dno — potem pa se vsuje iz steklenice voda, kaker ploha iz oblaka v kozarec; primekne se k drobnim ustnicam in kmalu ga je spraznjenega za — četrti del; oddahne se gosposki pivec ter briše si brke: „Izvrstna kraška kaplja!“ Hodulja, ko bi ti vse to z miz pobral, Bog vé, ali bi zneslo za eno južino!

Pa kaj mislite, da me je kdo še pogledal, ali celó povabil: Sédite, Hodulja, pite!

Hodulja, tu ni za-te, rekel sem, in jo pobrisal dol po stopnicah.

Pod stopnicami je bila shramba, vrata so odprta, stopim noter; in ker je bilo precej hlad, se kar vržem kaker sem dolg na klop: Na, Hodulja, tu je tvoja „Sommerfrische!“

V shrambi je stala polica, na nji je bilo spravljениh nekaj letnikov raznih časopisov. Radoveden sežem v polico in privlečem letnik slavnoznanega tednika, ki je izhajal v deželi. Nomina sunt odiosa. Le toliko povem, da omenjeni tednik je služil vže v vseh vojskah, na čelu so mu bili vže generali vseh barv, zagovarjal je vsaki čas, karkoli je kdo hotel v njem zagovarjati. Sploh smatral je, kaker se je govorilo, za svojo edino nalogo dokazati, da ni res, kar piše sveto pismo Mat. VI. 24.

Lehko si toroj mislite, kako željno sem jaz — radovednež — začel prebirati stare letnike tega lista. Kdo mi bo zameril?

Sploh, ako je res, da govoré fakta, vredniška politika je z vsem hotela dokazati, da to, kar je, ob enem ni, in to, kar ni, ob enem je. N. pr. na 2. strani neke številke je stalo:

I z m e s t a 27. junija. — Človek res vže ne vé, kje živi. Greh, hudobija, nesramnost, barbarstvo se čedalje bolj širi po deželi. Čujte no, kaj vam povem. Kdor se je v nedeljo na vse rano sprehajal po ulicah našega mesta, je zapazil po voglih plakate, ki so mu vže od daleč oznanjali: Oggi Sagra con Ballo in Ossoinizza.“ Kaker smo zvedeli, stekla se je ta dan vsa sodrga iz mesta in okolice v omenjenem kraju. Rogoviljenja ni bilo konca ne kraja. Neizogiben izid seveda je bil, da so se začeli pretepati in klati. Žandarji so morali posrejevati, da se ni hujšega pripe-tilo. Pozno v noč še so se vračali črni vranovi skoz mesto domov. Tulili so kaker zverine. Akoravno vsi sinovi slovenskih mater,

se vender ni slišalo od njih družega, kaker edino zveličavna italijanščina. Pevali so same filulajne, in laške nesramnice, ki so se končavale vse na znani: *sempre allegri, mai passion!* Za Boga! Kako daleč smo prišli? Kdaj pride naša gosposka oblast do spoznanja, da javni plesi so kuga za naš narod v moraličnem in gmotnem oziru? Pozivljemo vsakega, komur je še kaj mar za javno npravstvenost, naj se, koliker je v njegovi moči, krepko pōtegne, da se enkrat v okom pride tolikemu pohujšanju, pretepanju in prelivanju krvi. Posebno pa naj bi naša narodna županstva enoglasno sklenila, da se javni plesi nimajo več dovoljevati. Županstvo v M. je to vže vkrenilo. Upamo, da v kratkem sledijo druga. Mi bomo v našem listu take vkrepe pohvalno zabeležili.

Na 3. strani iste številke:

Z de že le 27. junija. — To je bil spet dan, katerega moramo sē zlatimi črkami zabeležiti v zgodovini narodne probude predrage nam domovine! Naši Podhribovci sicer nikdar ne zaostajejo, ko gré za to, da se javno, pred svetom pokažejo za to, kar so — za prave slovenske sinove. Bilo bi predolgo, ko bi hotel nedeljsko slavnost na drobno popisati. Krona vsemu je bila narodna zabava na travniku pod starodavnimi slovenskimi lipami. Pač se je gotovo tudi vam v mestu srce od veselja smejalo, ko ste videli po ulicah mogočne plakate v narodnih barvah: „Narodni ples v N. pod lipami.“ Od ranega jutra tik do začetka veselice so vrli naši fantje neprenehoma zbijali deske za narodno plesišče. Ni mi treba opomniti, da se je plesalo pozno v noč. Proti polnoči so se začeli razhajati fantje v družbi narodnih naših plesavk, in milo se je po polji in logu razlegalo od vseh strani: „Mila, mila lunica“ . . . „Tri ure hoda.“ . . . „Dokler sem mlada bla“ . . . itd. . . . Želeti bi bilo, da bi se tudi naša županstva več zanimala za take narodne zabave. Bi ne bilo prav, ko bi starešine privolili vsako leto kako vsoto za enake veselice, posebno da bi se plesišče dostojniše olupšalo z narodnimi tribojnicami?

Temu dopisu je vredništvo dostavilo: Odobrujemo s polnim srcem prekrasno idejo, katero ste tukaj sprožili. Mi bomo v listu prav radi poročali o starešinskih sklepih, ki bi se storili v tem smislu, v posnemo in spodbudo vsem drugim slovenskim občinam.

Več takega in enakega je pisal omenjeni list. Nekje se je na prvi strani tako vrnemal za edino zveličavno katoliško cerkev, da bi sam sv. Avguštin ne mogel bolj goreče in prepričavno pisati, a na tretji strani priporočal je spet še gorkejšo znan list, izhajajoč nekje na severji, ki je avstrijske Slované pregovarjal, da bi prestopili v — rusko cerkev, ker ta je baje za Slované edino zveličavna.

Še en vzgled. Na tretji strani je prav pobožno vabil slovenske deželane po odpustke v neko samostansko cerkev; a na

prvi strani v listku ni mogel vže več najti besed in izrazov, kako bi istim bravcem dostojno hvalil in priporočal list lep-sloven, ki mu je vsa vera in krščanstvo z dušo in Bogom vred nič več kaker neumna vraža!

Itđ. itđ. — brez kraja in konca.

Indija Komandija.

O stoletnici francoske revolucije Slovincem v spomin

*spisal dr. Mahnič. *)*

Še ko sem bil majhen, so me v šoli učili, kako je neki Galilei iznašel res važno resnico, da se namreč zemlja vrti okoli solnca, ne pa solnce okoli zemlje, kaker so mislili stari. Meni, da prav očitno povem, ta nauk nikaker ni hotel v glavo. Kako hudi-
dirja, mislil sem, ali ne vidim z lastnimi očmi vsako jutro solnca izhajati in zahajati? In da bi bilo vže res, kaker pravi Galilei, kako bi mogel jaz v šoli mirno sedeti, kaker veli gospod učitelj, ali bi ne morali jaz in moji sošolci z učiteljem vred in naši klo-
buki in naše knjige zleteti z zemlje v zrak, dokler bi ne padli na kak trden in stalen kraj, kjer bi zamogli mirno sedeti in se učiti? Ti dokazi so me v mojem mnenji tako potrdili, da sem začel celó dvojiti — Bog mi greh odpústi — o vsej novejši znanosti, rekel sem: Ti naši so popolnoma pozabili, da stojé na zemlji, vso svojo učenost zidajo v zrak in sanjajo reči, katerih ni bilo in jih ne bo.

Ali glej, kako se časi spreminjajo. Ko sem iz šole stopil v življenje, mi je bila prilóžnost ljudem v mózgane gledati; sedaj sem videl, kako se tukaj noter vse vrti in meša, kako človek svoje misli in prepričanje, kaker luna svoje torilo, od dne do dne preminja, tako da ni norenja ne kraja ne konca. To opazujoč žel sem počasi dvojiti, je-li raziranje moje o zemlji in solnci pravo. Vsaka prikazen namreč, kaker se mi je zdelo, mora imeti svoj vzrok, tako tudi ono vrtenje v človeških mózganih; in tako bi

*) Naslednja povest je bila vže pred leti tiskana v listku „Slovenčevem.“ Ker se je vže takrat želelo, da bi se celotno izdala ter tako ohranila, jo tu ponatisnemo. Menimo pa, da je najprimeriši čas za to ravno letos, ko obhajamo stoletni spomin francoske revolucije. Častiti braveci, posebno oni, ki poznajo naše novejšje liberalno slovstvo, bodo to iz povesti same lahko sprevideli.

znal vender le prav imeti Galilei, ki pravi, da se zemlja vrti okoli solnca. Ker drugače, ko bi zemlja mirno stala, bi moral tudi v človeških možganih mir biti. In nisem več dvojil in rekel sem: Ti si vender le mož, Galilei, če prav ne poznam tvoje teorije, vender ta prikazen mi priča dovolj, da si jo zadel!

Ali oh, zdaj še le vidim, kam sem zašel; da bi se le tudi v mojih možganih ne mešalo! Popolnoma sem zabil, da nam je iti v Indijo Komandijo. No, treba pa vender le začeti.

Indija Komandija! Res, čudna dežela. Ko sem bil še doma otrok, imel sem staro mater in ta mi je večkrat pripovedovala o Indiji Komandiji: kako rodovitna je in krasna, in vse lepo, kar se dá misliti, se tam nahaja. Zatorej se mi je vže takrat rodila želja v srci poiskati kdaj Indijo Komandijo. Ali nesrečen jaz; spravili so me kmalu v Gorico v šolo in vže prvo leto dali so mi zelen frak in šolarsko kapo, kakeršnih se ne vidi več, to vem, da mi je stala na glavi kaker pogača; imela je žalosten konec: o počitnicah mi jo je tele z glave snelo in požrlo. Tako tedaj je vže takrat vse na meni kazalo bodočega gospoda, kakeršen sem zdaj. Nazadnje mi je vmrla še stara mati. In tako je bila treba reči: Z Bogom, Indija Komandija, nikoli se več ne vidiva! Kmalu zo mi zginili vsi spomini na njo, slednjič celó ime. Saj pa tudi veste, koliko in kolikoterih reči se mora človek učiti v naših šolah in s kako silo in ročnostjo se mu vlivajo v um in srce. Kaj čuda, da spomini in podobe iz prve mladosti zatemné za brezštevlnimi šolskimi predmeti, tako da človek končavši šole ima ves drug um in srce in ne vé že več, kje je prav za prav rojen, tam gor ob ledenem morji ali ob južni Adriji.

Toda prišel je čas, ko sem se pogospodil; gospodje pa imajo denar, to je vže stara pravljica, in tako tudi jaz. Ali blagor mu dandanes, kdor ima denar, v malo dneh kaker tica lahko preleti in si ogleda cel svet. In zletel sem tudi jaz na sever in na jug in vse ogledal si in vse videl. In prigodilo se je nekega dne, vozil sem se tam doli nekod po južni Italiji. Prav lepa dežela je bila. Tako živo, modro nebo, bolj modro se mi je zdelo, kaker vseh naših politikov modrost, in taki vinogradi in trte visoke, više kaker kraški hrasti, in po njivah in polji divje rastoče tropične rastline; gozdovi pa vse polni pomeranč in limon in oljk in kaj vem še česa, kar mi, ki smo se botanike učili, le po imenu poznamo; od vseh strani pa dišalo je po balzamu in družih vonjavah tako prijetno, da se mi je nos popolnoma razvadil in dolgo se ni mogel spet privaditi ostrí naši sapi. Vsa ta lepota tedaj, katero sem zdaj popisal, je tako močen vtis naredila na me, da sem, ne vem po kaki psihologični postavi, iz najnižega dnu srca vskliknil: Taka mra biti Indija Komandija! Indija Komandija, toliko let zakopana, splavala je spet na površje moje duše. Čutil sem se popolnoma pomlajenega. Koj vstanem in vprašam soseda Laha, ali je morda tukaj Indija Komandija. A on me nekako čudno pogleda, kaker

bi mi hotel reči: Kaj se ti sanja, še imena tega nisem slišal! Tako sem spoznal, da nisem v Komandiji. Ali sklenil sem trdno Indije Komandije tako dolgo iskat, dokler je ne najdem, ali vsaj nekaj o njej ne zvem. Vender pa Indije Komandije nisem hotel več imenovati, da bi me morda ljudje čudno ne gledali. Kamerkoli sem prišel, vprašal sem le, kako je ime ovej deželi, pričakovaje, da bom vender enkrat zaslišal ime zaželene mi Komandije. Toda zastonj.

Imenovale so se mi razne dežele, mej njimi tudi deveta. Komandije pa le ni hotelo biti. Slednjič sem popolnoma obupal najti jo kdaj.

Zdelo se mi je, da še celó na zemlji ne more biti. Vender pa vsaj kaj več o njej zvedeti me je nikalo, bodisi vže kjerkoli. In glej, tedaj sem začel nadlegovati učenjake, ki poznajo vsako ped zemlje in premerijo celó nebo in povejo, kod se je vozil Jupiter pred petsto tisoč leti in mu določijo pot za družih petsto tisoč; ti učenjaki, rekel sem, gotovo vedó za Indijo Komandijo. Ali vse zastonj, ni duha ni sluha po nji. Še eno sem si izmislil, pribežal sem k mrtvin. In šel sem, in noč in dan preiskaval po knjižnicah stare zaprašene rokopise in spominke, ali bi bilo najti kak sled po Komandiji. Nič, nikjer nič!

Kaj mi je bilo začeti! Šel sem žalosten in zamišljen in zašel sem v puste gorate kraje. Steza me je peljala na strmo goro, više in više, dalje in dalje, dokler se ne znajdem od vseh strani obdanega od groznih skal. Glej, tam tik pod visokim skalovjem zagledam dobro vtrjeno pot, pod skalovjem pa vhod z leseno zagrajo zaprt. Stopivši pred vhod zapazim noter starčka; bela brada se mu je v temi svetila, zamišljen je sedel na stolu. Osupnjen postanem, ker tako so nas nekdaj naši učili, da starost se mora spoštovati. Kar mi pride v misel Indija Komandija. Glej, rekel sem, ta častiti starec bi znal mi morda kaj povedati o Komandiji. Saj stari so vender le modrejši, kaker naši mladi v jeklenih teorijah spiljeni z vsemi svojimi logaritmi. Kar stopim predenj in rečem:

„Ne zamerite, ljubi stric, jaz bi rad kaj zvedel o Indiji Komandiji. Veste vi kaj o nji?“

Starček vzdigne počasi desnico in primši se za čelo globoko vzdihne:

„O Indija Komandija!“

Meni je srce kar vtripalo. Obmolkne, debela solza se mu iz oči polije po lici; obrisavši si jo, prižge luč, pomigne mi, naj grem za njim. Gremo po stopnjicah vedno niže, dol in dol brez konca in kraja. Ta bo lepa, sem rekel, saj vender tod se ne more priti v Indijo Komandijo. Zdaj se spomnim, kar sem enkrat slišal na zemlji, da je namreč naša zemlja velika krogla v središči čisto ognjena. In kar ni še zadosti, učeni celó mislijo, da je prav sredi zemlje pekel. Oho! sem začel misliti, tedaj se bližamo peklu, in Bog vé, da me ta stara pošast ne pahne v brezno in tako pridem

še živ v pekel! In res, vedno topleje in topleje je prihajalo in sledujoč je bil zrak vže topleji kakor na Krasu o sv. Ivanu, tako da sem bil ves moker od potu. Tudi se mi je zdelo, da se vsako toliko vzdiguje dim iz dna. Ali groza nad vse groze, ko zaslišim pod seboj zemljo se tresti na močne vdarce: tum! tum! tum! Tu imamo vže Hefajstovo kovačnico! In res, kakor sem poznejše od starca zvedel, kovali so tisti čas velikansko verigo za nekega mogočnjaka, ki je imel priti tiste dni z zemlje v pekel. Glej, tukaj blizu pekla se stari vstavi in obrnivši se na stran odpre železna vrata, privleče ven stare okajene papirje in mi jih izroči, rekoč:

„Tukaj, mladi prijatelj, vam izročam, kar imam najdražega na zemlji in pod zemljo. To je dragi spomin na mojega edinega prijatelja; neugasljiva želja, poznati svet in tuje narode in njihove šege, gnala ga je tudi v Indijo Komandijo: od mene daleč ločen mi je pošiljal ta pisma: upal sem, da se še kdaj vesela snideva, a nevsmiljena osoda mi ga je vnesla ne vem kam, tako da ga nikdar več nisem videl. V teh pismih najdete popisano, kar je on v Indiji Komandiji videl in doživel. Ko vse preberete, prosim, poiščajte njegov grob in kosti sèmkaj prinesite ter jih poleg mene na vrtu pokopljite, ker jaz ne včakam več prihodnje pomladi.“

Vtihnè in se joče. In tako so pisma zdaj v mojih rokah. Jaz pa ves navdušen za slavo Indije Komandije sklenil sem ona pisma nespremenjena objaviti. Saj se nahaja v njih dosti zanimivega in tudi podučljivega. Le to moram opomniti, da je dokument zelo poškodovan, papir oguljen; posebno so pa letnice v začetku pisem, ker so bile ob robu zapisane, skoro popolnoma zbrisane, tako da jih ni moč več izslediti. A kar se je našlo, je vestno prepisano.

I. pismo.

V Koludrovici 18. maja 18 . .

Preljubi, prezvesti prijatelj v Skalovji!

Po čemer, je srce celo življenje hrepenelo, česar sem dolgo časa željno iskal, Indijo Komandijo, našel sem; z lastnimi očmi jo gledam, v njej sem cel z dušo in s telesom. Pišem ti tukaj v glavnem mestu cele Komandije. Vže sam več ne vem, koliko dni sem moral navzgor hoditi, predno sem prišel do Indije. Nismo še sicer v nebesih, vendar pa prav blizu nebes; kajti nebeški strop je videti tukaj prav nizek. In da boš vsaj nekoliko si mogel domisliti, koliko viša je Indija Komandija od zemlje tam dol pri vas, poslušaj, kar ti povem.

Tisto solnce, katero tam dol od vas se ne zdi večje od torila, s katerim sirijo na Krasu, tisto solnce tedaj je tukaj gotovo večje,

kaker je bil Obrovski obroč na Ogerskem za cesarja Karola Velikega. Vidi se celó ogenj v solnei in vali se v enómér iz solnčnih dimnikov dim tja pod nebeški strop. Luna pa, ki vam je kaker ženska glava nekaj debelega okroglastega obraza, je nam tako velikanska, da ji je vže sam nos večí kakor vaš Triglav tam doli. Zdi se, da je vže stara, ker obraz ji je zeló zgrbančen in grd, in človek se mora res čuditi, kako se morejo naši pesniki v njo zaljubljeni. Želel bi jim priti enkrat v Komandijo. Le eden vaših pesnikov jo je dobro poznal, ki ji je koliker se še spominjam, tako podkuril:

Stopil bom na stene kraške,
Z močno roko bom pograbil,
Nagomilil sive skale,
Vstopil bom se za gomilo,
Skale metal na višave.

Tebi v rebra, blede luna!
Da ti pridem kje do dlake
Da ti zlomim katero rebro,
Da te sklatim iz višave

Vedno menjaš svoja lica,
Svoja lica razorana:
Včeraj bila si ko reta,
Danes rožičke z neba kažeš,
Jutro, starka! boš mrléla itd.

Res, izvrstno, boljšega ne zasluži ta starka. A čuj dalje! Vi tam dol govorite o nekem znamenji nebeškem, kateremu pravite medved; komaj da zapazite najglavniše poteze medvedovega telesa. Ali da bi videl tukaj, kako velik je ta nebeški medved, kako široko zija dol proti nam, kaker da bi žugal požreti celo Komandijo. In junec, kake rogove ima, gorjé nam, ako mu pride muha, skočiti dol, nas lahko vse nabode in vrže na zvezde. Tu spet škorpijon nam zmerom preti z velikanskimi čeljustmi. In divji kozel, tako brado ima, da bi pol Komandije na njo obesil.

Take pošasti imamo na nebu, strašé nas noč in dan. Zatorej se pa tudi ni čuditi, da ljudje so v Indiji Komandiji prav dobri in bogaboječi, ker tukaj vse navdaja strah nebeški. Kar imenujete tam dol pri vas zločinstvo, se tu gor ne pozna, zatorej pa nimamo ne sodnikov ne ječ.

Zrak tukaj je prav zdrav. Res, da bi bilo skoro pretoplo, ker imamo solnce tako blizu, a vedeti moraš, da v Komandiji vedno pihlja hladiven veter, prilajajoč od nebeških teles, ki se nad nami sučejo in večkrat prav blizu tik Komandije mimo hité in zrak poljejo. Oni dan se je Helios na vozu tako blizu mimo Komandije peljal, da so nekateri Koludrovčanje slišali celó podkove nebeških konj, vsled tega vstal je velikansk vihar, ki je veliko škodo napravil po vsej Komandiji.

Ker pa imamo tukaj zrak tako tenek in čist, ni čuda, da se

bolezen v Komandiji, rekel bi, skoro ne pozna. Nimamo ne zdravnikov, ne zdravil, ne lekarnic in ne bolnišnic, tukaj vsi včakajo sto let in drugače se ne vmrje, kaker od prevelike starosti; ko se pljuča že vpehajo prečisti zrak srkati, tedaj človek brez najmanjše bolečine zvene kaker cvetica, in ni ga več.

A vender je tudi nekaj, preljubi moj, kar nas opomina, da nismo še v nebesih, če prav blizo njih; ena bolezen razsaja tudi pri nas, ki pa ni telesna, ampak duševna. Znano je vže vam tam dol, da luna ima poseben vpliv na pamet človeško, po vsem svetu govoré o nekem trkanji luninem. Gorje mu, kaj ne, kogar luna trka! A zdaj misli si, preljubi moj, misli si našo luno, katero sem ti vže popisal; gorje mu, stokrat gorje, kogar trkne! Kdor posebno ponoči v njo pogleda, je izgubljen, ker neizmerno čarovna je njena moč. Večkrat pa tudi človeka spečega izvabi iz postelje in ga pelje na streho, tedaj mu odpre oči in mu pokaže svoj velikanski nos in ostudni obraz, od njene grdobe se revež tako preplaši, da se mu kar pamet zmeša in potem blede do smrti. Zatorej se pa tudi nikdo ponoči ne prikaže iz hiše, vsa vrata in okna imajo tukaj vsaj tri zatvore, da bi luna ne mogla ponoči do človeka. In vender je Komandija polna norcev. Še celó žival tukaj bolj nori, kaker tam dol pri vas.

Drugače je pa Komandija prav srečna dežela. Ljudje niso sicer učeni, ker pravijo: vsak znaj dobro svoje delo, kmet, kako se orje, pastir, kako se pase, krojač, kako se suknja kroji, čevljar, kako se obuvalo trdno šiva, posebno sè smolo, kovač, kako se železo kali, vsakdo pa, kako se dobro je in pije; družih šol ni treba v Komandiji. In čemu? saj tako vže vsakdo sliši ob nedeljah v cerkvi, kaj treba storiti, ako se hoče zveličati; in tudi pravijo, da kmetu, kaker so Komandci vsi razun malo najpotrebniših rokodelcev, bolje pristojta matika in lopata s polnim, kaker pa pero in knjiga s praznim želodcem, in kaker menijo, učen kmet ni bil nikoli srečen.

Kako lahka reč je torej take pohlevne ljudi vladati. Imajo pa v Komandiji kralja, ki navadno stoluje v Tévčah, ako prav je Koludrovica glavno mesto vsej Komandiji. Ta kralj je potomec starodavne rodovine, ki je vedno tukaj kraljevala. Ljudje imajo to posebno lastnost, da kraljevsko rodovino zeló časté in spoštujejo, in sicer tem bolj, čim starši je; vedó, da kralj je potrebna oseba; kjer je več ljudi skupaj, najbolje, da eden vkaže in dragi slušajo, tako je konec vsem prepirom in pravdam, zatorej so jim kraljeva povelja, kakor Božja. Le enkrat se je hotel nekdo kralju vpirati, a ni dolgo čakala kazen na-nj; ponoči, ko je hotel spati, je naenkrat zginol, le klobuk so našli drugo jutro na polji, živa duša ni vedela, kaj ga je vneslo. Od tedaj je strah pred kraljem še večí.

Kralj ima v Komandiji le izvrševavno oblast. Postavodajavne namreč ni treba, ker postave so nespremenjene vedno iste, odkar

Indija stoji. Tukaj se namreč postave ne predelujejo kaker tam doli pri vas, kjer vsako leto imate druge po večini glasov; mi nimamo ne volitev, ne zbornic in ne poslancev, ne večine in ne manjšine glasov, ker vemo, da več gospodarjev ko je v hiši, slabše gre. Kar so enkrat naši stari za dobro spoznali, je še zdaj dobro in bo; s postavami igra se in norčuje le norec. A tudi izvrševavna oblast ima malo opravila. Postave v Komandiji nimajo prav za prav družega namena, kaker podložne voditi, kaj in kako naj delajo. Prav redko se zgodi, da bi se postava prestopila. Nebeški strahovi človeške strasti brzdaajo. Če bi bil pa kdo nepokoren, zadela bi ga kazen; tudi smrtno kazen imamo v postavi. Določena je tako le: Hudodelnik naj se o polnoči pelje na Škratljevico, ki je najviša gora pri nas, na severni strani Komandije: tukaj se mu drže oči siloma odprte, da gleda v velikega medveda na nebu tako dolgo, dokler od strahu ne vmrje. A do sedaj se ta postava ni še izvršila.

Sploh sem tačas, ko v Komandiji bivam, spoznal, da je tukaj vse boljše, kaker tam dol pri vas. Res, da so ljudje še malo surovi in boječi, posebno ko vidijo tujca. Pri meni so posebno občudovali nos, ker sploh so nosi tam dol pri vas dosti bolj korenjaški, tukaj so vsi bolj v stran zavihani. A vendar sem se kmalu z njimi sprijaznil, in zdaj smo največi prijatelji, le da se ne poljubljamo. Zatorej pa, dragi prijatelj, z visokih visočin Indije Komandije ti kličem dol v nizke nižave in vabim: Pridi v Komandijo! In glej, preljubi prijatelji, da boš videl, kako sem premlajen, da, popolnoma preroben, pošiljam ti prvo pesem, ktero je nebeška Komandija izvalila iz mojih sicer vedno prozaičnih prs:

Čuj in strmi:

O Indija Komandija,
Prelepa ti dežela,
Nad zemljo si povzdignjena,
K nebesom si priklenjena.

Vsa s čudeži napolnjena,
Le malo preveč trknjena.
Preljuba mi dežela,
Indija Komandija!

II. pismo.

V Koludrovici 1. junija 18 ..

Prijatelj iz Indije Komandije prijatelju v
Skalovji pozdrav!

O kako svetlo solnce meni sije, kako modro nebo se nad menoj razpenja, kake vonjave od vseh strani mi nos božajo! Zdi se mi, da nisem več na zemlji, duh ne čuti več telesnih spon, ampak prosto se dviga v bližnje mi nebo. Zatorej se pa nimaš čuditi,

prijatelj, da sem se vže ves poindijanil in pokomandil. Nekdaj najpustejši realist, zdaj najidealniši pesnik, nekda tam dól tako okoren, zdaj tako skočen in vkreten, da bi kar v luno zletel celóbrez perut.

A ti, vé, pričakuješ, da ti spet kaj novega sporočim o Komandiji. Glej, vstreči hočem tvoji želji. Danes ti hočem pokazati glavno mesto Komandije, Koludrovico. Toda, ko slišiš besedo „glavno mesto“, ne misli koj na Pariz ali Dunaj. Ne, ne, preljubi moj, Koludrovica je velika vas, menda največa v celi Komandiji. Vas je, vas, in nima ne Boulevardov ne Ringov ne Korsov, ker Koludrovčanje dobro vedó, da take reči so drage. Tam do! imate po mestih ulice ravne, kakor mize, vse je zidano v eni meri, tako da oko ne more zapaziti najmanjše neskladnosti. Koludrovčanje pa so praktični ljudje; oni ne zidajo za oko, ampak za-se; kar koristi, zidajo, in tako, kaker bolje koristi. Da le poslopja vgajajo namenu, pa je prav, če tudi so od zunaj grdo in nepravilno zidana! Tu ne vidiš po koludrovskih strehah žlebov; Koludrovčanje pravijo da nikomur ni treba hoditi pod kap, ko dežuje; čemu tedaj žlebovi? Tudi imate po mestih tlak, večkrat prav drag. V Koludrovici kaj takega ne vidiš, ker Koludrovčan vé, da po tlaku postopajo le pohajači; delavci in pridni meščanje nimajo za to časa; zatorej se pa tukaj ulice nalašč pusté blatne in prašne. Tudi se na tlaku prelahko pade, tako da pride celó nos v nevarnost, in to Koludrovčanom ni nevažna reč, ker vže tako imajo nos pokvečen; no, v blato se pa že lahko zarije, brez vse škode. Ne, ne, takih nekoristnih naprav, za katere tam dól ogromnega davka plačujete, in večkrat najpotrebnejših reči pogrešate in celó stradate, takih naprav v Komandiji ne najdeš. Nimamo ne mestnih vrtov, ne umetnih vodometov, ne javnih kopališč, ne javnih knjižnic, ne muzejev. Kar se teh reči tiče, pravijo Koludrovčanje, naj skrbi vsak za-se, v Komandiji se najde dosti prostora in vode, ako želi kdo sprehajati ali kopati se. Knjige so za učene, in ti naj si jih kupijo, ne pa da bodo vsi za nje plačevali; in kar se tiče muzejev, ni treba, da se živali odirajo in kože jim s slamo bašejo, ker slama je v Komandiji draga. Kdor hoče živali opazovati, pa hodi si jih lovit. Tako se odrežejo Koludrovčanje, in prav imajo.

Mi smo kmetje, in hočemo ostati kmetje, ta glas se sliši po vsi Komandiji in tudi v Koludrovici. In to je tudi kralju najbolj všeč, ker vé, da kmet je državi najtrdniša in zanesljiviša podpora. In da bi ti vedel, kako naši Koludrovčanje domovino ljubijo! Od njihove zemlje jih ne odtegne nobena moč in tudi, ko bi tulile in breale vse zverine na nebu in ko bi sam veliki medved žrelo odprl, da bi Komandijo požrl, ne, Koludrovčan ne bo bežal in zapustil Komandije, on se bo prej v zemljo zaril, kaker krt, in raji mrtev v Komandiji počival, kakor živ v tuji deželi.

Včeraj sem bil pri koludrovskem županu. To ti je županstvo! Glej, tukaj ne najdeš ne tajnika, ne družih pisarjev. Župan je mož

in njegova beseda zda več, kakor sto bričev! Župan veli: tako in ne drugače! In tako in ne drugače naredé vsi Koludrovčanje. Župan sodi: tako je prav in ne drugače; ta je nedolžen, oni je kriv. In pri vseh Koludrovčanih tako velja za prav in ne drugače; ta je nedolžen in oni je kriv. — Tak Župan, tak, in take besede so županske besede! Je pa tudi mož, da se ga vse boji in vse časti, močan, krepak, ki zna svojo besedo z roko in tudi z nogo povdariti. Ne pa kaker tam dol pri vas, kjer imate večkrat za župana kakega škrica, ki je obdan od pisacév kaker od muh, ki kaker smrtna senca po klopéh sedé in drugega ne delajo, kakor postave obračajo in zavijajo, da gorjé kmetu, ki jim v pest pride!

Imajo Koludrovčanje tudi občinsko hišo, a ne take, kaker so jo tam doli pri vas na Dunaji sozidali, je nekaj manjša. Ako se ne motim, videl sem tako pred leti blizu tam nekje na Krasu, menda prav v Tomaževici. Popolnoma enaki ste si, kaker ona, tako tudi koludrovska nima nobenega okna, samo vrata za vhod, nad vrati vzdiguje se zvonik zenim zvonom, kateri vabi starešine v zbor. Se vé, da takrat je vsa Koludrovica na nogah. Starešine se zberó v zbornici in vrata za seboj zapró, tako da vedno v temi zborujejo. Luči nočejo prižigati, ker so prevarčni; in čemu luč? saj luč je le za oči, pri zborovanji pa ni treba gledati, dovolj, da se sliši in govori. Ko se seja sklene, tedaj se vrata odpró, in občinski sluga naznani množici pred vrati, kaj se je sklenilo. In vse se razide po opravilih.

Ej, še nekaj sem zvedel pri županovih, kmalu bi bil pozabil. Župan ima namreč 10 sinov. O desetem mi je pripovedaval čudne zgodbe. Saj veš, da tudi tam dol pri vas so desetniki čudni in posebni ljudje. Že kot fantič izogibal se je družbe tovarišev in potikal se vedno le po samotnih krajih in gledal v enomer na nebo, brez strahu. In ljudje so po pravici strmeli, kako zamore fantič tako drzen biti, da z nebeškimi pošastmi tako prijazno občuje. Še celó lune se ni bal. Cele noči je pohajal po gozdih in se z njo prijazno pogovarjal.

Oče župan, bistra glava, je te posebnosti sinove kmalu zapazil, videl je koj, da njegov Tonek (ne čudi se, saj v Komandiji se otroci, kaker tam doli pri vas krstijo in dobé ime enega svetnikov) ne bo nikdar kmet, kaker so drugi Koludrovčanje. In res, vže iz oči in vsega obraza spoznal si v njem, rekel bi, nebeško bitje, ki skoro ne vé, da živi na zemlji. Vedno je bil zamišljen, nič posemeljskega ga ni mikalo. Še celó jesti je večkrat pozabil. In glej, kaj se je enkrat zgodilo!

Bil je tedaj v dvanaajstem letu, torej v tisti starosti, ko vaši Gorjani tam doli navadno peljejo sina v mesto učit se. Tedaj enega dne proti večeru ga je bil poslal oče na polje pogledat zarad živine. Zvečer čakajo, čakajo, a Tončka ni bilo k večerji.

Zdaj vstanejo vsi ga iskat in bredejo daleč okoli, da bi ga našli: Kje je naš Tonček? Kje je nas Tonček? Vse zastonj! Ni

ga bilo tudi drugi dan, še sledu ni bilo več po njem. Povprašavali so po vsi Komandiji, a Tončka županovega le ni. Zabredel je najbrže daleč, daleč proč od Komandije, in nikdar več ga ne boče domu. Župan se več let ni dal potolažiti. Enoglasno se je v starešinstvu koludrovskem sklenilo, da se postavi Tončku županovemu plošča, ki je vzdana v občinsko hišo. Župan sam zložil mu je v koludrovskem zlogu to-le prekrasno kitico :

Oj Tonek, Tonek, Tonek,
Oj kam si šel, moj ljuček ?
Vsa Indija Komandija
In pamet vsa koludrovska
Po tebi zéva, se solzi,
Ker najti več nikjer te ni.
Alj živ, povej, alj mrtev si,
Da žalosti ne vmremo vsi.

A dovolj za ta pot, dragi prijatelj, dovolj, ker tudi meni solze oči zalivajo, mi jemljejo moč. Potolaži nebo žalujočega župana koludrovskega.

Živi !

III. pismo.

Raduj se z menoj, brate v Skalovji, raduj so, tvoja radost ne poznaj ne mere ne konca ! V Komandijo se vrača veselje. Ne več na izhodu, kaker do zdaj, ampak na zahodu, daleč tam na zahodu vidim zarijo vshajati, ki obeta Komandiji novo luč, žarki njeni so začeli vže sijati, in kmalu, kmalu prisijejo do nas. Toda prelubi moj, nečem več skrivati ; ódpri se, srce, in izsuj prijatelju v Skalovji, kar čatiš. Po tolikih letih žalosti in obupa dobili smo vender vest o prelubem Tonku županovem. Došlo nam je pismo, pismo daleč od tam, kjer se hodi solnce vsak večer v morje kopat. V tem ko ti pišem, sem pri županovih v Koludrovici, in ono pismo držim v svojih lastnih rokah ; župan je od veselja tako prevzet, da ga ni mogel prebrati. In glej, to pismo prelubi, glej, prepisem ti je od prve órke do zadnje. Čuj !

Prelubi oče in bratje in sestre in pa vi vsi, visoki
Koludrovčanje !

Oj oblaci vi, ki od silnega zefirja gnani, drvite gor nad mojo glavo, oblaci, prosim, ko do Komandije pridrvite, da T o n e k še živi, recite. In ve, o ptice in orli gor visoki, kí v solnčni svitlobi letate, ko do Komandije priletite, da Tonek še na zemlji biva, oznanite. Da, da, prelubi oče in Koludrovčanje vsi, akoprav človek ne sme ničesar trditi, vender mislim, da sem, ali vsaj zdi se mi, da mislim, da sem. In v tem trenutku, prav zdaj večna skončnoneskončna, misleča, vesoljno vse obsegajoča moč pognala me je na vrhunec svoje pameti, v kateri spoznam prvi početek svoje lastne prikazni v vesmiru. O čudo ! popolnoma sem bil zabil, da se je

moja zibel gugala v Komandiji, in zdaj po šestnajstih letih v večni ideji berem zgodovino lastnega jaza.

Glej, tu le poznam, da je moj oče neki Štefulja, zdaj župan koludrovski; in njegov oče, to je moj ded, je prišel s tujega v Komandijo, bilo mu je ime Kancijan in je bil v petem členu soroden nekemu imenitnemu možu, ki se je zovel ne vem vže kako, a vender nekako podobno njemu. Temu imenitnemu možu soroden bil je neki Smerekar, menda Nemec, ker tam gori na Nemškem raste rade smreke; dali so mu to ime, ker je baje trdil, da smereka prav za prav ni smereka, ampak se le zdi; in to je, revež trdil, akoprav je vse Nemško po smoli dišalo. Smerekar, nju stričnik, pa je bil imenitni Šel . . . , ali prav za prav Šilnik. Bil je namreč čevljar, ki je svojega strica in prastrica raztrgane čevlje prenapredil in izdelal iz njih nov čevlj; rabil je pa pri tem tako veliko šilo, da je prevrtal zemljo in nebo in vse na-nje nataknil. Temu stričnik spet je bil neki He — Heg . . . , ali Higl, ali menda Igel, recimo mu torej Jež, ker so mu strčale iz kože tako strašanske igle, da mu ni mogel nikdo do živega; ta je enkrat v svoji pameti celó zvezd iskal in menda tudi našel, a le repatice.

A zdaj pa spet nazaj. Govoril sem o očetu in dedu. Mojega očeta očetu oče, ali moj praded bil je neki R u d e č, ki je bil sorodnik imenitnemu sanjaču Ru . . R u s s o v — ali tako nekako, zadnji slog mi je všel. Vidite, kaki veleumi, kako silno silne velikosti stojé v vrsti mojih pradedov!

Tu spet vgleдам četo slavnih modrijanov; eden družega se drže; a škoda, da jim imen ne morem brati, ker so tako čudno pisana, menda arabski, kali. Posebno se mi zdi imeniten eden z doktorsko suknjo in s pravim zdravniškim nosom; pamet, s katero je on mislil in modroval, je tako velika, da obsega vse druge pameti in ni nič manjša kakor nebo in zemlja. Toda dalje. Tu najdem v vrsti svojih pradedov celó imenitnega Tineta egipčanskega, ki je imel brez števila sinov in vnukov. Tu spet stoji neki Plo . . . ali prav za prav Pol-tine in Prokl, ne vem, morda skrajšano iz Proklet, nekako tako kakor izgovarjajo Francozi.

Pridem do starega veka, in še ne jenja vrsta mojih pradedov. V nji najdem slavnega Zenona, pranjca Katonovega. Slednjič pridem do Pitagore, ki je bil tako srečen, da je slišal ono svetovno godbo, v kateri gode luna klarinet tako mило, da medved na nebu s kozlom pleše. O tem Pitagori vganjajo, da je bil sin nekega kamnorezca, kar je pa le deloma res, ker kosti je imel sicer kamnite, a meso zloženo iz samih števil, noge iz logaritmov; pamet pa mu je prišla za nebes. Da, da, pamet se mu je rodila iz Zenove glave, Pitagora, moj prvi praded, je Zenove rodovine.

Tako tedaj, tako sem prišel do prvega početka svojega. Da, visoki Koludrovčanje, Zenove krvi sem, Zenovih kosti, Zenovo srce bije mi v prsih, navdaja me Zenova pamet. O pamet, večna pamet olimpskega Zena, ki zdaj v meni siješ in mi razodevaš ne-

skončne skrivnosti mojega početka, jaz te objamem z rokami in mislijo in se v te progreznem in v tebi večno jenjam biti. In od tega trenutka, o Koludrovčanje poslušajte, zapomnite si in ne zabite, od tega trenutka, moja pamet je večnega Zena pamet, moji možgani njegovi možgani. In ta pamet pravi: nazaj, nazaj v Indijo Komandijo, nazaj v Koludrovico! In srce mogočno trka: nazaj, nazaj k očetu, nazaj k bratom in sestram! To neskončno hrepenenje rase od dne do dne in sam ne vem, koliko časa se mu bom mogel vstavljati. Vem, pride ura, ko me neskončna moč, ki v meni klije, zgrabi in proč od tod, proč čez gore in doline, čez morje in reke ponese v Komandijo. Tedaj pa, o Koludrovčanje, opomnim vas, tedaj vedite, da je prišel k vam Tonek županov s Zenovo pametjo! In tedaj bo vsa Komandija tako razsvitljena, da ne bo treba ne solnce po dnevi, ne lune po noči, ne drugih starih svetilnic nebeških, vse bo razsvitljala luč, katero vam jaz prižgem, ne na nebu, ampak tam na Škratljevici, sredi Komandije! Do tedaj pa zdravstujte!

Na svidenje!

Tonek.

To je pismo, kaj ne, brate v Skalovji? In potem bi zameril Koludrovčanom, ako od golega veselja vže dva dni ne jedó? Preljubi, edini zlog tega pisma je mene in tako tudi Koludrovčane tako vzvišal in povzdignil, da smo od včeraj sèm vsi za pol metra viši, a tudi pamet naša in celó besede so se nam podaljšale. Da je to res, čuj, zapojem ti po najnovejši koludrovski meri:

Dolgo časa dolgo so Koludrovčanje dolgi, metra pol zdaj daljši,
Jokali, pretakali in brisali solzé po nosu jim tekoče,
Tonka dolgo iskajoči starši, mlajši, daljši, vsi in krajši;
Tonek se oglasil, vsi stegnili se, veselja vse ropoče!

Tako, ljubi moj, se bo odslej v Indiji Komandiji pevalo. Kaj ne, da bo krasno!

Toda čas bo skorej, da sklenem pismo.

Zdravstuj!

Tvoj prijatelj v Komandiji.

Ne zameri, zdaj še le sem zapazil, da v začetku pisma nisem zapisal data. Krivo je bilo preveliko veselje, katero sem moral hitro izliti, da mi ni srce počilo. Zgodi se pa na konci.

V Koludrovici 32. aprila . . . 7

IV. pismo.

V Koludrovici 5. avgusta . . . 0.

Brate v Skalovji, iz Komandije pozdrav!

Dolgo, preljubi, dolgo ti nisem pisal. Toda odpusti, sklenil sem bil namreč ne pisati, predno se vrne Tonek v Komandijo, da bi te z veselo novico iznenadil. In glej, kar sem pričakoval, dočakal sem. Tukaj ga imamo, z lastnimi očmi sem ga videl župa-

novega Tonka, podal sem mu celó roko, sklenila sva prijateljstvo. Bilo je pred tremi tedni. Imeli smo viharno noč, kakeršne še nikdar ne, od kar Indija stoji. Treskalo je in grmelo, da se je celó nebo treslo in smo mislili, da se kar vse na nas zvrne. Drugo jutro bil je najlepši dan, jasno nebo in zrak tako čist, da si ga celó z nogami lahko dihal. In glej, kar naenkrat se prikaže na koludrovskem polji Tonek, od kod in kako, živa duša ne vé. A to vemo, da je on, nikdo drug, on sam z dušo in telesom, z nosom in pametjo; in ko to vemo, nam je zadosti. Se vé da: kaker da bi se bilo zabljaskalo, raznesla se je ta novica po vsi Komandiji in vsem se je rodilo v srci nezmerno hrepenenje Tonka videti. On pa, svest si svojega poklica, gnan od neskončne moči, izvolil je sklicati narodni shod na korenjaško polje, ki je ne daleč od Koludrovice, pod visoko Škratljevico. Napočil je bil veseli dan, bil je začnji petek, in vže si videl od vseh strani Komandije neizmerne množice pomikati se proti korenjaškemu polju.

To ti je bil ginljiv prizor! Vsi tihi, mirni in zamišljeni, mižali so vsi, molčali vsi, ker so bili sklenili še le tedaj oči odpreti, ko pride Tonek, da ga bodo tem boljše videli, in takrat še le spregovoriti, ko bo treba prišlemu slavo in živio klicati, da bodo tem živahnije renčali.

Pride. Stopi na oder. Jaz njemu na strani prvi zaorim: Živio! Slava! In za menoj vderó se tisočera grla, in grmelo je neprenehoma: Živio! Slava! tako močno, da se je visoka Škratljevica ne le tresla, ampak majala, oznanovaje daleč okoli veselo novico. Večkrat hoče Tonek začeti, a zastonj, slava-klici ne prenehajo. Slednjič so se indijska grla od kričanja zgulila. Vsi vpehani potihnejo in, ker so trudni, na tla posedejo. Tedaj prične Tonek s pomemljivim in slovesnim glasom:

To je moj najlepši dan. (Solzica se mu v očesu prikaže, jaz pa mu jo obrišem.)

Narodni možje, slavní Koludrovčanje in Komandci vsi!

Tako se vrti večno misleča pamet, katera se zdaj iz mene oglašá in vas vse objema. (Živela taka pamet!) In preljubi moji, ta pamet bila je vže od rojstva v meni zakopana, in z nezmerno močjo gonila me je vže otroka noč in dan po samotnih krajih, ker iskala je izhoda, a predreti ni mogla. In ko sem enkrat krave pasel, popala me je s tako silo, da sem kar vse popustil in več dni po Komandiji blodil, dokler me ni gnala iz Komandije daleč daleč tija dol proti zahodu v deželo stare slave in čudesov. Tam sem bil ali zdi se mi, da sem bil; tam sem našel grob slavnega mi, davno že vmrlega sorodnika po pameti. In kazali so mi veliko knjigo, v katero so bile zapisane njegove sanje. In hodil sem pridno in poslušal, kako so učeni razlagali one sanje. In zvesto sem vse v srce sprejel in ohranil in premišljeval noč in dan. In glej, glavnega sanjača modrost prešla mi je v kri in meso in izvabila je iz

dna mojega bitja, to je, iz pêt ono skrito pamet na svitlo. In ta je kar naenkrat iz mene bruhnila, in kar je bilo in kar je in kar bo in mora biti, bral sem v njeni luči.

A v njeni luči, preljubi moji, v njeni luči spoznal sem tudi svojo ljubo domovino Komandijo. In tedaj sem videl, poslušajte (vsi vstanejo, odprejo usta na široko in denejo roki za ušesa), prosim, tedaj sem videl, da smo vsaj za tri sto let zaostali. O srečen narod, vzdihnil sem, kateremu je svetila zvezda večne pameti! In v takem narodu sem bival, v narodu preslavnega mi pratorodnika po pameti. In tedaj sem začel natanko vse opazovati in učiti se naprave in šege in mišljenje in norenje naroda, v katerem sem živel. In ko je bilo vsega zadosti, nesla me je vsodna moč s tujega in prinesla me domov v Komandijo. In zdaj sem tukaj mej vami, preljubi narodni možaki. (Živio! Slava!)

Cas je, da se zdramite iz tisočletnega spanja (glasovi: Saj ne spimo!) k novemu življenju. Vprašam vas torej danes v imenu napredka: Možaki, ali se hočete zdramiti iz tisočletnega spanja? (Klici: Hočemo!) Nadaljuje: Prav; zatoorej vas hočem, ko se zdramite, peljati k pravi svobodi. Svoboda je temelj vsemu napredku, svoboda najblaži zaklad človeški. Vprašam torej: Možaki, ali hočete svobodo? (Enoglasno: Hočemo!) Toda vedeti morate, da do prave svobode ne morete priti, ako se prej ne odpoveste stari pameti. Vprašam torej: Možaki, ali se hočete odpovedati stari pameti? (Enoglasno: Hočemo!) Ali hočete slušati edino le to, kar vas bo učila nova pamet? (Hočemo!) Prav torej, veseli me. In tedaj pa poslušajte! Vi želite biti pravi svobodnjaci. Svoboden pa človek ne more biti, dokler ga môra tlači in mu ne dá prosto dihati. Ta môra, ktera vas tlači, je prazen strah pred onimi pošastmi, ktere vidite na nebu. (Vsi obrnejo oči proti nebu.) Vi pravite, da so te pošasti žive in da znajo vsak trenotek dol skočiti in vas in Komandijo požreti, ako niste pobožni in bogaboječi. A jaz, poslušajte, jaz pravim, da vse te prikazni so prazna plašila, kaker jih stavite na zeljnik, da odvrčate zajce od zelja. Da, tako je, ljubi moji. O ti medved, ki tako mogočno zijaš proti Komandiji, daj, če si v stanu, skoči dol, pórzi nas! (Vsi Komandoi slišavši te predrzne besede od strahu na tla popadajo.) O nebeška strašila, ganite se, če ste živa, da vidimo. Poglejte le, Komandci, pogledjte kvišku, ali se le eno gane, glejte, ali medved le brčne! In kaj takega se bomo mi bali! Proč na vekomaj, proč iz Komandije z nebeškimi strahovi. Poslušajte, možaki, narodni, vrli Komandci (vstanejo vsi in začnejo spet z lahka dihati), da boste videli, česa se vi tako bojite, pojdite z menoj na Škratljevico! (Enoglasno: Hajd na Škratljevico!)

Stopi z odra in vdari jo s korenjaškega polja kar na vkreber na goro. Komandci vsi za njim, molče in mežé. Dospevši na goro nastavi Tonek daljnogled kar naravnost v žrelo medvedovo. Pogleda skozi. Tukaj glejte, Komandci, tukaj vaš strah! Oho, gospodine

medved! Zobje so mu iz krede, čeljusti pa iz opek, život mu je iz kraškega kamna, trebuh pa iz gipsa. In ta vas bo požrl! In eden za drugim začno Komandci gledati skoz daljnogled in se prepričajo, da je res, kar je Tonek goveril. In niso šli s Škratljevice prej, dokler niso vsem zverinam nebeškim réber preiskali.

In tako tedaj, pravi na zadnje Tonek, ali se hočete še bati teh mrtvih pošasti? Enoglasno reko vsi: Nočemo! In odmevalo se je s Škratljevice po vsej Komandiji: Nočemo! Tako, preljubi mi, položili smo danes prvikrat kamen svobodi. Da, svobodnjaci hočemo ostati! glasil se je odgovor iz tisočerihi komandskih grl.

Vračaje se pa s Škratljevice domov peli so vsi kaker iz enega grla.

Zvečer je bilo jasno nebo, noč svetla. In luna je kazala kaker po navadi svoj obraz. A Janez Golida iz Koludrovice, ko se je spravljaj spat, pogledal ji je zaničljivo v obraz, potem hrbet obrnil ji in se ji poklonil: „Na, grda baba!“

Tako, preljubi moj, tako nam je zasijalo solnce svobode. In res, odkar je Tonek v Komandiji, je celó zrak jasnejši in čistejši. Jaz pa v svesti si, da diham sapo svobodnjaško, hočem mirno čakati, kaj nam prinese blaga bodočnost.

Zdravstvuj, brate v Skalovji!

(Dalje.)

Raznosterosti.

I.

Italijanski list o Rusih.

„La Civiltà cattolica“ objavlja vže nekoliko časa izvirne dopise iz Rusije o ruskih verskih, političnih in društvenih razmerah. Ta list je gotovo najboljše glasilo katoliškega učenjaštva, in, kaker se priča, v najoži zvezi z Vatikanom samim. Koliker časopisje poznamo, nijeden drug časopis, bodisi tudi slovanski in še tako Rusom naklonjen, ne piše tako globoko in priznavno o Rusih, kaker ravno „Civiltà cattolica.“ Posebno radi naravnih kreposti, s katerimi Bog ruski narod tako bogato obsipa, ne more ta list Rusov dovolj nahvaliti. Le nekoliko misli iz njega.

Jedna prvih in gotovo največa odlika, ki jo sploh kateri narod more imeti, je gotovo bogoljubnost in dosledno spoštovanje avtoritete, a ta je ravno v velikanski Rusiji še nerušena, da, nagiba se celó v nekaj ekstrem. Zato pa se zeló varajo oni, ki se nadejajo, da bodo dan na dan nakane nihilistov Rusijo

razkosale. „Morda bodo nihilisti — brez dvojbe, zalezovali življenje vladarjevo, morda tudi dospejo do svojih zlobnih nakan, a monarhije ne bodo mogli razrušiti, dokler jo podpira ljubezen in globoka vdanost velikega naroda. — Republikanski nihilisti torej so v nasprotju z narodom, katere vzgaja deloma zapadna, od pozitivnega krščanstva odpadla Evropa, deloma tako zvano pravoslavje samo, ker nima vsega onega v sebi, da bi moglo vtešiti človeški razum in srce!

Ruski narod je sè vsemi naravnimi darovi oblagodarjen; a bode li Rusija, kaker je sedaj, te darove najboljše in v najvišje, človeka dostojne duševne svrhe rabila? To je tajnost božje previdnosti, kojo moremo le od daleč slutiti. A gotovo je vender-le, da činitelj, ki bi imel voditi razvoj ruskih sposobnosti in moči, t. j. pravoslavna ruska cerkev, ni temu kos, ker je ostavila izvor istine in začela sama plavati po razburkanem morji. Pravoslavje nam zapadnikom nekako imponuje, ker smo navajeni motriti je kot velikansko društvo, katero ni le na zunaj politiško varovano, ampak i samo na sebi jedinstveno; a ravno notranjega jedinstva v pravoslavji ni. Ta krojitev je znak bolezni, znak zmote. Res, tudi od katoliške cerkve so se mnogi članovi odkrojili, a ona gnjile ude tudi sama odrezava in, če se ti hočejo vender-le zvati vdane sinove prave katoliške cerkve, jih za take ne priznava, ker je prepričana o svoji pravosti in vé, da je ne bode konec, tudi ako ta ali oni ud odpade. Ne tako ruska cerkev. Ta je pripravna za katerokoli koncesijo, tudi v strogo dogmatskih stvareh, da se vsaj na zunanaj ne ločijo od ruske cerkve. Nima poguma bacniti gnjilih ndov od sebe, ker sluti, da ne stoji na oni skali, ob katero se po obljubi Kristusovi zastonj zaganjajo besneči valovi.

Leta 1839 je Siemačko, katoliški biskup litvinski, pretrgal vsako zvezo z Rimom in poprijel se pravoslavja. Vzglede biskupov so sledili tudi verni. Dvajset let od tega vpraša Anatolij, biskup mohilovski, kaj je li vzrok, da ti verniki se želé povrniti v krilo katoliške cerkve, in sam odgovarja: Razlog temu je, ker je po zjedinjenji (z rusko cerkvijo) svečeništvo izgubilo moralni vpliv nad svojo čredo.

Povsod, kaker priznavajo same ruske novine, povsod, kjerkoli se pojavlja pravoslavje, vodi za seboj smrt, razcepljenje, nemir. V ruski cerkvi ni pravega duha molitve, vse se osnavlja le na izvanjskih obredih, kaker je rekel Kristus sam: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes et — arecet. Ta nedostatek opažajo i verniki sami, odtod oni klic po resnici, po pravem Bogu, ki se je zadnje dobe čul po vsej Rusiji. Ta klic je vsak dan veči in ne čuje se le iz priprostega ljudstva, ampak i od menihov. Tako se je nedavno pod vodstvom nekega meniha zbralo 80 ljudi, kateri so sklenili čakati smrt od glada, da s tem rešijo svoje duše. Ko je došla policija pred jamo, kjer so stano-

vali, jih je 25 vmrlo v ognji, katerega so zanetili si pred jamo. Vse naredbe, s kojima so hoteli to preprečiti, so bile brez vspeha. Taki prizori so se ponavljali.

Isti nedostatek opazil je i Gregorije, metropolit petrograjski. Izročil je leta 1859 sinodi svoto 3500 rubljev kot nagrado onemu, ki bi znanstveno in natančno dokazal, da je ruska cerkev prava in da rimski papež ni glava Kristusove cerkve. Do leta 1887 se ni nihče prijavil, če se je tudi svota več nego podvojila. Sinoda sama pa je spoznala za godno, da se oblaže zahteve metropolitove in zahteva od natjecatelja, da vsaj v obče dokaže ono, kar je Gregorije želel natančno. Bode se li kdo javil?

Sklep je naraven: ruski cerkvi je treba življenja, duha katoliškega, ki bi oživil ono zdravo seme. V ruskih časopisih nahajamo mnogokrat zelo povoljnih izjav o katoličanstvu, a ne more se vedno jasno govoriti, ker ne dopušča cenzura. Tako-le piše neki cerkven časopis ruski: „Kako divna družba — celo katoliško svečeništvo in na čelu mu sv. Oče, papež rimski! kaka krepkost, kaka moralna moč, kakova delavnost“ i. t. d. A izenada pretrga nit mišljenja, ker sluti, da tako jasna pisava bi ne bila cezaropapistični cenzuri po volji — in vdarja koj na druge strune: „vender katoličanstvo nima prave vere, ampak krivo.“ Ruse varuja cerkvi katoliški ne prepričanje, ampak le slavohlepnost in slabo razumljena neodvisnost, katera jih pa zato kuje v železje krutega cezaropapizma. Cerkev ruska, oddaljena od pravega življenja, izgublja vsak dan svoje sinove, posebno iz omikane stanju, kateri iščejo zavetišča v brezverstvu, raznih sektah in indiferentizmu. Vlada vpotrebljava vsa mogoča sredstva, da zdržuje razpadajoče telo ruske cerkve, s tem je politična oblast postala zaščitnica „pravoslavja“ in čuvarica pravega reda v — „cerkvi“! Tako je vedno, ker ni pravega notranjega jedinstva, mora ga vzdržavati sila. „Ali cerkev, veli J. S. Aksakov, ki je del katere države, kraljestva tega sveta, zapustila je svoje poslanstvo ter se mora pokoriti isti osodi, kaker vsa kraljestva tega sveta.“

Sklepamo z besedami časopisa „La Civ. catt.“: Di qui si vede cosa diventi il popolo russo; ornato di sì belle doti e sì fermamente credente, nelle mani della sedicente Chiesa ortodossa; o si vede altresì, che cosa ei potrebbe diventare, se fosse permesso alla Chiesa cattolica d'illuminarlo e istruirlo.“ Odtod se vidi, kaj je rusko ljudstvo, okrašeno s tako lepimi sposobnostmi in tako trdno vero, v rokah tako zvané pravoslavne cerkve; a vidi se ob jednom, kaj bi iz tega ljudstva moglo biti, ako bi bilo cerkvi katoliški dovoljeno prosvetlevati in podučevati je.

II.

Slovan-jezuvit venčan v Rimu! — Matija Kazimir Sarbijewski.

Čitajte sledeče črtice o novem Horaciji. Kajti beročim njegove pesni mora se vam zdeti, kaker da bi iz groba vstal slavn pesnik iz Venuzije.

Porodil se je Kazimir Sarbijewski l. 1595 v Sarbijewem iz starega plemškega kolena „Prawda.“ Roditelji so bili verni plemiči, ki so za Sigizmunda II zvesto ohranili svojo vero. Rajska domača okolica netila mu je za rana pesniško domišljijo. Nagon pesništva mu je bil tudi stari ded, ki mu je pripovedoval o slavi starodavne Poljske. Dečka mladega poslali so v jezuvitski kolegij v Pultersk, kjer je bilo nad 400 gojencev samih poljskih mladeničev, plemške krvi.

Jezuvitske šole vo bile takrat v Poljski na vrhunci. Sv. Stanislava Kostko vzgojili so jezuvitje, vmrl je kot mlad jezuvit. Kaker sploh vsem pravim učenjakom, bila je tudi Kazimiru podlaga učenja: pobožnost. Posebno njegovo češčenje B. D. Marije odpira nam pogled v njegovo angeljsko dušo. Pri starem mestu Czestochowi je bila na Jasni gori narodna svetinja: čudesna podoba Matere Božje. Romal je vsako leto tja s prijateljem Lubienkim ter pokladal Mariji pesnice v dar. ¹⁾ Toda pesni latinske.

Zakaj pa oslavljamo pesnika latinskega, dasi rojenega Poljaka? Neglede njegovih zaslug znanstvenih moramo ga spoštovati tudi kot Slovana. Kajti govoril je v prvem času sicer le litvansko narečje, a pozneje se temeljito izmil v pravopisni poljščini, v kateri je imel slavne govore.

Učitelji — jezuvitje — pospeševali so mu sposobnosti, katere mu je dala narava, kaker zahteva prava omika. S petnajstim letom gre v Vilno se učiti modroslovja. Toda vže v drugem letu modroslovja vstopi v jezuvitski red. Zakaj pa ravno v jezuvitski?

Krakavsko staro vseučilišče je zavistno gledalo razvoj jezuvitskih šol na Poljskem. Nejevolja bila je še na skritem. Toda l. 1612 zagledala so beli dan „Monita secreta“, sramilni spis, v katerem so se jezuvitom prisojala ostudna načela in podtikali najodpornejši nameni. Kazimir, dobro vedé, da si naprti ves gnjev, ki je meril na jezuvite, vstopil je vendar v njih red. Hotel je trpeti z možmi, ki so mu vcepili v srce necenljive nauke.

Vstopivši v Vilni v novicijat, učil je vže koncem dveh let govorništvo na Vilniškem gimnaziji ter pri tem vedno pesnikoval.

Pri bogoslovnih naukah ga je navduševala poezija sv. pisma, da je jel posnemati Salomona in Davida. Ali pri tem ni opuščal dogmatike, kar nam spričujeta komentarja (v rokopisu) sv. Tomaža: „De Deo uno et trino“ in „de Angelis.“

¹⁾ Primeri: Laacher Stimmen 1873.

Povsvečenega v mašnika pošljejo predniki v Rim.

Urban VIII. namreč zasedel je bil rimsko stolico in sklenil popraviti himne rimskega brevijarija. Z najboljšimi latinisti poklical je tudi Sarbijewskega v Rim.

V Rimu prebil je Kazimir leto radosti. Na Petrovi stolici sedel je mož, najdostojniši svoje vrste — Urban VIII — razumnik v vedi in umetnji, v poeziji in slikariji. Na njegovem dvoru sodelovali so svetilniki učenosti s celega sveta. Nadaljeval in snoval je velikanske stavbe. Umotvori Michel Angela in Rafaela Sanzi-ja („Sodnji, dan,“ stance in lože vatikanske, „Mojzij“) spodbujali so k posnemanju.

Prav res: genij lepote dvigal se je nad rimskim mestom.

Kazimir je takrat kar izlival na papir odo za odo. Dandanes pa zatopil se je Rim v močvirje: toda le prosti papež bo zamogel rešiti Rim iz današnje bede. Ko je S. zlagal prekrasne ode ter se seznanjal z latinisti najslavnejšimi, položi mu papež Urban VIII. slovesno lavorov venec na glavo. Toda le enkrat všla je pesniku hvala iz peresa. V pesni, Mariji posvečeni, zatrjuje pesnik, da hoče na žrtvenik preč. Device položiti svoje strune, ob katere se ovija lavorika vatikanska. Opeval je pesnik le, kar ne zagine, prilepljal na papir dušne radosti, ki se obnavljajo in čutijo, kolikerkrat se beró. Cetera diffuent — bilo mu je gaslo.

(Dalje pride.)

III.

Spoved Leona Taxila.

„Prišla je doba velikega boja. Bil sem v Parizu. Do tedaj sem le redkokrat se dotikal vere, tedaj pa sem hotel spisati obširno bojno razpravo zoper vero. Izdelal sem si celi načrt. Pred vsem hotel sem poleg „Frondeura“ (svojega časopisa) izdajati list, posvečen napadom na vero, božjo službo in duhovenstvo; po tem listu hotel sem širiti mej ljudi male brošure, da bi po njih se vkoreninile ideje protiverske; pripravivši si tako potrebna tla, hotel sem zasajati po zemlji francozki društva svobodnih zidarjev, vse združiti, zorganizovati in zvrstiti za silni boj protiverski.

Prebivaje v Švici dopisoval sem si mnogo z Garibaldijem. Dal sem mu prečitati svoj načrt, ki se mu je priljubil, dasi mi ni tajil, da mi preté mnoge zavire. Toda me niso strašile.

Za vresničenje mojega načrta bilo mi je geslo: „Ne oportunist, ne intransigeant, temveč antiklerikalec vedno in povsod!“

Daleč se je bil zanesel oglas besed Gambettovih: „Klerikalizem je naš neprijatelj.“ Te besede obsegale so celi program.

Naj si je izgovoril Gambetta svoje besede iz političnih namenov, ali iz družih razlogov: meni je bilo dovolj, da je izgo-

voril svoje sovraštvo. Jaz vsaj poprijel sem se njegovega programa z vso ognjevitostjo.

Prva ovira bili so mi lastniki „Frondeura“ samega. V svojem načrtu računil sem, da list mi ne prestane izhajati. Bil mi je pomoček nezmerno važen. Izhajal je v 30.000 iztisih. Imel je pa vmakniti se novemu listu, ki z imenom „Anti-Clerical“ bi ne pripuščal dvosmiselnih razprav o svojem mišljenju. Lastniki „Frondeura“ bali so se, da bi izdajave nov list zanemarjal njih list. Torej odgovorili so mi, da se ne zlagajo z mojimi načrti, ter dajali mi na izbor, odpovedati se ali načrtu ali vpravnistvu „Frondeura.“

Toda vpravništvo „Frondeura“ mi je podajalo vsakdanji kruh in odpovedši se tej službi zablodil bi v revščino. Vender sem ostal pri svojem načrtu.

Takrat je krožila v občinstvu nova brošura, ki sem jo bil ravnokar napisal, in ki je imela velik vspeh. Ko sem bivajoč v Montpellieru bojeval se za radikalce proti oportunistom, posrečilo se je poslednjim dobiti priložnost, da bi se mi maščevali. Povedali so vse moje krivde in l. 1876 bi bil moral zapustiti Francijo. Toda ravno istega leta priobčil sem v „Frondeuru“ članek najnižih napadov zoper vero, gledé praznika sv. Jožefa, hoteč ga olajšati. Pri tožbi priznala me je prva instanca za nedolžnega, sodišče v Aixu pa obsodilo me je teden dnij v zapor. Toda niso me silili brzo k nastopu moje kazni. Temu bila sta dva vzroka: prednja obsodba vršila se je bila v davnem času, in druga ravno ko se je vraval tiskovni zakon. Napadi zoper pravnost se niso še smatrali pravim prestopkom. Pozabil sem pa čisto svojih oportunistov. Polemika moja se starosto cetskimi jih je razdražila in zahtevali so pri sodnji, da bi me prisilila v zapor osmih dnij.

Šel sem torej v ječo. Ta čin mojih sovražnikov pa je bil podla osveta. Gospod Emile Girardin provzročil je v svojem listu: „La France“, da bi me prisilili v kazen, pred dvema letoma mi odmerjeno — dasi so mi tožniki s strani katoliške plemenito odpustili.

Osem dnij preživel sem izbiraje nekatere članke iz „Frondeura“ v brošuro, katero sem izdal brzo po izpuščenju svojem, nadevši jej ime: „Antiklerikalni almanah za l. 1879.“

Almanah se je dobro razpečal ter sklenil sem vsako leto izdajati almanaha.

Naslednja brošura imela je ime: „A bas la calotte.“ Proč s farji! Večina mojih sodelovateljev me je nasledovala in tako se je list „Antiklerikal“ dopolnil, da mu ga ni bilo para.

Pričakovanje moje me ni zmotilo. Za Antiklerikala so se ljudje v radovednosti kar trgali.

Po devetih mesecih izhajal je po dvakrat, mesto enkrat na teden in sicer v 60.000 iztisih. Brošuro: „Proč s farji“ izdali smo v več nego 130.000 iztisih.

Imenujem števila, da bi čitateljem javno označil opustošenje moralno, katerega vzrok sem bil, ter da jim pristoja pravo, mi

očitati nezmerno zlo, kakor tudi v prepričanje, da zadostitev moja mora biti neizmerna.

Množina katoličanov videla je nevarni prepad, v katerega sem vlekel ljudi; prvi je izpregovoril o nevarnosti Pavel Cassagnac v deželnem zboru.

Predgovor v brošuri vzbujal je nenavadno pozornost. Govoril sem v predgovoru o Mettray-i (kjer me je dal oče zapreti) in slikal nadvladiko Guiberta, ki je bil l. 1868 nadvladika tourski. Hodil je res k meni v zapor neki duhoven njegove dijecese, ne vem pa, kdo je bil. Napravil sem iz njega nadvladiko, le da bi čitateljem bila stvar bolj pikantna. Velika mi je dolžnost v spokornosti preklicati, kar sem prej zakrivil.

Po nesrečni brošuri prihajale so druge. Brzo pa nisem mogel dobiti založnikov. Prodajo brošur oskrbovali so mi le tiskarji in nekateri prodajavci na debelo.

Zatem sem si popolnoma pridobil svojo ženo za ideje v člankih pisane. Kmalu oznanila je ministerstvu svojo novo knjigarno: „Antiklerikalno zalogo.“

Nikdo ne more pozabiti one hiše v šolski ulici, od koder so se po Franciji in v tujino razpošiljala dela, spisi, podobice, pesmice in poljudni napevi, ki so netili v ljudeh srd do vere in duhovenstva.

Vsega zla, katero je vzročila knjigarna s svojimi hudičevimi spisi, ni možno niti presoditi. A Bog vé, in pred njim spoznavam, da izvir vsega bil sem jaz.

Odgovornost pada na mojo dušo tudi za vstanovitev vseh svobodnih misliteljev v Franciji v l. 1880-1885.

V tej dobi trčil je moj Antiklerikal vse duhovenstvo tako, da so se kar vsipale name obtožbe sê vseh strani — s podkupovanjem in plačevanjem nagrad. Kaznovali so me za opravljanje zoper abbéa Duco-a z 900 franki, za sramočenje spomina Pija IX (po tožbi grofa Mastai) s 60.000 frankov, za črnenje pobožnih kongregacij šolskih z 12.000 frankov.

Taki nasledki učili so me opreznosti. Antiklerikal bil je moja lastnina. Toda kmalu bi me bili zmogli navali kaznivnih svot in ne mogel bi ga več izdajati. Naposled res. Antiklerikala sem vstavil ter počel izdajati „Republiko antiklerikalno.“

Za pravde nedokončane se nisem niti zmenil, češ, da ne izdajaje več Antiklerikala nisem prisiljen plačevati kaznivnih glob.

Take nepoštenosti se nisem kar nič sramoval in prijatelji hvalili so celó mojo naivnost. Vspehi literarni vzbudili so mi nebrojno število zavistnikov, ki so škodoželjno gledali ptujca v pisateljskem krogu.

Pozneje mislil sem tudi na poslanski mandat, da bi mogel vspešniše bojevati se zoper katolicizem. Štiri okrajine ponujale so mi poslanstvo. Odločil sem se za Narbono.

Leta 1881 bil sem vže člen svobodnega zidarstva. Vedel sem vže prej vse njih obrede. Sekta njih privabila me je sê svojim

srdom zoper vse verske svetosti. Nikdar pa bi ne bil pristopil, ko bi bil le slutil sužnost, v katero prejema svoje člene. Kajti strašne so se mi zdele dolžnosti, katere se jim nalagajo.

Tega leta končal se je v Parizu občni shod svobodnega, zidarstva. Vdeležil sem se tudi jaz. Shod je bil mnogoštevilen in zelo buren. Oglasovalo se je popolno zničenje katoličanstva, zavrnjenje Boga iz bolnišnic in šol, vničenje konkordata. Vsi so zaprisegali, da bodo po celem svetu gojili stalno agitacijo protiklerikalno, da bi dospeli kedaj do vresničenja svojih namenov.

Naposled napovedal se je še veliki mejnarodni shod antiklerikalni v samem Rimu — v dokaz antiklerikalne težnje nasproti papežu in Vatikanu. Brzo volili so 15 členov v komisijo, ki je imela vsporediti rimski shod. V tem shodu je bilo več poštenih mož, ki so se pa dali zavesti do popolne zaslepljenosti; poleg njih pa večina ljudij precej dvomljive mravnosti, ki so pa najuspešnejše se znali dobrikati zapeljanemu ljudstvu.

Shod v Rimu se je sešel. Spominjan, da nek žurnalista moje vrste je bil najgorečnejši govornik tega kongresa. Pripeljal je seboj ženo, ki je tudi se svojim možem uspešno agitovala s tujimi poslanci. Grozno in ostudno je spominjati se takih dogodkov . . .)

IV.

Puškin na pragu večnosti.

„Vot minute v žizni našej, kotoryja vpolně dostojny nazvanija velikih.“

Iz pisma V. A. Žukovskega do Puškinovega oca.

Ni ga važnišega in odločivnišega časa v našem življenji, kaker je čas smrti. V njem se vrši djanje strahovito: odločuje se večnost. Žukovski, slavni pesnik ruski, stoječ pri postelji vmirajočega Puškina kliče: „Vot (Glej) memety v žizni našej, kotoryja vpolně dostojny nazvanija velikih.“ Vredno je, da se pomudimo nekoliko pri vmirajočem velikanu, Slovanu, Puškinu. Saj se večkrat človek pokaže v svoji pravi luči stoprav v čas ločitve od sveta in odkrije svoje globoko na dnu duše skrito versko mišljenje.

Mož, živeč v najvilharnišem času, ki ga pozna zgodovina, mož, kojega obrazitelji so bili brezverski Voltaire in Rousseau, učitelji Maratovi somišljeniki, koji ni imel milosti okusiti na očinem domu sladkosti verskega duha,²⁾ bil je A. S. Puškin. Ali njega ni preniogla sila časova, njega ni mogla popolnoma podjarmiti si, ne, daleč je presegel svoj čas in njega silna slovanska moč in veli-

1) Primeri: „Vlast“ Roč. V, št. 6.

2) Otec njegov Sergej Levovič Puškin — čelovek světskij i očeny legkomyslennyj v žizni.“ Sočinenija A. S. Puškina: Vvod.

častni genij razvil se je visoko nad vse liberalno framasonsko mišljenje. Vera, velikansko gibalno človeškega življenja, prošinjala je tudi njega, dasi nevidezno, ali dvigala ga je resnično nad vse pozemeljsko. Najginljivejši prizori njegovih umotvorov nadihnjeni so z verskim mišljenjem. P. A. Vjazemski, ruski pisatelj, ki je stal ves čas pri postelji vmirajočega ter znajoč dobro Puškina, izraža se o njem v pismu do A. J. Bulgakova prav lepo; «Puškin nikogda ne byl esprit fort, po krajnej mēre ne byl jim v poslednije gody žizni svojej; noprotoiv, on iměl siljnoje religioznoje čuvstvo: čital i ljubil čitat Evangelije, byl proniknut krasotoju mnogih molitv, znal jih naizustj i často tvrdil jih.»

Ali najsijajniše triumfovala je vera nad njim stoprav o času smrti. Bog kliče Puškina pred sodnji stol! Malo, malo moči in kreposti verske je bil vzel na nevarno pot v vabljeni svet. Vrgel se je v razpluskano življenje. Izgubil je polagoma krmilo i jadro vere, že se vtaplja Zakrvavi mu rana v dvoboji — nečloveškem činu — zadana Puškin je izgubljen? Ne! Drži se za zadnjo desko, katera mu je še ostala od razbitega broda — mogoče ga je rešila molitev. Skrivnostna je milost Božja. Skromne iskricе, katere mu je užgala v otroški dobi blaga njemu nepozabljiva rediteljica prosta kmetica Arina Rodionovna, katero je vedno priserčno ljubil, ter jej bil hvaležen, vzbudile so se in po dolgem času silno vsplamenele. Kliče ga Bog pred sodnji stol! Zakliče mu carski glas, ki ga pretrese do dna duše: Puškin, izpolni dolžnost kristijansko, umri kristjanom! Globok vzdih izvije se mu iz prs: «Vot, kak ja utēšen!» Bil je skoro celo svoje življenje na vladarjem nasprotniški strani in v dotiki s skrivnimi društvi, katerih naloga je izpodmakniti in porušiti prestole ter sploh avktoriteto. Stoprav o smrtnem časi zavé se svojih zmot ter ginen carskim glasom kliče: «Skazite gosudarju (carju) čto žaleju o poterē (izgubi) žizni, potomu čto ne mogu izjavitj emu moja blagodarnostj, čto ja byl by ves ego.»

Prišel je spovednik — zadnji tolažitelj človeku. Puškin se je spovedal in z veliko gorečnostjo obhajal. Našel je vteho . . .

Njegov prijatelj in sekundant pri dvoboji pristopi k njemu, vprašajoč ga, kaj želi od njega, v slučajih smrti, da mu izpolni, posebno kar se tiče neprijatelja njegovega (barona Dantesa Heeckeren-a.) Puškin mu odgovori: «Trebuju, čtoby ty ne mstil za moju smertj: proščaju emu i hoču umeretj hristianinom.» Želim, da se ne maščuješ, za mojo smrt; odpuščam mu in hočem vmreti kristijanom! Vmerl je v svojem 38. letu 29. januarja 1837.

Takošen je bil Puškin! Naši lažiliberalci posnemljejo samo njegove blodnje!

Nezaupnica

vredniku „Rimskega Katolika“

Št. 29.

Dunaj 16. junija 1889.

Visokočastiti gospod!

Odbor akademičnega društva „Slovenija“ na Dunaji zahvaljuje se Vam po jednoglasnem sklepu zboroven v tretji redni seji dne 15. junija t. l. na nadaljnjem dpošiljanji „Rimskega Katolika,“ kojega ste mu blagovolili do sedaj na njegovo prošnjo od dne 24. 2. t. l. št. 152. brezplačno pošiljati. Zbor je to vkrenil z ozirom na neosnovane napade, izražene po Vas častnemu članu akad. društva „Slovenija“ dr. Vošnjaku in oziroma na to, da se nikdo ne more nikaker strinjati z nazori, koje izraža „Rimski Katolik“.

Z vsem spoštovanjem

Za odbor:

Makso Kostanjevec

tč. podpredsednik.

Hil. Vodopivec

tč. tajnik.

Akademično društvo „Slovenija“ na Dunaji.

Liberalna kritika

proti

„Rimskemu Katoliku“ in njegovemu vredniku.

«Bras.»

«Znani kralj filozofov Mahnič I. pravi, da je vstvarjen človek bolj za skaka-jočega komedijanta, kakor sedečega učenjaka. To je druga zlata resnica iz svetih listin kralja Mahniča I., kojega lahko nazivljemo tudi kralja komedijantov. Dante-jeva «Divina comedia» ni v nikaki zvezi z njegovimi „božjastnimi komedijami.»

«Fotografije predstavljajoče Mahniča, kako pezdil seštevaj, vodo seka in oves «špiči.»

«Škoda, da goriški Mahač ne prespi vsaj dveh tretjin življenja svojega.»

«O delih gledé Mahničeve spolne ljubezni ne bom govoril . . .»

«Dalje ima človek tudi pamet, česar živali nimajo. Sicer so tudi ljudje, ki je nimajo, kakor n. pr. goriški dr. Muha; o njem bi se tudi lahko reklo, da je:

Unselig Mittelding von Engeln und von Vieh.

Gott gab ihm die Vernunft und er gebraucht sie nie.»

«Žalujejoči oblečejo telo v poročno obleko . . . in potem hajdi v zemljo, kjer ni muh, Mahniča in drugih mahinacij. . . Dr. Mahniča čaka večje veselje, on kot svetnik na tem svetu, šel bode à la Elija v nebesa. (Da bi se le ne opeknel v ognjenem vozu.)»

«Dobro je, če pozna v teh strokah slavnice, kaker Giordana Bruna, dr. Mahnič, Schopenhauerja, Husa in druge pečene in nepečene filozofe in učenjake.»

«Za dr. Mahniča je dobro, da je obsojen v vedno devištvo.»

«Slovenski Narod»

«Omenjeno ime (Gauč) mi je res antipatično, vendar je pa še Pagananijeva godba nasproti občutkom, ki jih v meni . . . vzbuja zloglasni dodatologije doktor Mahnič v Gorici, ki mora po svoji vničevalni strasti izvestno biti potomec Hunov ali pa Vandalov. Njegov jedini smoter je, da skuša rušiti in vničevati.»

«V navadnem življenji poznamo neko vrsto pijancev, ki ne morejo nikogar pustiti, da bi mirno šel mimo njih . . . Enake ljudi nahajamo tudi v javnem življenji. Pijani dozdevne svoje učenosti . . . izzivajoče se zaletavajo semtertja in telebajo sedaj ob enega, sedaj ob drugega . . . Tu pa je vstal v Gorici mož . . . Ta mož . . . prišel je vsled nekega bolestnega razpoloženja svojega duha do zaključka, da je najpopolnši človek meje Slovence . . . Ta mož je bil dr. Mahnič . . . Seveda se mu bode godilo pri tem, kaker se je godilo duševno sorodnemu mu plemenitemu vitezu Don Quixotu della Mancha, ko se je boril z mlini na sapo. Zdi se nam celo, da ni daleč oni čas, ko bode njemu enako polomljen in potrt ječal kje v strani od strašil, katere mu je napravila bajna njegova domišljija . . . Zaslužene slave ponižnemu pesniku (Gregorčiču) ni privoščil, njegova zvezda hotel je, da bi bila otemnela, mesto nje pa zasvetila zvezda Mahničeva. Sirota! Bil bi lahko hvaležen stvarniku, ko bi mu bil dal v dar le žarek Gregorčičevega uma!»

«Kmalu ne bo vže zasluženejšega rodoljuba, nad čegar glavo bi ne bil dr. Mahnič zavilil svojega biča. Najpreje je prišel na vrsto Gregorčič, potem Stritar, duhovnik Gorazd, Trdina, Levec, dr. Vošnjak — vsezkoli možje, katerim «Goriški katolik» ni vreden odvezati jerimenov od njihovih nog.» . . . Goriškemu katoliku je mogoč vsak dokaz; vsaj absurdnosti v svojih trditvah, vsled ogromnega svojega samoljuba zapaziti ne more . . . Dr. Mahnič kultivuje poveljevanje samega sebe. Po vseh njegovih spisih se vleče kaker rudeča «nit neka bahatost, kakersne pri pravih učenjakih ni zapaziti . . .»

«Dr. Mahnič . . . zapeljuje neizkušene mladeniče . . . On predrzno kritikuje Božje stvarstvo. Piše namreč o ženskah od besede do besede . . . Človek mora ostrmeti o taki surovosti in nehoti se mora vprašati, je li dr. Mahnič zrastel iz vrbe . . . Predrzo je . . . zmetavati te stvari Božje (ženske) in gojiti do njih v srci svojem take trinoške želje (prirežati jim jezike) . . .»

«Liberalce sem tak, da bi me dr. Mahnič brez vse formalne sodbe na grmado poslal . . . Ta zistema vrže narod nazaj v dr. Mahničevo, vnebovpijočo neumnost.»

«Jedenkrat prišli bi vsi na rovaš konskripcije dr. Mahničeve inkvizicije . . . Mahničevcem, tem zastopnikom najhujše borniranosti, kakersne nimajo niti nemške Tirole . . . pa moramo na prste vdariti.»

«Slovanski Svet.»

«Sibirske hijene . . . Doktor «kaznujoče cerkve» . . . sataninskega napuha . . . Človek, ki se je popolnoma ozveril, človek, v katerem ni iskre božje, človek, ki v svojem gorostasnem napuhu in v svoji neizmerni gluposti meni, da se solnce, luna in zvezde sučejo okolo njegovega doktorskega — lucas a non lucendo — naslova . . . Taki ljudje imajo dandanes besedo . . . taki skvernoslovi, taki jeziko-blódi . . . te nizke duše, . . . Znak vremena, da se okolo te gnojne kopice zbira rokopleskaje cela truma škodljivih komarjev . . . kako se vzdiga blagoslovljena desnica novega Ivana Groznega, kako jemlje nož in reže jezike ženskam, kako jih kaker kako Barbaro Ubrik zazidava . . . Liceméri, botokudi! . . . Naša dolžnost je, kazati s prstom na ovce v volčji škuri, na te grobove, ki so od zunaj povapljeni, v sredi pa polni s . . . in npravstvene gujilobe . . . Po moji misli se ta brezpravstveni zbrod ni rodil od ženske . . .»

«Ljubljanski Zvon.»

. 00

